

DĚJEPIS

CÍRKVE KATOLICKÉ

PRO ŠKOLY MĚŠŤANSKÉ

SESTAVIL

FRANTIŠEK PELAN

VYDÁNÍ PÁTÉ, OPRAVENÉ

Schváleno výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne
12. listopadu 1927, č. 139.142/27-I/1, jako učebnice pro měšťanské školy s československým
jazykem vyučovacím v znění českém

VÁZ. ZA KČ 11'50

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKOSLOVENSKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S.

1928

Ú V O D.

Čl. I. O církevních dějinách.

Jezíš Kristus, Syn boží, vtělil se, by lidstvo vykoupil a k spase- Ježíš Kristus-
Vykupitel.
sení přivedl; jest tedy Vykupitel či Spasitel světa.

V y k u p i t e l s k ý j e h o ú ř a d záležel v tom, že:

1. přinesl pravé náboženství — křesťanství — jímž lidstvo z temnot pohanství vyvedl;

2. smrtí svou na kříži vydobyl milost hříchem ztracenou a tak spásu věčnou lidem zasloužil.

Aby ovoce vykoupení i po jeho nanebevstoupení lidstvu se Založení
církev.
přivlastňovalo, založil na zemi *církev* či *království boží na zemi*.

Poněvadž založil ji pro všechny doby a všechny národy světa, nazývá se církev jeho o b e c n á, v š e s v ě t o v á, k a t o l i c k á.

Jest tedy ú k o l c í r k v e k a t o l i c k é d v o j í 1. hlá- Úkol církev.
sati lidstvu Kristovo učení, 2. ve sv. svátostech udělovati milost Kristem vydobytou a tak vésti lidi k věčnému spasení.

J a k c í r k e v k a t o l i c k á v e s v ě t ě s e r o z š í ř i l a Církevní
dějepis.
a s v ů j ú k o l p l n i l a, o t o m p o u č u j e n á s „d ě j e p i s c í r k e v n í“.

Dějepis církevní dělíme na t ř i d o b y

P r v n í d o b a — křesťanský starověk — počíná založením církvě a trvá do r. 800 (do obnovení císařství římského).

D r u h á d o b a — křesťanský středověk — trvá do r. 1517 (do roztržky, vzniklé protestantstvím).

T ř e t í d o b a — křesťanský nový věk — trvá po naše časy.

Poznámka: Katolický křesťan má znáti dějiny církvě, neboť:

1. z nich poznává, že církev jest dílo boží; ač tolik překážek stavělo se jí v cestu, rozšířila se v celém světě a Kristovo náboženství učinila náboženstvím světovým;

2. poznává, co požehnaného církev ve světě vykonala; tvořila spouštěcí síly, přinášela jim vzdělání, zušlechťovala mravy lidstva;

3. poznává i mnoho vynikajících světců a jejich život je mu zářivým vzorem k následování.

Čl. 2. Příprava na Vykupitele u pohanů.

Pohané.
Stav nábo-
ženský.

Bůh, stvořiv lidi k věčné blaženosti, ani po pádu jich nezavrhl, ale slibil jim Vykupitele. Od tohoto slibu v ráji dějinami lidstva táhne se stálá *touha po Vykupiteli*.

Veliká většina lidstva ponenáhlu zapomínala na pravého Boha. Místo Tvůrce nebe a země počala uctívati věci stvořené či modly a padla do modlářství a *pohanství*. V pohanství byla velice snížena *představa o Bohu*.

Pohanští národové věřili ve *vícero bohů* (mnohobožství). Bohové lišili se od lidí hlavně jen nesmrtelností. Jinak podléhali osudu jako jiní lidé a byli podrobeni lidským slabostem a nepravostem. Poněvadž takové náboženství srdce uspokojiti nedovedlo, šířila se stále více nevěra a bujela v nejrůznější podobě pověra. Víra v bohy změnila se posléze v posměch bohům. — *Bohoslužba* mnohých a to i vzdělaných národů byla plna mravní zkaženosti. Východní národové přinášeli často bohům oběti lidské, zvláště malé děti. Pohané přinášeli oběti i tehdy, když v bohy již nevěřili a jim se posmívali. — Pouze severní národové (Slovani a Germáni) zachovali si vážnější představu o bozích a důstojnější bohoslužbu.

Stav mravní.

Není divu, že *imravní stav* v pohanstvu úžasně klesal. O mravním úpadku vypravují nám spisy tehdejších spisovatelů. Seneka na př. píše: „všechno bylo plno zločinů a nepravostí.“

Život
veřejný.

Život, zvláště boháčů, byl jen honbou za rozkošemi. Nepravost roztahovala se veřejně a docházela schválení i od učenců. Tělesná práce byla považována za hanbu a ponechána jen otrokům. S chudobnými nebylo soucitu. — Veřejné divadelní hry byly plny ukrutností; hry gladiatorů (šermířů) stály tisíce životů. Když život zomrzl, končival sebevraždou; nepravost tato stále více byla velebena i páchána.

Život
rodinný.

Stejně pokleslý byl v pohanství *život rodinný*.

Na východě rozšířilo se mnohoženství. Na západě neujalo se sice všeobecně, ale manželství mohlo býti snadno rozloučeno; v říši řecké i římské byla rozluka na denním pořádku. Muž byl neobmezeným pánem rodiny. Manželka byla bez práv a mohla býti kdykoliv zapuzena. Ještě smutnější byl osud dětí. Otec rozhodoval o jeho osudu, má-li býti ponecháno na živu či pohozeno neb usmrceno. Tímto smutným způsobem hynuly zvláště děti slabé a churavé. Výchova dětí ponechávala se obyčejně jen otrokům, kteří již od mládí je kazili. Veřejné hry, k nimž i mládež měla přístup, kazily a zatvrzovaly srdce dětí.

Otroctví.

Nejsmutnějším zjevem v pohanství bylo *otroctví*.

Několik „svobodných“ mělo v rukou všechno bohatství a všechna práva. Ostatní část lidstva byla zotročena, zrozena jen k bídě a utrpení. Římský boháč míval otroků na tisíce a stav těchto býval hrozný. Otrok ceněn byl jako zvíře; na tržištích byli kupováni a prodáváni, na čelo bylo

jim vpalováno znamení otroků. Pán směl své otroky trýzniti i usmrtni. Zvlášť smutné bylo postavení otroků k práci již neschopných; ti byli z domu vyhozeni a vydáni smrti hladem.

V z d ě l á n í tehdejší, třeba bylo značně pokročilé, nápravy zjednati nedovedlo.

Lidstvo odvrátilo se od Boha, a proto Bůh dopustil na ně tento náboženský a mravní úpadek. Lidé měli poznati svoji bídu a zatoužiti po Vykupiteli, jenž by je k Bohu opět přivedl. A t o u h a p o V y k u p i t e l i počala se v pohanství probouzeti.

Touha po
Vykupiteli.

Probouzeli ji v první řadě šlechtění u č e n c i p o h a n š t í : Sokrates, Plato (Aristoteles, Cicero, Seneka). Smutný stav tehdejší vyvolával u nich pocit hrůzy, ale i touhu po nápravě. Poznávali však, že nápravu zjednati může jen Bůh neb muž od něho poslaný. Po tomto poslu s nebe toužili stále vroucněji a svými spisy touhu tu i mezi lidmi rozšiřovali.

Sokrates na př. napsal: Musíme čekati, až buďto Bůh přijde neb od něho osvícený muž, aby nás naučil pravému náboženství a sňal temnotu s očí našich.

Probouzely ji i styky p o h a n ů s e ž i d y a zvlášť P í s m o s v. Toto, byvši kol r. 300 před Kr. přeloženo do řečtiny, dostalo se do rukou pohanů a proroctvími o Vykupiteli touhu po něm i u pohanů rozněcovalo.

Naučení: Jak vznešené náboženství přinesl Vykupitel a jak jím lidstvo zušlechtil! Opět by lidstvo kleslo ve své důstojnosti, kdyby se Kristu odcizilo!

Čl. 3. Příprava na Vykupitele u židů.

Z lidstva, klesajícího do pohanství, vyvolil si Bůh národ *israelský* či *židovský*. Vyvolil jej proto, by se v něm zachovala víra v Boha a naděje v zaslíbeného Vykupitele, a odtud aby šířila se k jiným národům.

Praotce tohoto národa, *Abrahama*, odvedl Bůh z Mezopotamie do nové vlasti, Kanaan či P a l e s t i n y (asi 2000 př. Kr. P.). Zemi tuto slíbil jemu a jeho potomkům, přislíbiliv zároveň, že v nich narodí se očekávaný Vykupitel. Totéž radostné p ř i s l í b e n í opakoval později synu I s á k o v i i vnuku J a k o b o v i. Sám pak stále podivuhodným způsobem národ řídil a zjevení boží v něm uchovával.

Přislíbení
Vykupitele.

Poznámka: Že malý národ židovský, obklopený se všech stran pohanstvím, zachoval víru v jednoho Boha, nelze vysvětliti způsobem přirozeným; tu patrně zvláštní působení boží!

Israelští
v Egyptě.

Aby národ israelský nabyl vzdělání, uvedl jej Bůh do země vynikající vzdělanosti, do Egypta. Užil k tomu jednoho ze 12 synů Jakobových, **J o s e f a**.

J o s e f byl od svých bratří, kteří mu záviděli lásky otcovy, prodán egyptským kupcům za otroka; v Egyptě však pro svou ctnost stal se váženým úředníkem. Na křivou obžalobu dán byl sice na nějaký čas do žaláře, ale ze žaláře uveden byl ke králi, jenž ho pro jeho moudrost jmenoval místokrálem. Josef povolal otce i své bratry do Egypta a usadil je v krajině Gessen. — Osudy Josefovy jsou stkvělým důkazem prozřetelnosti boží.

Návrat
z Egypta.

V několika stech letech vyrostli Israelští v Egyptě na veliký národ. Egyptané báli se jejich počtu a počali je všemožně pronásledovati. Tehdy na rozkaz boží vyvedl je **M o j ž í š** z Egypta; bylo jich kol 2 milionů. Na poušti na hoře Sinaji dal jim Hospodin desatero božích přikázání a jmenoval „národem vyvoleným“. Po smrti Mojžíšově byl vůdcem lidu **J o s u e**; tento dovedl Israelské do Palestiny a rozdělil zemi na 12 dílů (pokolení).

Království.

Po přání lidu zřídil jim Bůh **m o c k r á l o v s k o u**. K důstojnosti královské zvoleno později pokolení Judovo, jak to umírající patriarcha synu Judovi byl předpověděl. Nejslavnějšími králi byli **D a v i d** a jeho syn **Š a l o m o u n**; za jejich vlády byl národ israelský jak nábožensky tak politicky na vrcholu slávy.

D a v i d pocházel z Betlema. Již v mládí těšil se zvláštní lásce boží. Stav se králem, pokořil všechny nepřátele a vládl lidu moudře a spravedlivě. Za sídelní město vyvolil si Jerusalem; zvelebil bohoslužbu a k poctě boží složil krásné žalmy, v nichž mnoho předpověděl o budoucím Vykupiteli. Největší však slávy dostalo se mu tím, že byl praotcem Ježíše Krista, neboť Matka Páně pocházela z rodu Davidova; proto Kristus Pán nazýval se často „Synem Davidovým“.

Š a l o m o u n vynikal neobyčejnou moudrostí; k poctě boží postavil nádherný chrám. Konec jeho vlády byl však neutěšený; i sám se klonil k pohanství.

Rozdělení a
úpadek říše.

Po jeho smrti pro tvrdost jeho syna **r o z d ě l i l a s e ř í š e** na dvě části, na říši **j u d s k o u** (jižní) a **i s r a e l s k o u** (severní, v X. století př. Kr. P.). Následky toho byly smutné; říše bojovaly proti sobě, čímž se velice hubily. I nábožensky klesaly, kloníce se stále více k pohanství. Tehdy volal Hospodin lid svůj na pravou cestu různými tresty a hlasem **p r o r o k ů**.

P r o r o c i byli mužové, jež Bůh posílal, by kázali proti nepravostem a vedli lid k Bohu. I slíbeného Vykupitele stále lidu připomínali a předpověděli mnoho o jeho narození, životě i utrpení, o jeho oslavení a založení církve. Mnozí dokazovali své božské poslání četnými zázraky. Z nejslavnějších proroků jsou: Eliáš, Eliseus, Isaiáš, Jeremiáš, Ezechiel a Daniel.

Obyvatelé říše israelské nedbali však hlasu proroků; proto byla říše vyvrácena a oni odvedeni do zajetí assyrského, z něhož se již nevrátili (v VIII. stol.). Do jejich krajin uvedeni pohané, kteří se zbytky israelských v zemi splynuli a slouli pak Samaritáni.

I obyvatele říše judské stihl pro jejich mravní nevázanost trest; byli odvedeni do zajetí babylonského (v VI. stol.), z něhož polepšení po 70 letech opět vrátili se do své vlasti. — Tehdy pohané zvláště mnoho dověděli se od židů o pravém Bohu a slíbeném Vykupiteli.

Po nějaké době vznikly v říši judské veliké rozbroje; povolali si tedy mocné Římany, aby je rozsoudili. Římané však opanovali zemi a r. 40. př. Kr. P. ustanovili židům za krále cizince, Heroda. I přestal panovati rod Judův.

V těchto smutných dobách touha po Vykupiteli byla nejživější. Lidé zbožní a spravedliví, jež bolel mravní úpadek národa, očekávali od něho mravní obrození. Velikou většinu národa tížilo však více poddanství Římanům než mravní úpadek; ta očekávala ve Vykupiteli krále, jenž osvobodí židy z poddanství a povznese je k bývalé slávě časů Davidových a Šalomounových.

Naučení: Proroci z osvětlení božího napsali celý životopis budoucího Vykupitele sta let před jeho narozením. Všechna jejich proroctví splnila se na Ježíši Kristu. Mohli tedy židé snadno poznati, že Ježíš Kristus je slíbený Vykupitel, a v něho uvěřiti.

Touha po Vykupiteli.

DOBA PRVNÍ. (Až do 800.)

Křesťanský starověk.

Čl. 4. Ježíš Kristus, Syn boží, Vykupitel.

Ježíš Kristus.

Ježíš Kristus narodil se v Betlemě za římského císaře Augusta, za krále židovského Heroda. Za matku jeho vyvolena byla chudá, ale svatá Panna z rodu Davidova, *M a r i a* ; pěstounem byl ženich Panny Marie, sv. *J o s e f*, taktéž z rodu Davidova.

Z rozkazu božího anděl Páně zvěstoval oběma jeho narození. Marii zvěstoval: „Aj, počneš a porodíš syna a nazveš jméno jeho Ježíš. Tenť bude veliký a Syn Nejvyššího slouti bude . . .“ Josefovi řekl: „Nazveš jméno jeho Ježíš, neboť on vykoupí lid svůj od hříchů jejich.“ Tak již anděl zvěstoval, že Ježíš bude: Syn boží a Vykupitel světa.

Herodes, král židovský, slyše o Kristu, že má býti králem, obával se ho a hleděl ho usmrtiti. Ježíš ušel úkladům jeho útekem do Egypta. Po smrti Herodově (dle podání za 7 let) přišel do Nazareta, kde žil životem skrytým, v modlitbě a práci do 30. roku. Jen o hlavních svátcích židovských navštěvoval chrám jerusalemský; po prvé, když mu bylo 12 let.

V 30. roce, přijav prve křest od Jana Křtitele v řece Jordáně a připraviv se čtyřicetidenní modlitbou a postem, počal konati **úřad učitelský**. S dvanácti vyvolenými apoštoly chodil po vší zemi židovské, hlásaje: přiblížilo se království boží! Všude dobře činil; děti k sobě volal, lačné krmil, zarmoucené těšil, nemocné uzdravoval, zvláště však kající hříšníky na milost přijímal.

Úřad učitelský.

Učil **vznešeným pravdám**: Učil znáti Boha, jehož nazýval Otcem naším, hlásal, jaký jest cíl života lidského. O sobě hlásal, že jest pravý Syn boží a slíbený Vykupitel světa. Božství své dokazoval svatým svým životem, nesčitelnými zázraky, jež vykonal na nemocných, na mrtvých i na neživé přírodě, a proroctvími. Že jest slíbený Vykupitel, potvrzoval tím, že se na něm vyplnilo všechno, co o budoucím Vykupiteli předpověděli proroci.

Učil **i c t n o s t e m** hlásal přikázání boží a plniti je učil vlastním svým příkladem. — Úmyslem jeho bylo založit království boží na zemi, v němž by všichni byli bratry v Bohu a Spasiteli, a hlavním přikázáním by byla láska.

Ačkoliv tolik od národa židovského byl očekáván, nenašel všude radostného přijetí. Část lidu uvěřila v něho jako Syna božího a Vykupitele; většina však neuvěřila a pohrdla jím. „Do vlastního přišel a svoji ho nepřijali.“ (Jan 1.) Byli to zvláště fari-seové, tehdejší vůdcové lidu, a nejvyšší kněží. Ti nenáviděli ho, že jim vytýkal jejich povrchní život, a záviděli mu, že všecken lid jde za ním. Nenávist dosáhla vrcholu, když Ježíš Kristus vzkřísil Lazara; tehdy na radu velekněze Kaifáše usnesli se ho usmrtiti.

Než teprv až přišla „jeho hodina“, aby se obětoval za spásu světa, vydal se dobrovolně do rukou nepřátel. K svátkům velikonočním slavnostně jel do Jerusalema, od lidu radostně jako Vykupitel byv pozdravován. Při poslední večeři s apoštoly ustanovil nekrvavou obět Nového zákona, by se v ní ustavičně opakovala ona obět, kterou měl přinést na kříži na vykoupení světa. Touto dvojí obětí konal svůj *kněžský úřad*.

Úřad kněž-
ský.

Po poslední večeři, zrazen od jednoho z vlastních apoštolů, začal své utrpení v zahradě Getsemanské. Před židovským soudem (veleradou) vyznal slavně, že jest Syn boží a že jednou bude celý svět souditi, zač byl jako *r o u h a č* odsouzen k smrti. U římského soudu před Pilátem obžalován byl z *v e l e z r a d y*. Pilát, ačkoliv na něm žádné viny nenalezl, povolil fariseům a jimi svedenému lidu a odsoudil Spasitele světa k smrti nejpotupnější a nejbolestnější — na kříži. Ježíš byl ukřižován na hoře Kalvárii mezi dvěma lotry. Při smrti jeho staly se mnohé zázraky: slunce se zatmělo, země se třásla, a jiné.

Ale právě svou smrtí stal se Ježíš Kristus vykupitelem lidstva. Božství své pak dokázal nejjasněji, když třetího dne slavně z mrtvých vstal, jak to byl předpověděl. Po zmrtvýchvstání dlel ještě 40 dní u apoštolů, poučuje je, jak mají řídití církev jeho. Slíbiv jim ještě Ducha sv., vstoupil čtyřicátého dne na nebesa, kde sedí na pravici boží. Odtud přijde na konci světa soudit živých i mrtvých. — Zmrtvýchvstáním počal jeho *královský úřad*.

Úřad králov-
ský.

Poznámka: J e ž í š K r i s t u s jest středem dějin; Starý zákon na něho připravoval, a co v Novém zákoně vznešeného, jest od jeho svaté osoby. — I pohanští staří dějepisci vypravují o Ježíši Kristu (Plinius, Tacit, Svetonius).

Čl. 5. Ježíš Kristus — zakladatel církve.

P r o r o c i předpovídali o Vykupiteli, že založí na zemi království, jež obsáhne celý svět a trvati bude do konce světa: „Pa-

Proroci o
církvi.

novati bude od moře k moři, klaněti se budou jemu všichni králové, všichni národové sloužiti budou jemu.“ (Žalm 71. 8.)

Bude to království duchovní, účelem jeho bude vésti lidi k věčnému spasení. Království takové Kristus Pán skutečně založil; nazýval je „*království boží*“ na z e m i či „*církev*“. O jeho z a l o ž e n í vypravuje P í s m o s v

Založení
církeve.

Ježíš Kristus shromažďoval kolem sebe věřící, to jest ty, kteří uvěřili, že on jest Syn boží a slíbený Vykupitel. Z těch vybral 12, jež nazval apoštoly (posly), a určil je jako budoucí představené jeho církve. Proto na ně přenesl svůj trojí úřad: učitelský, kněžský a královský. Za nejvyššího představeného církve určil Šimona-Petra, slíbiv mu, že na něm založí církev svou; před svým nanebevstoupením mu tento vznešený úřad skutečně odevzdal.

Spasitel miloval církev svoji; pro ni žil i trpěl, o ní často kázal, přirovnáváje ji k lodi, která často bouří bude zmítána, ale neutone; k poli, na němž roste pšenice i koukol, a to až do konce světa; k síti, do níž se chytají ryby dobré i špatné; za jednotu v ní se modlil ve velekněžské modlitbě před svým utrpením; jí před svým nanebevstoupením slíbil: „Já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa.“ (Mat. 28.)

Petr s apoštoly a věřícími byli jako t ě l o církve. D u š í církve měl býti Duch sv., jehož Kristus Pán slíbil církvi své, by ji učil a rozdával v ní své milosti a dary. Duch sv. sestoupil desátého dne po nanebevstoupení Páně o slavnosti Letnic v podobě ohnivých jazyků. Apoštolové, jím osvíceni a posílněni, počali hned konati svůj úřad. Sv. Petr nadšeně dokazoval zástupům v Jerusalemě shromážděným božství Ježíše Krista a na jeho kázání dalo se pokřtiti kol 3000 lidí. Byly to prvotiny církve; proto tento den (neděli) počala církev světiti jako den sváteční.

Vzrůst
církeve.

Od toho dne počet věřících stále vzrůstal. Velice k tomu napomáhaly i z á z r a k y, jež Duch sv. působil skrze ruce apoštolů. Když sv. Petr a Jan uzdravili v Jerusalemě chromého od narození, získali tímto zázrakem církvi 5000 věřících. Proto brzy po seslání Ducha sv. vytýkala velerada apoštolům: „Naplnili jste celý Jerusalelem učením svým.“ (Sk. ap. 5.) A když počala apoštoly a věřící p r o n á s l e d o v a t i, tito rozešli se do světa, všude, židům i pohanům hlásajíce víru v Ježíše Krista a získávajíce nové vyznavače. Sv. Pavel na konci svého života mohl již napsati: „Víra naše hlásá se v celém světě.“ (Řím. 1.) Tak vše, i pronásledování věřících napomáhalo k tomu, by církev Kristova stala se obecnou, vše-světovou, k a t o l i c k o u. — Podmínkou přijetí do církve bylo uvěřiti v božství Ježíše Krista a přijmouti křest.

Věřící nazývali se vespolek „bratřími“ a „sestrami“; též „svatými“. Židé posměšně nazývali je „Galilejskými“ neb „Nazaretskými“. Pohané nazývali je „christiani“ = vyznavači Kristovi; tímto jménem — křesťané — byli brzy věřící všeobecně jmenováni.

První křesťané tvořili v pravdě „společnost svatých“, vynikající vroucí věrou a svatým životem. Byli plni z b o ŷ n o s t i („trvali ve sdílnosti lámání chleba a na modlitbách“. Sk. ap. 2.)* a plni v e s p o l n é l á s k y („všichni byli jedno srdce a jedna duše.“ Sk. ap. 4. 32.). Proto též těšili se úctě všeho lidu. (Sk. ap. 2.) I pohané obdivovali se jejich čistému životu, trpělivosti a zvláště vespolné lásce, říkajíce udiveně: Hleďte, jak se křesťané milují!

Život křesťanů v dobách apoštolských.

Příkladná byla též jejich o d d a n o s t k p ř e d s t a v e n ý m c í r k v e, k apoštolům a zvláště k Petrovi. Vypravuje Písmo sv., že král židovský Herodes Agrippa I., aby se zalíbil židům, chtěl dáti Petra stíti. Byla již poslední noc před popravou, a Petr ostříhán byl v žaláři; než věřící vroucně modlili se za něho a na jejich modlitby vyvedl ho anděl zázračně ze žaláře.

Sv. Petr s ostatními apoštoly nazývají se též „církev u č í c í“, na rozdíl od ostatních věřících, kteří se nazývají „církev s l y š í c í“.

Naučení: Važme si církve, kterou sám Syn boží k našemu spasení založil a již tolik miloval! „Nemůže míti Boha za Otce, kdo nemá církve za matku“ (sv. Cyprian, † 258). Dle příkladu prvních křesťanů važme si i jejich představených, zvláště sv. Otce, a modleme se za něho!

Čl. 6. Sv. Petr a ostatní apoštolové.

Nejvyšší moc čili primát v církvi obdržel z rukou Kristových apoštol *sv. Petr*. Slul dříve Šimon a byl rybářem z Betsaidy (v Galilei). Spasitel, vyvoliv ho apoštolem, nazval ho Petr (= skála) a s l í b i l mu, že na něm založí církev svou. (Mat. 16.) Po tři roky svého učitelského úřadu učinil ho svědkem všech svých kázání i zázraků; za jeho stálost ve víře zvláště se modlil, řka k němu: „Petře, já jsem prosil za tebe, aby nezhylnula víra tvá, a ty někdy, obrátě se, potvrzuj bratří svých.“ (Luk. 22.) Před svým nanebevstoupením u s t a n o v i l ho hlavou církve (Jan 21.), a Petr hned počal vykonávati správu církve.

Sv. Petr.

Že Petr obdržel v církvi p r i m á t, dosvědčuje:

Primát sv. Petra.

1. Písmo sv., jež vypravuje, že Kristus Pán jej Petrovi slíbil i odevzdal, že Petr jednal vždy jako nejvyšší hlava církve (první kázal židům

*) Co znamená „lámání chleba“, vysvětluje sv. Pavel: „Chléb, kterýž lámeme, zdalíž není účastenství Těla Páně“. (I. Kor. 10, 16.)

i pohanům, řídil volbu nového apoštola, předsedal sněmu jerusalemskému), i že apoštolové ho za hlavu uznávali (evangelia čtyřikrát uvádějí jména apoštolů a Petra nazývají vždy „p r v n í m“).

2. Nejstarší sv. Otcové, východní i západní, Petra nazývají „knížetem apoštolů“ a církev římskou, jejímž byl biskupem, „matkou všech církví“ (sv. Cyprian, † 258, a jiní).

3. Stálé učení církve.

Sídlo sv.
Petra v Římě.

Sv. Petr jako nejvyšší hlava církve katolické (všesvětové) měl za své sídlo vyvoliti hlavní město říše. Proto odebral se do Říma (kol. 42) a Řím stal se pak sídelním městem i jeho nástupců. Z Říma navštívil ještě jednou Jerusalema a předsedal tam sněmu apoštolskému (r. 50). Za pronásledování Neronova byl jat a zemřel na kříži, ukřižován na úpatí pahorku vatikánského 29. června 67.

Poněvadž sv. Petr byl zároveň biskupem církve římské, byl každý římský biskup uznáván vždy za jeho nástupce a proto i za papeže (otce) celé církve.*)

Petr napsal 2 epištoly. — Průvodcem jeho byl sv. Marek, jenž na základě Petrových kázání napsal evangelium.

Sv. Pavel.

Sv. Pavel slul dříve Šavel. Jako příslušník strany fariseů vášnivě nenáviděl Krista a stejně pronásledoval i jeho vyznavače. Zázračným viděním před Damaškem byv obrácen, přijal křest. Po křtu odebral se na poušť, kde od samého Krista P. vyučen byl jeho evangelium a stal se apoštolem. Jako apoštol vykonal tři veliké cesty, hlásaje židům i pohanům evangelium Kristovo a trpě přemnoho protivenství pro jeho jméno. Na pomluvy židů uvržen byv do vězení, odvolal se k římskému císaři a proto poslán byl do Říma. V Římě pokračoval v úřadě apoštolském, až za pronásledování Neronova byl sťat mečem téhož dne, kdy Petr ukřižován.

Pavel jest podivuhodným nástrojem milosti boží; z největšího nepřítel církve stal se jejím nejnadšenějším apoštolem. Věřícím napsal 14 epištol. — Průvodcem jeho byl sv. Lukáš, jenž dle učení jeho napsal evangelium; napsal též knihu Skutků apoštolských.

Sv. Jan.

Sv. Jan nazývá se často „miláček Páně“; jemu umírající Spasitel doporučil svoji matku. S Petrem měl přední účast v zalo-

*) Že Petr žil a zemřel v Římě, dosvědčují:

1. Epištola Petrova, poslaná z Říma; Řím jmenuje v ní pro zkázu mravů Babylonem.

2. Nejstarší sv. Otcové. Sv. Kliment Římský, žák apoštolský († 101), píše: Petr a Pavel byli umučeni s nesmírným počtem vyvolených a zanechali u nás krásný příklad. Sv. Irenej († 202) píše: Petr a Pavel kázali v Římě a založili tam církev. Origenes († 254) píše, že Petr byl v Římě ukřižován a to na vlastní žádost hlavou dolů.

3. Hrob Petrův v Římě, nad nímž již v nejstarších dobách postaven byl chrám.

žení církve. Do smrti Panny Marie (kol 45) sídlel asi v Jerusalemě, pak v Efesu. Pro svou činnost apoštolskou byl dle starého podání vhozen do vroucího oleje. Zázračně byv zachráněn, poslán byl do vyhnanství, kde napsal své Zjevení. Zemřel jediný z apoštolů smrtí přirozenou u věku asi 100 let. Sepsal evangelium, 3 epištoly a Zjevení.

S v. O n d ř e j, bratr sv. Petra, zemřel na kříži v Řecku.

Ostatní
apoštolové.

S v. J a k u b s t a r š í, bratr sv. Jana, byl prvním z apoštolů usmrcen, stát mečem.

S v. J a k u b m l a d š í a s v. J u d a, synové sestry blahoslavené Panny, nazývají se v Písmě sv. též „bratří Páně“. Oba napsali po jedné epištole.

S v. M a t o u š, dříve celník: sepsal evangelium.

S v. F i l i p kázal v Malé Asii, s v. T o m á š, zvaný „nevěřící“, kázal v Parthii.

S v. B a r t o l o m ě j kázal v Indii, s v. Š i m o n v Persii a Babylonii.

S v. M a t ě j zvolen apoštolem na místo Jidášovo; dle podání kázal v Ethiopii v Africe.

Spisy sv. apoštolů tvoří P í s m o s v. N o v é h o z á k o n a Jsou to: 4 evangelia, kniha Skutků apoštolských, 21 epištol a Zjevení sv. Jana. — Pravdy, jež apoštolové kázali, ale nenapsali, tvoří Ú s t n í p o d á n í (tradiční).

Nástupci sv. apoštolů jsou b i s k u p o v é, na něž svěcením přešla moc apoštolů. Jejich pomocníci jsou k n ě ž í.

Biskupové,
kněží.

Poznámka: Apoštolové za to, co hlásali a napsali, trpěli pronásledování i smrt mučednickou; tím dokázali, že slova jejich zasluhují plné víry!

Čl. 7. Křesťanství u židů. Zkáza Jerusalema.

Národ židovský byl v první řadě povolán do církve Kristovy; bylť k tomu hlasem proroků zvláště připravován. A skutečně ti, kdož upřímně toužili po Vykupiteli, uvěřili v Ježíše Krista a přijali křest. O seslání Ducha sv. dalo se pokřtiti 3000 židů, ti pak zprávu o novém učení roznesli do všech krajů. Od té doby křesťanství stále se šířilo; i mnozí židovští kněží vstoupili do církve. — Než veliká většina národa, očekávající ve Vykupiteli knížete pozemského, jako zavrhl Krista Pána, tak pohrdla i jeho církví a počala ji pronásledovati. Čítáme d v ě d o b y pronásledování židovského.

Rozšíření
křesťanství

Pronásledování
křesťanství,

První pronásledování platila apoštolům. Když sv. Petr a Pavel uzdravili chromého od narození, byli vedeni před soud a tam jim zakázáno učiti ve jménu Ježíše Krista. Petr však ohradil se proti

tomu říká: „Sud'te sami, zda spravedlivě jest, abychom poslouchali více vás nežli Boha! Nemůžeme nemluvití toho, co jsme viděli a slyšeli.“ Poněvadž i dále kázali, byli všichni vsazeni do žaláře a velerada myslila je usmrtiti. Od smrti však zachránil je vážený člen velerady Gamaliel, říká k soudcům: „Nechte jich; jestli z lidí dílo to, rozpadne se; jestli však z Boha, nezrušíte ho.“ Velerada dala tedy apoštoly aspoň zbičovati; tito pak radovali se, že směli trpěti pro jméno Ježíšovo.

Druhé pronásledování vzniklo, když s v. Štěpán, jeden ze 7 jáhnů, počal kázati, že náboženství židovské jen připravovalo na Ježíše Krista a proto jeho narozením pozbývá platnosti. Židé obžalovali ho, že se rouhal náboženství a ukamenovali ho. Byl to první mučedník pro víru Kristovu (r. 35). Pronásledování rozšířilo se nejen v celé Palestině, ale i za hranicemi Palestiny. Velikým nepřítelem křesťanů v té době byl Šavel. — Pronásledování však církvi jen prospělo; věřící rozešli se do různých krajín, všude hlásajíce učení Kristovo.

Později král Herodes Agrippa I. dal stíti s v. Jakuba staršího a sv. Petra vsadil do žaláře, z něhož však tento andělem byl vyveden (r. 42).

Zkáza Jerusalema.

Od dalších pronásledování byla církev uchráněna z kázou Jerusalema a zničením národa židovského, jak to Kristus Pán byl předpověděl.

Když před svým utrpením vjížděl do Jerusalema, vzpomínaje na zatvrzelost města, zaplakal nad ním, říká: „Přijdou na tebe dnové, nepřátelé tvoji obklopí tě náspem, oblehnou tě se všech stran a neostaví v tobě kamene na kameni.“ (Luk. 19). O chrámu stejně předpověděl: „Nebude tu zůstaven kámen na kameni.“ (Mat. 42.)

Židé těžce nesli nadvládu Římanů; aby si vydobyli svobody, vzbouřili se proti nim (66). Proti vzbouřeným poslali Římané vojévůdce Tita. Židé z celé Palestiny hledali ochrany před mocným vojskem v Jerusalemě, jež považovali za město nedobytné. I Titus uznával nedobytnost města a proto rozhodl se, že je vyhladoví; obklopil je tedy svým vojskem se všech stran. V přeplněném městě vznikl brzy hrozný hlad. Židé z hladu pojídali i kůru se stromů a nejhorší odpadky, jistá matka upekla i vlastní svoje dítě. Když někteří v noci opouštěli město, aby v poli hledali potravu, dal je Titus chytati a denně jich na sta křižovati. Z hladu povstal mor a jiné nemoci; židů zmocnilo se zoufalství a urychlilo zkázu města. R 70. padl Jerusalema do rukou Titových.

Porážka židů byla hrozná. Přes milion jich zahynulo válkou, hladem a nemocemi, na sto tisíc odvedeno do potupného otroctví, a ostatní rozptýleni do celého světa. Město samo rozbořeno do základů, ano i nádherný chrám, o němž židé věřili, že aspoň ten

bude zázračným způsobem zachráněn, byl zapálen a shořel. Doslava splnilo se proroctví Kristovo.

Zkáza Jerusalema a zničení národa bylo spravedlivým trestem za zatvrzelost židů. Po tři léta žil mezi nimi Ježíš Kristus, by hlásal jim učení spásy a uvedl je do své církve; chtěl je přivést k sobě „jak oslepice shromažďuje pod křídla kuřátka svá“ (Mat. 23), židé však za všechnu péči odsoudili ho k smrti nejpotupnější, ještě při smrti rouhavě volající: „Krev jeho na nás a naše syny!“

Proč Bůh dopustil zkázu.

Trestem tímto bylo též naznačeno, že lid, jenž zavrhl Spasitele světa, přestává býti národem vyvoleným, proto rozbořen chrám, přestaly oběti starozákonní a stát židovský zanikl. — Židů čítá se dnes na 13 milionů; jsou rozptýleni v celém světě a všude jsou živým důkazem pravdivosti slov Kristových.

Křesťané palestínští byli uchráněni této zkázy. Znajíce proroctví Kristovo, utekli se do hor, kde přečkali dny hrůzy.

Křesťané.

Naučení: S proroctvím o zkáze Jerusalema spojil Spasitel proroctví o konci světa; i to se jednou vyplní!

Čl. 8. Křesťanství u pohanů (v říši římské).

Ježíš Kristus předpověděl rozšíření své církve podobenstvím o zrně hořčičném, jež jest nepatrné, ale když vzroste, bývá jako strom. (Mat. 13.) Proroctví jeho splnilo se podivuhodným způsobem zvláště u pohanů v tehdejší světové říši římské. Již v I. století mělo každé velké město této říše věřící.

1. Hlavní příčinou, proč se křesťanství tak rychle šířilo, bylo, že Spasitel sám chránil svoje dílo, jak to byl výslovně přislíbil: „Já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa.“ (Mat. 28.) Bez této ochrany boží nelze vysvětliti, jak mohla církev tolikerému pronásledování odolati a v celém světě se rozšířiti. Touto ochranou dokázal Spasitel jasně, že církev jest jeho dílo a že jí proto nic ve světě nezničí. — K hlavní příčině pojily se pak ještě mnohé jiné:

Příčiny rozšíření.

2. Vznesené pravdy křesťanské získávaly rozum i srdce šlechetnějších pohanů. Vzneseným, jimž nemravný život pohanský se protivil, odpovídaly na všechny důležité otázky života (k čemu život, jak žít, bychom došli věčné spásy) a plnily duši klidem a mírem. Prostým, zvláště otrokům, dodávaly v jejich smutném stavu útěchy a vštěpovaly přesvědčení, že přestane potupné otroctví, až „učení lásky“ opanuje svět.

3. Statečnost křesťanů - mučedníků vnukala přesvědčení, že pravým musí býti náboženství, pro něž dovedou věřící radostně

i život položit. Stávalo se často, že když mučedník veden byl na popravu, svou statečností získal na cestě nové vyznavače víry křesťanské.

4. Šiřiteli víry Kristovy nebyli tehdy pouze biskupové a kněží, nýbrž každý křesťan kteréhokoli stavu. Křesťanští úředníci, kupci i řemeslníci, vojáci i zajatci, dlíci mezi pohany, šířili mezi nimi svoji víru. Zvláštní význam měli křesťanští otroci a ženy, jimž svěřovány k výchově pohanské dívky.

5. Veliká říše římská spojovala pod svou vládou veliké množství národů od Dunaje až po Saharu v Africe, od Atlantického oceánu až po Eufrat v Asii; mezi těmito národy bylo čilé spojení, což taky prospívalo k šíření křesťanství.

Příčiny pronásledování.

Spasitel však předpověděl i *pronásledování* své církve (Jan 15.); i toto proroctví splnilo se plnou měrou v říši římské. Stát římský, ač k náboženství jiných národů býval snášenlivý, stal se brzy úhlavním nepřitelem náboženství Kristova a usiloval o jeho vyhlazení s povrchu zemského. Příčiny pronásledování byly:

1. Křesťanství bylo náboženství v říši římské *nedovolené*. Římané uznávali jen náboženství národů podmaněných; tím křesťanství nebylo a proto nemělo práva na státní uznání.

2. Bylo náboženství *nové*, hlásající zcela nový řád a způsob života. Učíc, že jest jeden Bůh, Pán nebe i země, prohlašovalo všechny bohy římské za modly. Prikázání Kristovo o lásce k bližnímu, i k tomu, v němž Říman viděl jen otroka neb barbara, protivilo se pověstné pýše římského občana. Slova Kristova: „Chce-li kdo přijíti za mnou, zapři sebe sám, vezmi kříž svůj a následuj mne,“ vypovídala boj prostopášnému životu pohanskému. Toto vše popuzovalo pohany proti křesťanství.

3. Bylo velice *pomlouvané*. Již židé rozšiřovali o křesťanech nejhorší pomluvy, a pohané jim uvěřili; lidé, kteří z pohanství měli výživu neb zisk (pohanští kněží a řemeslníci), tyto pomluvy ještě zveličovali. Nejobyčejnější pomluvy byly: Poněvadž křesťané nectili bohů říše římské, byli považováni za nepřátele vlasti. Protože svatá tajemství slavili na místech odlehlých, byli obviňováni, že se tam dopouštějí různých nepravostí. Když pohané slyšeli, že křesťané požívají těla a krve Páně, obviňovali je, že zabíjejí malé dívky a jejich těla a krve požívají. — Kdykoliv přišla nějaká pohroma, zemětřesení, mor neb neúroda, vždy uvalována vina na křesťany, že pro jejich zločiny hněvají se bohové na lidstvo.

10 pronásledování.

Čítáme 10 velkých pronásledování; počet menších je mnohem větší. Téměř po tři sta let byla církev pronásledo-

vána od císařů, úřadů, učenců i obyčejného lidu. Počet mučedníků je nesčetný, způsob smrti jejich krutý. Než všechna pronásledování církve Kristovy nezničila, ano přispěla ještě k jejímu rozšíření.

Tertullian, křesťanský spisovatel tehdejších dob, píše: Tím více rosteme, čím více jsme od vás koseni; semenem (nových křesťanů) jest krev mučedníků!

Čl. 9. Pronásledování křesťanů.

Pronásledování zahájil císař *Nero* (54—68). Nero chtěl po- Nero.
staviti nový, nádhernější Řím, by po něm slul „městem Neronovým“, a proto dal město zapáliti. Požár Říma byl ohromný; trval 9 dní a tři čtvrti města buď úplně zničil neb poškodil. Když lid proto proti němu se bouřil, návodem židů, jichž bylo u dvoru hojnost, uvrhl vinu požáru na křesťany a odsoudil je k nejhroznějším mukám a smrti. Vystrojil pro lid nákladné hry, při nichž dal křesťany stínati neb křižovati, jiné dal zašívati do zvířecích koží a předhazovati divé zvěři k roztrhání, jiné obaliti smolou, přivázati na sloupy a jako pochodně k osvětlení císařských zahrad zapalovati (živé pochodně Neronovy). Z Říma rozšířilo se pronásledování do celé říše. Počet obětí byl ohromný; pohanský dějepisec (Tacit) píše, že bylo umučeno křesťanů „ohromné množství“. Nejznamenitější mučedníci z té doby byli knížata apoštolští sv. Petr a Pavel, usmrceni 29. června 67.

Nenávisti lidu však Nero přece neušel. Byl později prohlášen za nepřítel vlasti a na útěku z města sám se zbavil života.

Marek Aurel (161—180) byl císař a filosof, jenž pohanskému Marek Aurel.
náboženství připisoval zásluhu, že Řím nabyl nadvlády nad světem. Obávaje se, že by křesťanství svým učením o lásce ke všem tuto nadvládu zničilo, nenáviděl je a ač jinak mírný, dal křesťany v celé říši vyhledávati a usmrcovati. Aby křesťanství v očích svých poddaných snížil, hleděl dokázati pravdivost pomluv na křesťany uvalovaných. Křesťané měli býti mukami donuceni vyznati své zločiny, ano i pohanští otroci v křesťanských domech sloužící byli skřipcem nuceni, by svědčili proti svým pánům a vy- zradili jejich zločiny.

Toto vyšetřování přispělo značně k tomu, že pomluvy proti křesťanům umlkly. Další pronásledování byla již jen z důvodů politických, zachrániti pohanství a jím i panství říše římské.

Z mučedníků za pronásledování Markova vynikají:

S v. P o l y k a r p, biskup v Malé Asii, žák sv. Jana. Když byl zajat,

byl již stařec 86letý. Soudci zželelo se jeho stáří; slíbil mu, že ho ušetří, jen když Kristu bude se rouhati. Sv. biskup však odpověděl neohroženě: „86 roků jsem Kristu sloužil a ničím mi neublížil, naopak vším dobrým mne obdařoval; kterak se tedy králi svému mohu rouhati?“ Zemřel na hranici.*)

V Itálii vyniká sv. *J u s t i n*. Jako pohanský filosof poznal mnohá pohanská náboženství, ale žádné nemohlo upokojiti jeho duše, toužící po pravdě. Jakýsi křesťanský kmet upozornil ho na Písmo sv. křesťanů. Justin četl v něm, pozoroval ctnostný život křesťanů i trpělivost mučedníků a poznal, že v křesťanství našel pravdu, již tak usilovně hledal. Stal se křesťanem, křesťanským spisovatelem a slavným obhájcem křesťanství (apologetou). Ve spisech svých hájil je proti obvinění z bezbožectví a zločinného života. Pro Krista byl stát.

Z mladičkových mučedníků vynikají 15letý *P o n t i k* a 12letá otrokyně *B l a n d i n a* v Galii. Od slaboučké Blandiny sliboval si soudce, že v mukách vyzradí zločiny křesťanů. Dal ji mučiti nejrůznějším způsobem: bičovati, na skřípec položit, před rozzuřeného býka předhoditi. Než dívka snášela vše s obdivuhodnou trpělivostí, že ostatní mučedníky ve stálosti pro víru posilovala. Na otázky soudce, čeho se křesťané dopouštějí, odpovídala radostně a neohroženě: „Jsem křesťanka; křesťané nic zlého nečiní.“ Pontika, jenž spolu s ní byl mučen, sílila vzpomínkou na odměnu nebeskou, až oba společně odevzdali Bohu nevinné duše své; byli štati.

Naučení: „Jsem křesťanka, křesťané nic zlého nečiní,“ vyznávala radostně Blandina. Važme si své důstojnosti, by i o nás platilo: Křesťané nic zlého nečiní!

Deci

Decius (249—251) viděl, jak říše římská stále více klesá, a záchranu její spatřoval jedině v tom, když ožije stará víra v římské bohy. Křesťanství, jež tyto bohy považovalo za modly, chtěl v říši úplně zničit. Úmyslem jeho nebylo však křesťany usmrcovati. Vědět, že jest jich již ohromný počet a že by jejich smrtí říši velice zeslabil. Kázal tedy mučením dělati z nich odpadlíky od víry. Pronásledování, jež rozšířilo se v celé říši, převýšilo daleko všechna pronásledování dosavadní. Všem správcům říše poručeno na ten čas státní záležitosti odložit a jen křesťany vyhledávat. Na veřejných místech postaveny nástroje mučednické, by tím mysl křesťanů byla přestrašena; mnohdy i rány zmučených byly hojeny, aby novým mučením mohli býti nuceni k odpadlictví.

Tehdy mnozí vlašni neodolali hrůzám a od víry odpadli, buď že bohům obětovali, neb že úplatky zjednali si vysvědčení, že tak učinili. O d p a d l í k y tyto nepočítali již věrní křesťané do své společnosti. — Někteří křesťané odcházeli v oné době na pouště, kde pak již trvale zůstali a žili jako *p o u s t e v n í c i*.

*) Dle některých zpráv zemřel již za pronásledování předcházejícího.

Pronásledování dosáhlo vrcholu za *Diokleciána* (284—305) **Dioklecián.**
a jeho spoluvladařů.

Dioklecián po dvouleté vládě rozdělil ohromnou říši římskou; **Maximin.**
sám podržel si část východní, přibrav za spoluvladaře *Galeria*, část
západní odevzdal císaři *Maximinovi*, jemuž za spoluvladaře usta-
novil *Konstancia Chlora*. Tito spoluvladařové měli pak býti
nástupci císařů.

Dioklecián v prvních letech své vlády byl křesťanům dosti
nakloněn. Smýšlení proti nim změnil působením krutého *Galeria*
a na jeho popud ustanovil křesťanství v říši úplně vyhladiti. Vydal
čtyři výnosy, jimiž kázal: Písmo sv. vydati, chrámy zbořiti, du-
chovní uvězniti, a věřícím dal na vybranou, buď bohům obětovati
neb zemřítí. — Též císař *Maximin* na západě vystoupil se stejnou
krutostí proti křesťanům.

Tehdy zdálo se, že nastal již konec křesťanství, a *Dioklecián*
dal i raziti pamětní minci na památku vyhlazení křesťanství.
Počet mučených byl takový, že doba ta nazývá se obyčejně
„dobou mučedníků“. Dle zpráv tehdejšího křesťanského dějepisce
(*Eusebius*, † 340) „meče častým stínáním byly otupeny a se lá-
maly, kati ustavičnými popravami unavení museli se střídati,
křesťané však prozpěvovali chvály Bohu.“ Odpadlíků v té době
bylo máličko.

Pouze v Galii, kde vládl *Konstancius*, nebylo pronásledování.
Vladař vážil si křesťanů pro jejich šlechetný život a pro věrnost,
kterou chovali k panovníkům. Dal sice svým úředníkům prohlásiti
císařský zákon, že se mají zřeknouti Krista; kteří však to učinili,
ty ze svých služeb propustil. Privil: Jestliže jste nezachovali věr-
nosti Bohu, tím méně mně ji zachováte. Zákon o zboření chrámů
křesťanských vyplnil tím, že dal některé chrámy zavřítí.

Z mučedníků vynikají:

S v. A n e ž k a Ř í m s k á. Pocházela ze vznešeného rodu a vy-
nikala neobyčejnou moudrostí, vroucí zbožností a andělskou nevinností.
V 13. roce zasvětila se Ježíši Kristu slibem ustavičné čistoty. Když syn
římského starosty (prefekta) žádal o její ruku, vyjevila mu, že již jinému
se zasnoubila. Na jeho námitku, že nikdo nemůže se mu rovnati ani rodem
ani bohatstvím, mluvila s nadšením o Ježíši Kristu: „Můj ženich nade vše
je krásnější; kráse jeho diví se slunce a měsíc žasne nad ní. On jediný jest
bohat; jeho jsou všechny poklady země a vzácnosti moře. On samojediný
má lásku pravou; pro mne opustil blaženost nebeskou a v holestné smrti
obětoval život svůj. Přemnoho darů udělil mi a slíbil mi dary ještě větší,
zůstanu-li mu věrna. Kterak bych ho mohla opustiti?“ Prefekt sliby i hroz-
bami chtěl *Anežku* přinutiti, by splnila prosbu synovu. Když však poznal,

že dívka pro Krista ani muk se nebojí, obžaloval ji, že jest křesťankou, a soud odsoudil ji k smrti stětím. Sám kat se chvěl, když měl podtíti tak nevinný květ; Anežka však prosila vroucně: „Nedej déle čekati na mne nebeskému ženichu“, a s modlitbou na rtech odevzdala Kristu svatou duši svou.

Sv. Vít ze Sicilie od své chůvy vyučen byl pravdám křesťanským. Marně snažil se ho pohanský otec přivésti opět k úctě bohů. Vít trpěl radostně pro Krista všechna muka a v mladém věku byl na skřipci umučen. Rámě z jeho těla obdržel darem sv. Václav a postavil světci na hradě pražském chrám; Karel IV. dovezl do Čech ostatní ostatky světcovy.

Sv. Šebestián, důstojník, ujímal se zvláště křesťanů uvězněných; byl proto ke stromu přivázán a šípy usmrcen. — Sv. Florián, taktéž důstojník, byl s kamenem na krku utopen v řece Enži.

Sv. Blažej, lékař, později biskup, zachránil zázračně v žaláři hochu žalárníkova před zadušením.

Sv. Kateřina, dívka neobyčejné moudrosti, kolem lámána, pak sfata. Sv. Lucie a mnohé jiné panny.

Ve Švýcarsku celá legie thebánská i s plukovníkem sv. Mořicem zahubena.

Čl. 10. Císař Konstantin dává církvi svobodu.

Nová, lepší doba nastala církvi za vlády syna Konstantinova, *Konstantina* (306—337).

Vítězství
Konstanti-
novu.

Konstantin, císař Gallie, vstoupil ve šlépěje svého otce a přál křesťanům. Ještě více se jim však naklonil po svém vítězství nad Maxenciem. Maxencius, vladař Italie a Afriky, obával se stále rostoucího vlivu Konstantinova a vypověděl mu válku. Konstantin měl jen polovici vojska Maxenciova. V obavách svých, nevěře již v bohy pohanské, obrátil se k Bohu křesťanů (Kristu Pánu) s prosbou o pomoc. Tu spatřil on i vojsko jeho nad zapadajícím sluncem ohnivý kříž s nápisem: V tom hledej vítězství. V noci pak dal mu Kristus rozkaz, by tímto znamením ozbrojen, táhl do boje. Konstantin dal udělati korouhve se znamením kříže a pod nimi po krátkém boji dobyl stkvělého vítězství. Maxencius v boji zahynul, a Konstantin stal se panovníkem celého západu.

Křesťanství
dostává
svobodu.

Vítězství své připisoval Konstantin jedině pomoci Kristově a proto z vděčnosti vydal spolu se svým švakrem, východním císařem Liciniem r. 313 památný *edikt milánský*, jímž křesťanům v celé říši římské udělena svoboda náboženská. — (Téhož roku zemřel poslední a největší odpůrce křesťanů, císař Dioklecián.)

Ediktem nastává nová doba pro církev Kristovu; zrušeny zákony proti křesťanům, křesťané dostávají stejná práva s pohany,

a učení Kristovo dochází uznání v nejmocnější říši světa. — O deset roků později spojil Konstantin pod svou vládou celou říši římskou.

Přízeň jeho ke křesťanství šla stále dále. Poznáváje, že pohanství již se přežilo, hleděl křesťanství učiniti náboženstvím své říše a udělil mu práva a výhody, jimž dříve pohanství se těšilo: 1. státní úřady svěřoval jen křesťanům, duchovním udělil státní podporu, aby se mohli věnovati jediné službě boží, a zprostil je veřejných břemen (na př. služby vojenské); 2. křesťanům zakládal chrámy (v Jerusalemě, v Betlemě, 6 chrámů v Římě), papeži udělil za sídlo palác lateránský; 3. do zákonů státních zaváděl ducha křesťanského: z úcty k Spasiteli zrušen trest kříže, zakázáno pohazování a usmrcování dětí, zmírněno otroctví, zvláště zakázáno do tváře otroků vpalovati potupné otrocké znamení; za den sváteční ustanovena neděle.

Stává se náboženstvím říše.

Poznámka 1.: Od Konstantina počíná užší spojení mezi mocí církevní a státní. Císař stará se o rozkvět církve, uděluje duchovním mnohé výhody; za to však osvojuje si jistý vliv na správu církve.

Těž pohanům ponechal císař dosavadní svobodu; pouze chrámy, v nichž páchány podvody neb nepravosti, zbořil. Poněvadž však pohanství odňal státní podporu, toto stále více upadalo. Než pohanská strana v Římě, dosud četná a mocná, kladla stále jeho úmyslům tuhý odpor. Proto opustil Řím a přenesl svoje sídlo do Byzantu, jež zcela přestavil a nazval svým jménem (Konstantinopol = Cařihrad). I tento čin přinesl církvi užitek; papež byl osvobozen nadvlády dvora císařského a mohl svobodně vykonávati svůj duchovní úřad.

Konečně přijal Konstantin i křest a stal se prvním křesťanským císařem. Učinil tak až na konci svého života, jednak z ohledu na pohanskou většinu v říši, jednak z touhy, by zemřel v křestní nevinosti. — Život jeho není bez četných stinných stránek; než i přes ty pro veliké zásluhy o církev i říši právem zaslouží si názvu „Veliký“. Rozkolný východ nazývá ho „Svatým“.

Císař stává se křesťanem.

Nástupcové byli již všichni křesťany až na císaře Juliána, který od křesťanství odpadl (odpadlík). Pohanství potlačovali, až na konci století úplně je v říši zakázali (císař Theodosius Vel. 392). Ctitelé starých bohů zdržovali se pak jen v odlehlých vesnicích; odtud zváni pagani (pohani = vesničané). Ve stěhování národů pohanství v říši římské vymizelo.

Nástupcové Konstantinovi.

Poznámka 2.: Vlivem Konstantinovým i jeho matka Helena přijala křesťanství. Ve vysokém stáří (80 let) vykonala pout do Jerusalema, kde našla sv. kříž a položila základy chrámu Božího hrobu. Část kříže ponechala v Jerusalemě, část poslala svému synu do Cařihradu; tato přenesena později do Říma. — Sv. Helena dala základ poutím do Sv. země.

Čl. II. Bludy. — Církevní sněmy.

Novým nebezpečím, ohrožujícím víru křesťanskou, bylo *bludařství*.

Bludaři. Bludaři slují křesťané (obyčejně duchovní), kteří nedbali učitelského úřadu v církvi, ale vykládajíce učení Kristovo dle svého rozumu, v něm pobloudili. Od církve byli však prohlášeni za bludaře teprv tehdy, když v bludu svém tvrdošíjně setrvali. — Mužové, kteří trhali sice jednotu církve, pravd náboženských však se nedotýkali, slují r o z k o l n í c i.

Bludů byla celá řada; vznikaly ve všech dobách a dotýkaly se téměř všech článků křesťanského náboženství. V křesťanském světě působily veliké škody a zmatky: poněvadž se jich přidrželi mnozí věřící, byla tím trhána jednotu církve; spory o články víry uhasínala láska mezi křesťany a klesal i náboženský život.

Bludy starověku týkaly se hlavně osoby Ježíše Krista.

Proti bludařům hájila církev křesťanského učení na *církevních sněmích*.

Církevní sněmy. Církevní sněm jest shromáždění papeže s biskupy celé církve. Svolává jej papež, když třeba rozhodnouti nějakou záležitost všecírkevní: buď některou pravdu slavnostně prohlásiti, blud zavrhnouti neb vydati předpisy o náboženském životě. — O záležitostech jednotlivých diecesí rozhoduje se na diecesních s y n o d á c h.

Vzorem pro církevní sněmy jest sněm apoštolský v Jerusalemě kol. r. 50. Tehdy Petr s apoštoly po poradě rozhodli ve sporné otázce náboženské a rozhodnutí prohlásili památnými slovy: „Vidělo se Duchu sv. i nám . . .“ Poněvadž Duch sv. učí i skrze nástupce apoštolů (papeže a biskupy = církev učící), příkládala církev každému řádnému (t. j. papežem schválenému) prohlášení církevního sněmu takovou váhu, jako zjevení božím. Pravdy, jež církevním sněmem byly slavnostně prohlášeny, slují „články víry (dogma)“. Učení, jehož církev dosud slavnostně neprohlásila, sluje „zbožné mínění“.

Církevních sněmů bylo dosud 20; ve starověku jich slaveno 7.

Božství Ježíše Krista. Arius, kněz alexandrijský, popíral základní pravdu křesťanského náboženství, božství Ježíše Krista. Učil, že Kristus jest pouze tvorem, a že byla doba, kdy Krista nebylo; pro jeho svatý život a zásluhy o lidstvo byl prý teprv později přijat za Syna

božího. Biskup zakazoval Ariovi jeho učení, jež působilo ohromné zmatky, tento však hlásal je dále a získával četné stoupence.

Papež Silvestr svolal první církevní sněm do Niceje 325 (v Malé Asii). Na něm blud Ariův byl zavržen a slavnostně prohlášen — na základě Písma sv. a ustavičné víry církve — článek víry: Ježíš Kristus jest Syn boží a pravý Bůh, Bohu Otci ve všem roven. Arius, že nechtěl svého učení odvolati, byl jako bludař z církve vyloučen. Blud jeho udržel se do VII. století, natropiv mnoho bouří a zmatků.

Někteří stoupeni Ariovi popírali i božství Ducha sv. Jejich blud zavržen na druhém církevním sněmě v Cařihradě 381. Blud vymizel zároveň s Ariovým.

Božství
Ducha sv.

Na základě těchto dvou sněmů složeno vyznání víry niceno-cařihradské o božství Ježíše Krista a Ducha sv.; vyznání toto modlí se kněz při mši sv.

Na 3.—6. církevním sněmě zavrženo učení některých bludařů o tom, kterak se Syn boží stal člověkem. Jeden učil, že ve Vykupiteli jsou dvě osoby: v Betlemě narodil se člověk Kristus, s nímž později při křtu spojil se Bůh Ježíš. Jiný učil, že v Kristu jest jen jedna, a to božská přirozenost; lidské jest u něho jen zdánlivé. Stoupeni těchto bludů udrželi se ve skrovném počtu na východě podnes.

Ježíš, Bůh a
spolu člověk.

Těž proti úctě obrazů svatých vznikl na východě prudký boj (obrazoborství).

Úcta k obrazům svatých je stará jako křesťanství. Církev vždy ji dovozovala, poněvadž obrazy ty představují něco ctihodného; úcta nevztahuje se tak na obraz, jako na osobu, kterou obraz představuje. Co takto schvalováno mlčky, mělo býti prohlášeno jako článek víry.

Úcta obrazů
svatých.

Východní říše mnoho trpěla od mohamedánů. Císařové její dali si namluviti, že by i mohamedáni přijali křesťanství, kdyby nebylo v něm obrazů a úcty k nim. Roznítiti tedy proti obrazům krutý boj; úctu k nim prohlásili za modlářství, malíře obrazů (hlavně mnichy) dali oslepovati a usmrcovati, kláštery, jež byly útulkem umění, kázali bořiti. Nenávist k obrazům svatých zašla tak daleko, že místo nich dávány do chrámů obrazy a sochy zvířat.

Úctu obrazů obnovil na východě 7. církevní sněm (787), prohlásiv ji za starobylost, ctihodnou a užitečnou; ve slavném průvodu vneseny obrazy (ikony) opět do chrámu. Na památku toho slaví se na východě „slavnost pravověrnosti“ (I. neděle postní) a obrazům svatých vzdává se tam nyní veliká úcta.

Naučení: Učení, které trvá jen nějakou dobu a pak zaniká, nemůže býti než bludem; pravda zůstává na věky!

Čl. 12. Církevní spisovatelé.

Mnozí učitelé rozšiřovali pravdy Kristovy nejen svými kázáními, nýbrž i spisy; jsou to církevní spisovatelé. Mnozí z nich byli církví i za svaté prohlášeni; ti slují Otcové církevní. Otcí nazvala je církev, že kázáním i spisy získaly mnoho věřících a stali se tak jejich otcí duchovními. Z těchto vynikají zvláště otcové apoštolští a učitelé církevní.

Otcové apoštolští.

Otcové apoštolští slují ti, kteří vynikali svatostí života a byli učedníky sv. apoštolů. Jejich spisy mají velikou důležitost, neboť zaznamenávají i ty pravdy, kterým apoštolové jen ústně učili (tradice). Z nich dovidáme se o víře a životě dob apoštolských; poznáváme, že církev katolická hlásá stále totéž učení, uděluje stejný počet svátostí, římského biskupa uznává za nejvyšší viditelnou hlavu atd.

Z Otců apoštolských jsou nejvýznačnější:

Sv. *K l i m e n t*, třetí nástupce sv. Petra, žák sv. Pavla. Byl poslán do vyhnanství k Černému moři, kde získal některé věřící; po nějaké době byl s kotvou na krku v moři utopen (kol 100). Věřící našli jeho ostatky a uctivě je opatrovali. Později odevzdali je sv. Cyrilu a Metodějovi, kteří je přinesli na Moravu.

Sv. *I g n á c*, biskup antiošský, žák sv. Jana. Spisy jeho dýší vroucí láskou ke Kristu a k církvi; v nich církev Kristova nazývána „katolická“. Byl dovezen do Říma a v divadle předhozen lvům (107); legenda vypravuje, že cévy na jeho srdci, jež zůstalo od lvů ušetřeno, tvořily jméno Ježíš.

Sv. *P o l y k a r p*, biskup smyrnenský, žák sv. Jana († kol 155; čl. 9.).

Z *p o z d ě j š í c h o t c ů* vynikají: Sv. *J u s t i n* († 166), sv. *I r e n e j* († 202), sv. *C y p r i a n* († 258). Z nich někteří slují *o b h á j c i* (apologetové), že hájili víry křesťanské proti útokům pohanů spiso-
vatelů (sv. Justin). — Význačnými spisovateli byli též: *T e r t u l l i a n* (obhájce, † 220) a *O r i g e n e s* († 254).

Učitelé církevní.

Otcům církevním, vynikajícím svatostí života a *n e o b y-
č e j n o u u č e n o s t í*, udělila církev čestný název *učitelé církevní*. Učení jejich požívalo v církvi vždy největší úcty. Jejich zásluhou byly pravdy, jež Kristus Pán za různých příležitostí hlásal, uvedeny v soustavu a každý blud rázně potírán.

Učitelé starověku psali buď *ř e c k y* (východní, řečtí*) neb *l a t i n s k y* (západní, latinští); doba jejich nazývá se *z l a t ý m v ě k e m* literatury křesťanské.

Ze západních učitelů jsou nejslavnější:

Sv. Augustin, biskup. Narodil se v Tagaste v Africe. Matka jeho, sv. Monika, již od mládí vyučovala ho pravdám křesťanským, k vůli otci však, jenž byl pohan, musila od křtu upustiti. Augustin byl nadání neobyčejného, než v srdci jeho bylo plno hříšných náklonností. Ve studiích přidržel se špatných společníků, čítával špatné knihy a obojí zničilo úplně dílo zbožné matky; ztratil víru úplně a ve mravech klesal stále více. Duch jeho toužil po štěstí; hledal ho nejdříve v hříšných rozkoších, pak ve vědě, než obojí jeho touhy ukojiti nedovedlo. Po skončených studiích stal se profesorem řečnictví v Miláně a požíval všeobecné úcty.

Západní:
Augustin.

Pověst o výmluvnosti milánského arcibiskupa sv. Ambrože přivábila i Augustina na jeho kázání. Přišel zprvu jen ze zvědavosti, později přicházel z touhy po pravdě. Četl i v Písmě sv. a poznal, že křesťanství je náboženství zjevené Bohem, a že v něm by došel pravého štěstí. Dlouho však ještě váhal státi se křesťanem, cítě, že by jako křesťan musel úplně změnit dosavadní život svůj. Když však slyšel o dvou pohanech, že z lásky ke Kristu odřekli se světa a jen Kristu zasvětili život svůj, rozhodl se: „Mohli jiní a jiné, proč ty ne, Augustine?“ Přijal křest, stal se knězem, později biskupem a jedním z největších učitelů církevních († 430).

Augustin popsal celý život svůj v knize, nadepsané „Vyznání“. V ní vyznává velikou pravdu: Stvořil jsi nás pro sebe, Bože, a nepokojné jest srdce naše, pokud neodpočine v Tobě!

Sv. Ambrož, arcibiskup milánský. Ještě než křest přijal, byl podivuhodným způsobem zvolen arcibiskupem a stal se ozdobou tohoto úřadu. K sobě byl neobyčejně přísným, k chudým a trpícím byl laskavým otcem, bludů a nekřesťanského života byl neohroženým karatelem. Zvelebil zpěv chrámový a složil četné církevní písně; po něm má i jméno chvalo zpěv Te Deum laudamus († 397).

Ambrož.

Sv. Jeroným, slovanský kněz. Znal mnoho východních jazyků a byl nejlepším vykladatelem Písma sv. K rozkazu papežovu přeložil do latiny Starý zákon a zastaralý překlad Nového zákona dokonale opravil. Překlad jeho byl církví schválen a všeobecně zaveden; sluje Vulgata (= obecný). Dle něho překládá se Písmo sv. do jiných jazyků. Žil a umřel v jedné z jeskyň betlemských (420).

Jeroným.

Sv. Řehoř, papež. Byl nej přednějším spisovatelem své doby a zvelebil křesťanskou bohoslužbu. Velikých zásluh získal si o Řím, jež zachránil proti útokům Longobardů. Když zuřil v Itálii mor, zavedl veřejné průvody městem a mor přestal; na památku toho dodnes církev koná průvod v den sv. Marka († 461).

Řehoř.

*) Z východních učitelů vynikají: Sv. Athanas, biskup. Potíral neúčinněji blud Ariův, zač pětkrát byl ze svého sídla vypuzen a 20 roků ztrávil ve vyhnanství († 373). Sv. Basil, biskup, též neohrožený obhájce pravdy proti ariánství. Sepsal řeholi, která se nejvíce na východě rozšířila († 379). Sv. Řehoř, patriarcha; svými výmluvnými řečmi a spisy uvedl mnoho bludařů zpět do církve († 390). Sv. Jan Zlatoustý, patriarcha; Zlatouštým nazván pro svou podivuhodnou výmluvnost. Bezohledně vytýkal rozpustilost dvoru císařského, zač zemřel ve vyhnanství se slovy: Buď Pán Bůh za všecko pochválen!

Čl. 13. Rozšíření křesťanství.

Spasitel založil svoji církev pro všechny doby a všechny národy světa; má býti k a t o l i c k á či všesvětová (obecná). O to církev vždy též usilovala; šířila své učení současně v A s i i, v A f r i c e, nejvíce však národů získala v E v r o p ě.

V říši římské. Když křesťanství v říši římské dostalo svobodu, činilo stále větší pokroky a brzy překročilo hranice říše. Věrozvěstové rozcházel se do okolních krajů, získávajíce stále nové národy Kristu. Než vzrůstu církve postavila se na chvíli v cestu veliká překážka — s t ě h o v á n í n á r o d ů (375—568).

Koncem IV. století divocí národové, bydlící na severovýchodu Evropy (hlavně germánští), opouštěli dosavadní svá sídla a vnikali do území říše římské. V době té, plné válek a krveprolití, zničena celá střední Evropa, ano zničena (po 12 setletém trvání) i ohromná říše římská 476. Též církev utrpěla velké ztráty, ježto v krajích stěhováním postižených lid křesťanský téměř úplně byl vyhuben. Prozřetelnost boží užila však i tohoto stěhování pro rozšíření křesťanství. Národové v nových sídlech poznali křesťanství a církev brzy stala se jim učitelkou, učíc je pravé víře, zjemňujíc mravy a tvoříc z nich spořádané národy. Po stěhování pak tím rychleji se v Evropě šířila.

Frankové. Z těchto národů zvláštní důležitosti v dějinách církevních nabyli F r a n k o v é.

Francký král C h l o d v í k měl za manželku křesťanku sv. Klotildu a pro ctnostný její život měl i její náboženství v úctě. Po bitvě s Alemany i sám přijal křest, jak se k tomu slibem byl zavázal, dobude-li vítězství (496), a příkladu jeho následovali též poddaní. Mnozí germánští národové přidržovali se zprvu ariánství; Frankové byli však vždy církvi oddáni, a králové jejich stali se mocnými ochránci papeže (Pipin, Karei Vel.).

Ostrovky britské.

Též na *ostrovky britské* záhy přišla víra křesťanská.

O pokřtění A n g l i e zásluhy má papež Ř e h o ř V e l i k ý a mnich s v. A u g u s t i n.

Řehoř jako opat viděl kdysi na náměstí římském několik zajatých mladíků, určených k prodeji. Tázal se jich, jakého jsou národa, a uslyšev, že Anglové, prohlásil, že z nich mají býti andělové. Koupil je a pokřtil jako první věřící národa anglického (anglosaského). Stav se papežem poslal do Anglie opata A u g u s t i n a se 40 mnichy, kteří brzy národ přivedli ke křesťanství. Augustin uctívá se jako apoštol Anglie († 605).

Apoštolem I r s k a jest sv. Patrik (Petr, † 493).

Patrik pocházel ze Skotska. Jako šestnáctiletý jinoch zajat byl od mořských loupežníků a prodán do Irska, kde pásal ovce. Po šestiletém

zajetí podařilo se mu uprchnouti a vrátiti se do vlasti. Za pobytu v Irsku zamiloval si však dobrosrdečné Iry a rozhodl se hlásati jim nauku spásy. Stav se biskupem, vrátil se do Irska a vbrzku přivedl celý národ do církve katolické. Lid irský tak pevně přilnul k církvi, že ani v dobách největšího pronásledování pro víru od ní neodpadl. Pro množství světců a pro zbožný život obyvatel nazývá se Irsko „ostrov svatých“.

Těž S k o t s k o přijalo křesťanství, hlavně z Irska. Tak v době, kdy ve střední Evropě stěhováním národů zanikaly říše a hynuly křesťanské obce, na ostrovech britských víra zkvétala, a odtud vycházeli pak hlasatelé víry k přistěhovalým národům.

V Německu šířilo křesťanství několik věrozvěstů (sv. S e v e r i n v Bavorsku a Rakousích, apoštol Rakous, † 482, a jiní.) Než tito připravovali jen půdu apoštolu Německa, sv. B o n i f á c i.

Německo.

Bonifác (dříve Vinfríd) pocházel z Anglie a byl jako většina věrozvěstů mnichem. Od mládí toužil hlásati učení spásy pohanům, leč prvá jeho cesta ke Frísům (v nynějším Holandsku a Belgii) se nezdařila. Na druhé cestě přišel do jižního Německa (Durinska a Bavor, k nimž patřily tehdy i země nynějšího Rakouska) a tam začal svoji činnost. Obtíže stavěly se mu v cestu veliké; lid německý byl bojovný a hrubých mravů, kraje rozsáhlé, ohromné pralesy. Než světce sílila vroucí láska ke Kristu a jeho církvi; neúnavně procházel rozsáhlé kraje, kácel modly, odstraňoval pohanské zvyky a zaváděl život křesťanský. Ale i vzdělanost v zemi se šířila, zakládal kláštery jako zdroje osvěty; z těch klášter ve Fuldě stal se střediskem vzdělanosti pro celé Německo. Těž církevní správu země upravil; založil několik biskupství, sám usadiv se posléze jako arcibiskup v Mohuči. — Apoštolská jeho činnost nesla požehnané ovoce; na konci svého života viděl, že národy jižního Německa získal Kristu a pevně připojil k církvi katolické. Tím dal i základ pozdější moci Německa.

Chtěje ještě jednou pokusiti se o pokřtění Frísů, našel u nich smrt mučednickou 755; jest pochován v klášteře ve Fuldě.

Čl. 14. Boje islamu.

V době, kdy křesťanství v Evropě nabývalo velikých úspěchů, povstal mu nepřítel v Asii a v Africe. Byl to *islam* či u č e n í M o h a m e d o v o.

Vlast islamu jest Arabie. Arabský kupec M o h a m e d, pohan, poznav na svých obchodních cestách židovství a křesťanství, zatoužil dle nich upravití náboženství svých krajanů. Oddal se náboženskému hloubání a nadán až chorobnou obrazotvorností, počal se vydávati za proroka božího a myšlenky své vydával za zjevení boží. Mekka, rodiště jeho, neuznala však ho za proroka a vystoupila proti němu nepřátelsky. Mohamed musel z Mekky

Mohamed.

prchnouti r. 622. Rok tento značí šťastný obrat v jeho životě a proto učiněn později začátkem letopočtu mohamedánského. Přišel do Mediny, kde byl uznán jako prorok a pomocí Medinských přinutil mečem Mekku, by i ona ho uznala. Mekka stala se pak městem posvátným všem vyznavačům Mohamedovým. Mohamed sjednotil všechny kmeny arabské v jednu velikou říši, v níž stal se jak duchovní tak světskou hlavou. Zemřel 632.

**Věrouka
Islamu.**

I s l a m (mohamedánství) jest směs náboženství pohanského a židovského, zčásti též křesťanského. Učí v í ř e v j e d n o h o B o h a, věčného a všemohoucího, jehož proroky byli Mojžíš, Ježíš Kristus, posledním pak a nejslavnějším jest Mohamed. O d u š i lidské učí, že jest nesmrtelná, na věčnosti čeká ji buď odměna v nebi neb trest v pekle; radosti nebešťanů budou podle něho podobné radostem na zemi. Úctu obrazů zakazuje; modlitebny (mešity) ozdobují mohamedáni jen nápisy z Koránu. Za den sváteční stanoví pátek.

Mravouka.

M r a v o u k a mimo některé povinnosti náboženské (modlitbu tváří k Mekce, půst, almužnu a pout aspoň jednou v životě do Mekky) ukládá za hlavní povinnost boj proti nevěřícím; proto islam šířil se všude násilím a mečem. Víra v o s u d, jemuž nikdo, čiň co čiň, neujde, jakož i víra, že každý, kdo padne ve válce proti nevěřícím (t. zv. svaté válce), jistotně přijde do nebe, rozněcovala divokost mohamedánů v boji. Mohamed svým vyznavačům dovolil mnohoženství a jiné pohanské zvyky; postavení ženy v jeho náboženství jest velice ponižující. — Učení Mohamedovo sestaveno v celek teprv po jeho smrti a napsáno v knihu, nazvanou **K o r á n** (= čítanka); vedle Koránu uznávají mnozí stoupenci i ústní podání (suna).

**Rozšíření
Islamu.**

Učení Mohamedovo a zároveň p a n s t v í a r a b s k é rychle se šířilo. V Asii opanovalo Svatou zemi a kraje okolní, v severní Africe zničilo všechny obce křesťanské a po dobytí Španěl (711) počalo ohrožovati i Evropu. Než porážkou 732 ve Francii postup jejich v Evropě zastaven; ve Španělsku však se udrželi (Maurové, do r. 1492).

Později obnovil vpády do Evropy mohamedánský národ **T u r k ů**. Turci zničili říši srbskou (Kosovo pole, 1389), dobyli Cařihradu a zničili říši řeckou (východořímskou, 1453); na místě jich založili ř í š i t u r e c k o u. Od té doby stali se postrachem Evropy, a zvlášť země rakouské od nich velice trpěly; dvakrát obléhali Vídeň, v r. 1529 a 1683. Křesťanství byli zapřisáhlými nepřáteli, a ohromný počet křesťanů zhynul pod jejich mečem. Ano sultán (= panovník) vychloubal se již, že zničí křesťanství úplně a že kuň jeho bude brzy žráti seno s oltáře sv. Petra v Římě.

**Porážka
Islamu.**

Tehdy zdálo se, že nastává konec církve Kristovy, a celý svět křesťanský úpěnlivě prosil Boha a blahoslavenou Pannu za pomoc

a ochranu. A ochrana boží ukázala se i tehdy nad církví. Vojska křesťanská dobyla dvojího slavného vítězství nad Turky: nad námořní mocí u Lepanta 1571 (Jan Rakouský), nad pozemní mocí u Vídně 1683 (Jan III. Soběský). Tím výbojnost Turků zlomena, a oni odkázáni pouze na jejich říši. I poměr ke křesťanství se pak značně změnil.

Obě slavná vítězství nad Turky připisovali křesťané vedle ochrany boží přimluvě Panny Marie. Odtud Maria nazývána „Pomocnicí křesťanů“ proti Turkům, a na jejích obrazech bývá často pod její nohou zobrazen půlměsíc, odznak to víry Mohamedovy. Na památku vítězství u Lepanta ustanoven svátek Sv. růžence, na památku vítězství u Vídně svátek Jména Panny Marie.

Poznámka: Mohamedánů čítá se na 206 milionů; z těch v Evropě žije na 8 milionů. V Evropě utrpěla moc jejich mnoho válkou balkánských národů (1912—13) a světovou válkou (1914—18). — Islam za své rozšíření má děkovati jen tomu, že se šířil bojem. Svých vyznavačů nezušlechtil, proto ti stojí daleko za národy křesťanskými; schází jim zušlechťující kvas učení Kristova.

Čl. 15. Bohoslužba. Místa bohoslužebná.

O bohoslužbě prvních dob křesťanských poučují nás tehdejší církevní spisovatelé, jakož i různé nápisy a obrazy z k a t a k o m b. Bohoslužba byla táž jako v naší době.

1. Středem služeb božích byla *mše sv.* Po způsobu večere Páně slavila se v I. století večer; poní byly často *h o d y l á s k y*. Od II. století slavila se brzy zrána. Původně sloužena byla (mimo Jerusalema) jen v neděli, později i v ostatní dny v týdnu. Od nejstarších dob světili křesťané den Páně zbožným slyšením mše sv., při níž všichni zároveň obětovali a k stolu Páně přistupovali.

Mše sv.

Sv. Justin, mučedník († 166), popisuje nám obřady tehdejší mše sv.: V den nedělní všichni z města i venkova se scházíme. Předčítají se spisy apoštolů a proroků; když předčítatel dokončil, představený činí řeč (nyní evangelium s kázáním). Poté přináší se chléb a víno (obětování). Představený nyní vzdává z celé síly modlitby a díkůčinění Bohu (proměňování) a každému podává z toho, co bylo požehnáno (přijímání). Ne přítomným přináší se od jáhnů. (Ap. I. 65.)

2. *Svátostí* bylo od dob apoštolských uznáváno *s e d m*.

Svátostí.

Za podmínku přijetí do církve byl považován křest. V prvních dobách církve uděloval se hned po obrácení, později po delší

přípravě. Křest dítek stal se od III. století zvykem všeobecným. Uděloval se obyčejně ponořením, u nemocných litím vody neb pokropením. S počátku křtilo se na každém místě, později ve zvláště k tomu stavěných budovách (baptisteria). Poněvadž — dle slov Kristových — křest jest duchovním znovuzrozením, brali se k němu i noví, duchovní rodiče (= kmotrové).

K a t e c h e t o v é vyučovali ty, kdož se ke křtu připravovali (katechumeny), ve školách katechetických hlavním pravdám víry. Pravdy však nejsvětější, zvláště o svátosti oltářní, vyjevovali jim až po křtu, by je tak chránili před vyzrazením pohanům. — Ve školách katechetických vedle náboženství vyučovalo se též čtení, psaní a počtům. Byly to prvě školy křesťanské.

B i ř m o v á n í uděloval biskup, křtil-li sám, hned po křtu; křtil-li kněz nebo jáhen, uděloval biskup biřmování později. Uděloval je vzkládáním rukou a mazáním sv. křížmem.

S v á t o s t o l t á ř n í přijímali ti, kdož byli přítomni mši sv., pod obojí způsobou; nemocným přinášela se jen pod způsobou chleba. V dobách pronásledování brávali si křesťané tělo Páně domů, by je v nebezpečí života mohli přijmouti. Od II. století z úcty přijímali tuto svátost — mimo nebezpečné nemoci — lačni.

Aby nebyla zneuctěna od pohanů, ukřývali ji křesťané pečlivě a jen obrazně si ji vyznačovali (koš s chleby, nádoba s vínem; ryba = ichthys, což tvoří začáteční písmena slov: Ježíš Kristus, Boží syn, Spasitel).

S v á t o s t p o k á n í přijímali ti, kdož klesli do hříchu. Zpověď konala se způsobem s o u k r o m ý m, taktéž pokání ukládalo se jen soukromé. — Dopustil-li se však křesťan hříchu, kterým dal i veřejné pohoršení, ukládalo se mu po zpovědi jako zvláštní trest ještě v e ř e j n é v y z n á n í toho hříchu s v e ř e j n ý m p o k á n í m. Účel toho byl, by dané pohoršení napravil a časné tresty za hřích si vytrpěl.

Veřejné pokání počínalo popeleční středou, kdy biskup znamenal kajícím čelo popelem, a trvalo třeba i léta. Často však se zkracovalo; zvláště, konal-li kající pokání velice horlivě, neb přimlouval-li se za něho některý mučedník. Toto zmírnění pokání slulo o d p u s t k y, a v církvi vždy bylo přesvědčení, že i Bůh jimi něco z časných trestů odpouští. — Nekající křesťané bývali z církve vyloučeni. Již sv. Pavel vyloučil jistého křesťana v Korintě.

P o s l e d n í p o m a z á n í udílelo se dle nařízení apoštolského (sv. Jakub) dospělým křesťanům, když nebezpečně onemocněli; udílelo se modlitbou a pomazáním sv. olejem.

Při pohřbívání zemřelých křesťané nenásledovali pohanů, kteří těla spalovali; pochovávali je dle způsobu Kristova do hrobu v katakombách, později na hřbitovech. Hrob považovali pouze za místo odpočinku, spánku. Za zemřelé konali často, zvláště ve výroční den úmrtí, mši sv.

S v ě c e n í k n ě ž s t v a udělovalo se dle příkladu apoštolů vzkládáním rukou biskupových a modlitbou; později přistoupilo pomazání sv. olejem.

Správu církve vykonávaly osoby k tomu řádně svěcené. V čele stál římský biskup či p a p e ž, jako nástupce sv. Petra. Jemu pomáhali ostatní b i s k u p o v é či dozorcové jednotlivých církví; ti uznávají vždy za nástupce apoštolů. Jim podléhali k n ě ž í, j á h n o v é a p o d j á h n o v é. — Vedle těchto čtyř v y š š í c h s v ě c e n í byla ještě čtyři n i ž š í s v ě c e n í: na vrátné, předčítače, přísluhovače a zažehnače.

S t a v m a n ž e l s k ý dle slov sv. Pavla (Ef. 5. 32.) považován za velkou svátost. Byl uzavírán před biskupem, později též před knězem, kde snoubenci činili manželský slib. Řádně uzavřený sňatek platil vždy za nerozlučitelný.

Dle vzoru Krista Pána a apoštolů byl i stav panický v církvi vždy ve veliké úctě.

3. Vedle sedmi svátostí měli křesťané též různé *svátostiny*. Svátostiny
Znamení sv. kříže již od nejstarších dob bylo považováno za veřejné vyznání víry (Tertullian z III. stol.). Všechna žehnání a svěcení udělovala se tímto znamením.

4. *Liturgie*. Bohoslužba ve hlavních věcech byla všude stejná, Liturgie.
ve vedlejších však v různých zemích se lišila. Tak vznikly různé liturgie. Nejvíce se rozšířila a největší váhy nabyla liturgie ř í m s k á či l a t i n s k á.

5. *Dny sváteční*. Na místo starozákonní soboty světili křesťané Dny sváteční.
již v dobách apoštolských n e d ě l i, den z mrtvých vstání Páně a seslání Ducha sv. — Vedle neděle zaváděny též s v á t k y, oslavující události ze života Páně, později též ze života Panny Marie a svatých.

Od nejstarších dob slaveny V e l i k o n o c e a L e t n i c e; k nim přistoupily Zjevení a Narození Páně, později Nanebevstoupení Páně. — Ze svatých nejdříve uctívání a p o š t o l o v é a m u č e d n í c i; slaven den jejich úmrtí jako den narození pro nebe. Později uctívání též v y z n a v a č i (světcové, kteří nebyli umučeni). — Letopočet počítali křesťané dle způsobu říše římské, od založení Říma; v VI. století zaveden letopočet křesťanský, t. j. od narození Krista Pána.

6. *Posty* zachovávali křesťané časté a přísné. Posty.

Byly p r a v i d e l n é (čtyřicetidenní půst před Velikonocemi, ve svatvečery velkých svátků a v pátek každého týdne), neb z v l á š t n í,

na vyprošení nějakých milostí. — Již od dob apoštolských postili se křesťané čtyřikrát do roka o suchých dnech; o nich bývali též kněží svěcení.

Pouti. 7. *Pouti* konány do Jerusalema, do Říma k hrobům apoštolským neb do katakomb. — *Křížové průvody* zavedeny před Nanebevstoupením Páně a v den sv. Marka.

Naučení: Máme tutéž bohoslužbu jako měli první křesťané. Kéž jich též následujeme ve zbožnosti a v horlivosti ve službě boží!

Místa bohoslužebná.

Chrám Křesťané nepřerušili hned styků se židy; naopak snažili se, by je církvi získali. Proto scházeli se s nimi ve *chrámě jerusalemském* k modlitbám a obětem starozákonním. Oběti novozákonní — mše sv. — nekonali však v chrámě, nýbrž v *domech soukromých*, k tomu účelu zasvěcených. Pokynem k tomu byla jim slova apoštola Pavla: „Mámet' oltář, z něhož nemají moci jísti, kteří stánku slouží,“ t. j. židé (k žid. 13.).

Domy soukromé.

Katakomby. Když vypuklo pronásledování, ukrývali se křesťané na různých skrytých místech, v Římě zvláště *v katakombách*. Katakomby nabyly pak pro církev prvních dob velikého významu.

Jako pohřebiště.

Katakomby jsou podzemní chodby kol Říma i v jiných krajích Itálie, jež místy rozšiřují se v prostorné síně. Původně sloužily křesťanům za *pohřebiště*; proto dle potřeby rozšiřovaly se do šířky i do hloubky, tvoříce tři až pět pater. V síni býval hrob vynikajícího mučedníka, ve stěnách chodeb byly hroby pro ostatní křesťany. Hroby zazdívaly se deskami a poznačovaly se jménem křesťana tam pochovaného; později přidávány i různé nápisy, plné hlubokých myšlenek náboženských. Hrobů v katakombách čítá se přes 3 miliony, délka katakomb odhaduje se na 900 *km*.

Jako místa bohoslužebná.

Poněvadž pohřebiště požívala u Římanů státní ochrany, vyvolili si je křesťané též za úkryt pro svou *bohoslužbu*. Síně staly se kaplemi a náhrobek mučedníka sloužil za oltář. Stěny kaplí byly zdobeny různými obrazy z Písma sv., obrazy naznačujícími křesťanská tajemství (ryba = Ježíš Kristus, kotva — naděje, loď = církev, holubice = duše) a různými nápisy. — Než ani posvátnost katakomb nechránila křesťanův a půda katakomb byla často ztropena krví mučedníků.

Dějiny katakomb.

Když církev dostala svobodu (313), přestaly katakomby býti místem *bohoslužebným*; od V. století přestaly býti i mís-

tem p o h ř e b n í m. Zůstaly však křesťanům vždy místem p o s v á t n ý m, posvěceným zbožností i krví křesťanů, kam konali časté pouti ke hrobům mučedníků. Velice utrpěly ve stěhování národů. Cizinci, hledající pokladů, loupili hroby mučedníků, a proto papežové nechali z nich odnésti svaté ostatky. Tím katakomby pozbyly přitažlivosti a v bouřlivých dobách zanikla i jejich památka. V XVI. stol. byly znova objeveny a učenci (Bosio, de Rossi) horlivě studovali jejich památky (obrazy a nápisy), vykládající jejich náboženský význam.

Památky ty mají pro církev v e l i k ý v ý z n a m. Svědčí o víře a životě prvních křesťanů a jsou tak obranou církve a jejího učení proti pozdějším nepřátelům. Tajemným způsobem, by křesťanská tajemství nebyla vydána zneuctění pohanů, mluví o základních pravdách křesťanského náboženství a jsou tak „odkazem, jež sama Prozřetelnost dala k dosažení vítězství pravdy a víry“ (de Rossi). Se spisy církevních spisovatelů tvoří křesťanskou t r a d i c i.

Význam
katakomb.

Po katakombách místem bohoslužebným staly se *chrámy*. První chrámy byly stavěny dle basilik, t. j. dle prostraných síní paláců královských. Proto chrámy sluly též b a s i l i k y, ovšem ve významu křesťanském: jako příbytek Krále králů (sv. Isidor).

Chrámy.

Sloh b a s i l i k o v ý stal se obvyklým pro křesťanské chrámy na západě; na východě rozšířil se sloh b y z a n t s k ý.

Naučení: Jak drahým místem byly prvním křesťanům katakomby! Ani nebezpečí života neodvrátilo jich od slyšení slova božího, oběti mše sv. a společných modliteb v katakombách. Važme si i my svých chrámů, příbytků Krále králů!

Čl. 16. Život křesťanů. Kláštery.

Ježíš Kristus přirovnával svoje učení k v a s u, jenž vše proniká a proměňuje (Mat. 13.). A křesťanství, kamkoliv proniklo, skutečně proměňovalo a posvěcovalo jak soukromý tak veřejný život věřících.

Starověk byl dobou vroucí víry a lásky ke Kristu, *Kristova* ² *přikázání* o lásce k Bohu a bližnímu byla základem všeho křesťanského života. *lásky.*

L á s k a k B o h u nadchla miliony křesťanů k statečné smrti mučednické, jiné pobádala k největším obětem pro Boha; zjev tento byl starému pohanství něčím úplně neznámým.

L á s k a k b l i ž n í m u jevila se zvláště péčí o chudé, nemocné a opuštěné. Slova Kristova: „Co jste učinili jednému z bratří mých nejmenších, mně jste učinili“ dala základ četným dobročinným ústavům, chudobincům, sirotčincům a nemocnicím, o nichž v pohanství nebylo ani památky. První ústavy tohoto druhu vyrostly na půdě církve; biskupové zřizovali je a vydržovali z peněz církevních, jáhnové byli jejich řediteli. I pohané (Julián odpadlík) vydávali těmto dobročinným ústavům nejlepší svědectví.

Evangelické rady.

Vedle přikázání doporučil Kristus Pán k dosažení dokonalosti *tři evangelické rady*: dobrovolnou chudobu, ustavičnou čistotu a stálou poslušnost pod duchovním představeným. Rady tyto daly základ *ž i v o t u ř e h o l n í m u*.

Za dob pronásledování odcházeli mnozí křesťané, zvláště na východě, na poušť. Tam v samotě v jeskyních neb prostých chýších sloužili Bohu modlitbou, přísnými posty a tuhým sebezapíráním; vedle služby boží zaměstnávali se ruční prací. Takoví nazývali se *p o u s t e v n í k y* nebo *m n i c h y* (řecké monachos = o samotě žijící). Otcem života poustevnického byl sv. P a v e l z Egypta.

Později stavěli si mnichové své chýše poblíž sebe, by se vzájemně podporovali. Zvolili si představeného a sestavili denní rozvrh pro společné duchovní cvičení a služby boží. Rozvrh tento nazývali *ř e h o l í* (lat. regula), sami pak slouli *ř e h o l n í c i*. Zakladatelem první řehole byl sv. Antonín z Egypta.

Život klášterní.

Posléze stavěli si za obydlí společný dům, *k l á š t e r* (claustrum = místo uzavřené), čím vznikl *ž i v o t k l á š t e r n í*. Představený kláštera nazýval se *o p a t* (abbas = otec), ostatní členové byli buď *k n ě ž í m i* (pater) neb *b r a t r y* klášterními (frater).

N a v ý c h o d ě zvláštní obliby dosáhla řehole, již sestavil sv. B a s i l. Brzy opanovala celý východ, a kláštery dle ní zřízené slují *b a s i l i a n s k é*. Z řehole této byli sv. Cyril a Metoděj, apoštolové slovanští.

Z východu přenesen byl život klášterní i na západ. Otcem klášterů západních jest vlašský světec sv. B e n e d i k t, rád jím založený sluje *b e n e d i k t i n s k ý*.

Sv. Benedikt nabyl ve školách římských velikého vzdělání, ale poznal tam i pokleslý život mnohých mladíků. Opustil tedy společnost a odešel do pusté krajiny u Subjaka (východně od Říma), kde žil jako poustevník. Po tři léta nikdo o něm nevěděl kromě jednoho mnicha, který mu denně donášel chléb. Když pověst o jeho svatém životě se rozhlásila, mnichové

jednoho kláštera zvolili si ho opatem. Benedikt chtěl napravit pokleslou kázeň v klášteře, což se brzy nepořádným mnichům znelíbilo. Kdysi podali mu i číši otráveného vína, by se ho zbavili; dle pověsti Benedikt požehnal číši znamením kříže a ta se rozpukla. Opustiv klášter, odebral se znova do své jeskyně u Subjaka. Brzy přišla k němu řada nadšených mužů s prosbou, by mohli s ním poustevničiti. Benedikt složil pro ně výtečnou řeholi, jejíž hlavní zásadou bylo: „Modli se a pracuj“, a založil 12 klášterů; nejslavnější byl na Monte Kassino, jenž stal se brzy střediskem vzdělanosti pro celou Itálii. V klášteře tomto zemřel a byl pochován (543).

Z á s l u h y k l á š t e r ů jak o křesťanství tak o vzdělanost jsou neocenitelné. Zásluhy klášterů.

1. Šířily horlivě čest a slávu boží; z klášterů vyšlo mnoho světců a věrozvěstů víry křesťanské (missionářů).

2. Každý klášter byl dobrodiním pro celý kraj; v něm byl útulek pro chudé, pocestné a sirotky. Pro nemocné zřizovány nemocnice a lékárny, klášterníci byli lékaři nemocných.

3. Mnichové po celá staletí byli jedinými učiteli vzdělanosti; zřizovali školy, psali knihy, pěstovali umění: malířství, sochařství, řezbářství, stavitelství a jiné.

4. Kláštery zachránily spisy starých řeckých a latinských spisovatelů (t. zv. klasiků) před záhubou; v dobách plných válek byly spisy ty v klášteřích nebezpečně uschovány a od mnichů horlivě opisovány.

5. Mnichové zakládali sídla svá na místech pustých, jež pilnou prací proměňovali v úrodné kraje; u sídel těch vznikaly pak vesnice a města, a mnichové učili jejich obyvatele rolnictví, zahradnictví a řemeslům.

D ě j e p i s c o v é jednomyslně uznávají požehnaný význam klášterů. Palacký v Dějinách národu českého, I., dosvědčuje: „Ústavové tito sloužili středověku za semenišť netoliko náboženství, ale... i umu a osvěty..., ba i hospodářství i řemesla všeliká jimi se více a více vzdělávala; ...působení jejich bylo velice blahodárné.“ Úsudek dějepisců.

S v. S c h o l a s t i k a, sestra sv. Benedikta, stejným duchem vedena položila základ ženským klášterům. Řeholnice zaměstnávaly se modlitbou, vyučováním dívek a ošetřováním nemocných.

DOBA DRUHÁ. (Od 800 – 1517.)

Křesťanský středověk.

Čl. 17. Západní císařství obnoveno. — Papežský stát.

Křesťanský středověk počíná *obnovením západního císařství* r. 800.

Touha papeže a králů franckých po obnovení císařství.

Papežové již delší dobu toužili spojití křesťanské říše tak, by všichni křesťané nejen nábožensky, ale i politicky cítili se jako jedna rodina. Vzor pro toto spojení viděli v bývalé říši římské (zaniklé 476) a toužili ji obnoviti. Obnovená říše měla však míti nový, vznešenější účel: mělo v ní býti uskutečněno „království boží na zemi“, v němž by vše řízeno bylo zákonem Kristovým. Pozornost jejich obrácena byla tehdy zvláště k panovníkům franckým.

Frančtí panovníci požívali tehdy na západě největší úcty. Mocí svou převyšovali ostatní panovníky, takže tito volili si je za rozhodčí svých sporů. I církvi byli upřímně oddáni a papežům byli ochránci proti různým nepřátelům. Také oni sami toužili po bývalé důstojnosti císařů římských.

Císařství západní obnoveno.

Oboje toto přání splnil papež (Lev III.) a o vánocích 800 korunoval tehdejšího krále franckého Karla (768—814) za souhlasu lidu římského na římského císaře; tím obnovil *západní císařství římské*. Skutek tento měl dalekosáhlý význam jak politický tak náboženský. Osoba císaře stala se vedle papeže nejvýznačnější osobou celého středověku. Císař stal se hlavou křesťanských panovníků, jejich nejvyšším vůdcem a rozhodčím sporů. Stal se však i ochráncem církve; měl chrániti její svobody a spolu s papežem pečovati o rozšíření křesťanské víry v krajích pohanských.

Užší poměr mezi církví a státem.

Od té doby církev a stát byly úzce spojeny. Duchovní hlavou křesťanstva byl papež, světskou hlavou císař. Papež císaře korunoval a tím mu udílel císařskou moc a důstojnost, císař za to dostal právo spolupůsobiti při obsazování stolce papežského. Jinak každý z nich ve svých právech byl zcela samo-

statným; jen když císař stal se nepřitelem církve, mohl býti s císařské důstojnosti sesazen.

Z á k o n y církevní i státní vzájemně se podporovaly. Bezprávi spáchané proti církvi bylo považováno i za zločin státní a světskou mocí trestáno. — Poměr tento mezi církví a státem měl však i své stinné stránky: Správa církve dovolávala se někdy přes míru pomoci státu, zvláště proti různým bludařům, proti nimž pak stát ustanovil nejpřísnější tresty; zato však císařové osvojovali si stále větší práva zasahovati i do správy církve.

Císař Karel horlivě plnil povinnosti křesťanského císaře. Pečoval o rozkvět víry a křesťanského života v říši. Zakládal četná biskupství, fary a kláštery, horlivě podporoval duchovenstvo v jejich práci. Aby i vzdělanost v zemi povznesl, zakládal četné školy, povoláváje do nich znamenité učence. Hlavním jeho rádcem ve všech dobrých snahách byl mu učený a zbožný mnich Alkuin. — I za hranicemi země staral se o rozšíření křesťanství. Bohužel, že to někdy činil — přes odpor biskupův i Alkuina — mečem a bojem (u Sasů).

Císař Karel Vel.

Důstojnost císařů římských přešla později (za Oty I., † 973) na krále německé (do 1806).

Frančtí panovníci potvrdili též úředně *církevní stát*.

Církevní stát.

Papežové již od nejstarších dob dostávali od věřících četné statky v okolí Říma pro církevní účely. Těmito statky počali se rovnati jiným knížatům světským. Když Konstantin Vel. přenesl sídlo císařské do Cařihradu, přešla ochrana Říma a Italie jedině na papeže. Ve stěhování národů papež Lev Vel. († 461) zachránil Řím proti Hunům (Attila) a Vandalům, Řehoř Vel. († 604) pohnul prosbami a dary krále Longobardů, že upustil od zpusťování Říma. Lid římský viděl v papeži nejen nejvyšší hlavu církve, ale i svého světského pána.

Toto panství papeže potvrzeno i ú ř e d n ě. Král longobardský (Aistulf) chtěl odejmouti papeži jeho území. Papeže ujal se však král francký P i p i n, krále longobardského porazil a země na něm dobyté připojil k území papežskému. Rozšířené toto území, v němž papež uznán byl nejvyšší světskou hlavou, nazváno „církevní stát“ neb „dědictví sv. Petra“, poněvadž úřední listiny o tom položeny na hrob sv. Petra v Římě.

Hlavní význam církevního státu byl, že papež nabyt úplné samostatnosti k vykonávání svého úřadu. — Stinnou stránkou jeho bylo, že vzbuzoval závist mnohých panovníků a byl příčinou častých bojů.

Význam círk. státu.

Poznámka: Papežský stát trval do 1870; tehdy vláda italská zabrala jej a připojila k nově utvořenému království italskému. Nyní hradí papež výlohy církevní dobrovolnými dary věřících.

Čl. 18. Křesťanství u Moravanů.

Počátky
křesťanství.

K M o r a v a n ů m (sídlicím na Moravě, Slovensku a v Dolních Rakousích až k Dunaji) pronikalo učení křesťanské z říše francké; arcibiskup solnohradský a biskup pasovský posílali sem své kněze. M o j m í r († 846) jmenuje se prvním křesťanským knížetem a za jeho vlády hlavní města země (Velehrad, Brno, Olomouc a Nitra) měla již křesťanské chrámy. Třeba však nové učení se šířilo, do srdce lidu nevnikalo. Lid hlasatelům jeho nerozuměl a poněvadž přicházivali často i v průvodu vojska, jim nedůvěřoval. Že náboženství Kristovo vniklo i do srdce lidu, jest zásluhou sv. bratří *Cyrila a Metoděje*.

Kníže R o s t i s l a v (846—870), vymaniv zemi z nadvlády francké (855), chtěl i ve věcech náboženských ji z tohoto vlivu vymaniti. Proto poslal posly do Říma k papeži a do Cařihradu k císaři Michalu III. s prosbou za věrozvěsty, ale takové, kteří by znali jazyk slovanský. V Římě takových nebylo; řecký císař však s radostí vyhověl prosbě a vybral dva muže neobyčejně schopné a nadšené, Konstantina a jeho bratra Metoděje.

Cyrl a Meto-
děj.

Sv. bratří pocházeli ze vznešené rodiny soluňské. Metoděj byl nejstarším, Konstantin nejmladším dítkem rodiny. M e t o d ě j byl zprvu císařským místodržitelem jedné slovanské země (snad Bulharska). Po čase vzdal se světského úřadu a vstoupil do basilianského kláštera na Olympu, kde stal se opatem. Svěcení přijal tehdy buď jen jáhenské nebo byl pouze klášterním bratrem. — K o n s t a n t i n přišel záhy ke dvoru císařskému a stal se společníkem careviče Michala (pozdějšího císaře Michala III.). U dvora stkvělým jeho vlohám dostalo se nejvyššího vzdělání a již tehdy pro neobyčejnou moudrost nazýván byl všeobecně „filosof“. Kynuly mu nejvyšší důstojnosti světské, on však toužil po důstojnosti kněžské a jako kněz vstoupil i on do kláštera na Olympu. — Když kníže chazarský (slovanský národ u Černého moře) žádal v Cařihradě za hlasatele křesťanství, poslal císař Konstantina a Metoděje, kteří brzy jak knížete tak lid získali Kristu. Odtud donesli si ostatky sv. Klimenta, jenž v těch krajích podstoupil kdysi smrt mučednickou.

Přípravy.

Sv. bratří hned činili přípravy k missijní cestě na Moravu. Konstantin věda, že Slované dosud nemají vlastního písma, sestavil zvláštní p í s m o pro ně; sluje hlaholské, později pozměněné sluje cyrilské. S bratrem počal pak překládati Písmo sv.

do jazyka slovanského. Počátek učinili evangeliem sv. Jana: „Na počátku bylo slovo...“ Překlad dokončili až na Moravě, kde pořídili i překlad ostatních bohoslužebných knih.

R. 863 přišli na Moravu. S nadšením uvítal je kníže i lid a uvedli je na Velehrad, jenž stal se středem moravského křesťanství. Bratři neúnavně procházeli kraje moravské, jazykem rodným hlásali pravdu boží a láskou získávali srdce lidu. Lid ochotně zříkal se zbytků pohanství — model a pověr — a stavěl kříže a křesťanské kaple. Apoštolská práce bratří nesla požehnané ovoce; za tři a půl roku stala se Morava zemí křesťanskou. — Služby boží konali bratři obřadem obvyklým v Řecku (řeckým), jazykem slovanským. První chrámy zasvěcovali obyčejně sv. Klimentu, jehož ostatky s sebou na Moravu přinesli.

Působení na
Moravě.

Uprostřed horlivé práce povolal je papež do Říma, by seznal jejich učení. Bratři s radostí uposlechli vyzvání nejvyšší hlavy církve. Šlo jim o to, by učení jejich bylo schváleno, by schválen byl i překlad bohoslužebných knih, a jejich pomocníci by posvěceni byli na kněze neb na jáhny. Když blížili se věčnému městu (867), vyšel jim papež z úcty k ostatkům sv. Klimenta ve slavném průvodu vstříc a přijal je s velikou poctou. Přesvědčiv se o jejich učení, schválil je i užívání jazyka slovanského při bohoslužbě; Konstantin tehdy v přítomnosti papeže sloužil slovansky mši sv. Když pak učinili slib věrnosti církvi i papeži, byli posvěceni: Konstantin na biskupa, Metoděj na kněze, učenci na kněze a jáhny.

Konstantinovi nebylo však již dopřáno vrátiti se na Moravu, síly jeho úmornou prací byly vyčerpány. Vstoupil proto v Římě do kláštera (odtud klášterní jméno Cyril) a brzy, po 40 dnech svého úřadu biskupského zemřel 14. února 869. Poslední jeho vzpomínka platila Moravanům. Prosilť bratra dojemnými slovy: „Pracovali jsme dosud spolu na jedné liše. Já na ní padám; ty však neopouštěj dobrých Moravanů a vyučuj je dále boží pravdě.“ Pochován byl s největšími poctami v Římě, ve chrámě sv. Klimenta.

Smrt sv.
Cyrila.

Po jeho smrti posvěcen byl Metoděj na biskupa moravského. Než další jeho působení na Moravě bylo plné útrap. N ě m e č t í b i s k u p o v é stále činili si nároky na diecési moravskou a těžce nesli úspěchy Metodějovy. V té době i hlavní ochránce světcův kníže Rostislav zbaven byl trůnu. Toho užili biskupové; zajali

Útrapy
Metodějovy.

Metoděje a vrhli jej v Němcích do 2 a ½letého krutého žaláře. Papež, dovědév se o jeho utrpení, rázně se ho ujal a jeho nepřátele přísně potrestal. — Když násilí nevedlo k cíli, užili nepřátelé lsti. Aby papeže od světce odvrátili, udali jej, že na Moravě roz-
sévá bludy a k zatajení jich že užívá cizího (slovanského) jazyka při bohoslužbě. Na žalobu biskupů zakázal papež (Jan VIII.) slo-
vanskou liturgii a Metoděje předvolal do Říma k výslechu. Přesvědčiv se však o pravověrnosti jeho, schválil znova všechny dřívější výsady biskupa moravského.

Kníže S v a t o p l u k (873—894) nepřál světci a též k slo-
vanské liturgii choval se chladně. Na jeho žádost vysvětil papež
německého kněze Vichinga na biskupa obřadu latinského. Tím
zaváděna v zemi vedle slovanské liturgie i liturgie latinská. Než
i nehodný Viching způsobil světci mnoho útrap. Hlásal lživě, že
papež uložil mu bdíti nad Metodějem, neučí-li skutečně bludně.
Papež znova ujal se světce a tak aspoň na poslední léta života
zjednal mu pokoj.

**Smrt sv.
Metoděje.**

Cítě, že blíží se konec jeho života, dojemně rozloučil se s li-
dem i svým kněžstvem a zemřel 6. dubna 885. Pochován byl s nej-
většími poctami ve chrámě velehradském. Místo však chrámu toho
i hrobu Metodějova dosud je neznámo.

Sv. Cyril a Metoděj jsou ozdobou církve a největšími muži
Slovanů, jimž přinesli vznešené dary: křesťanskou víru, slovan-
skou liturgii a písmo. Dary jejich zveme d ě d i c t v í m c y r i l o -
m e t o d ě j s k ý m. Ctěme své apoštoly, važme si jejich dědictví:
Dědictví otců zachovej nám, Pane! Svátek jejich slaví celá re-
publika 5. července.

Poznámka: Vroucím přáním Metodějovým bylo, by jeho metropole
zůstala vždy ducha slovanského; proto ustanovil svým nástupcem svého
žáka Gorazdu. Než nehodný Viching zmařil toto přání. Novými pomluvami
v Římě potupil památku světce a Gorazdovi i slovanským kněžím způ-
sobil mnoho protivenství. Byli vězněni a konečně ze země vypuzeni. Odc-
brali se do Bulharska, kde našli útočiště u zbožného knížete Borise. Na stálé
pomlavy Vichingovy papež (Štěpán V.) slovanskou liturgii posléze za-
pověděl.

M o j m í r I I. (894—906) obnovil sice metropoli Metodějovu, ale
jen na krátký čas. Brzy vpadli na Moravu Maďaři, vyvrátili říši veľkc-
moravskou (906) a tím i její metropoli. Osudy země potom téměř celé
století zahaleny jsou v temnotu. Po této době Morava pak již je rozdělena;
východ (Slovensko) připojen k Uhrám, západ (nynější Morava) k Čechám. —
Nové biskupství zřídil na Moravě v Olomouci Vratislav II. (1063).

Čl. 19. Křesťanství v Čechách.

V Čechách zapustilo křesťanství hlubší kořeny zásluhou sv. **Metoděje**. Český kníže *Bořivoj* († 894) častěji dlel u dvora Švatoplukova na Velehradě. Tam z úst světcových slyšel pravdy křesťanské a kol 874 přijal křest. Metoděj poslal pak s ním do Čech jednoho ze svých slovanských kněží, Kaika, by též ostatnímu národu hlásal víru Kristovu. Tím zajištěno vítězství křesťanství nad pohanstvím, třeba toto ještě delší dobu v zemi se udržovalo. Později přišel světec sám do Čech, pokřtil manželku Bořivojovu, kněžnu *Lidmilu* a posvětil několik chrámů. Bořivoj s Lidmilou horlivě pečovali o pokřesťení českého národa. — Bohoslužba konána jako na Moravě obřadem řecko-slovanským. Z doby té zachovala se památná píseň staročeská: „Hospodine, pomiluj ny.“

**Bořivoj
a Lidmila.**

Dějiny českého křesťanství hned na začátku vykazují několik vynikajících světců. Prvým jest bl. *Ivan* (= Jan). Dle starobylého podání byl synem charvatského knížete (v krajině karpatské). Touže po životě poustevnickém, odebral se na pusté místo v Čechách (u Berouna); tam bydlel v jeskyni a živil se mlékem laně. Bořivoj kdysi na honě postřelil jeho laň a kráčeje po její krvavé stopě, seznámil se se světcem. Kníže i jeho manželka stali se pak ctiteli Ivanovými. Světec dožil se vysokého stáří. Když zemřel, pochovali ho v jeskyni, v níž žil, a Bořivoj proměnil ji v kapli. Hrob Ivanův jest dodnes oblíbeným místem poutním. Svátek bl. Ivana 25. července.

Synové Bořivojovi *Spytihněv* I. (894—905) a *Vratislav* I. (905—921) kráčeli ve šlépějích svých rodičů, by křesťanství v zemi upevnili. Přáním jejich bylo, by české křesťanství uchránili vlivu německého. Proto když za Vratislava zaniklo slovanské biskupství na Moravě, zamýšlel je kníže zříditi při chrámu sv. Jiří na hradě pražském. Zemřel však dříve než mohl provésti veliký úmysl svůj.

**Spytihněv,
Vratislav.**

Po Vratislavovi za nezletilého syna Václava panovala asi 2 roky jeho matka **Drahomíra**. Hrdá tato kněžna těžce nesla vliv Lidmilin na Václava, který ke své babičce přilnul celou duší; záviděla jí i lásky, kterou lid český ke svaté kněžně lnul. Závist zavedla konečně Drahomíru tak daleko, že dala kněžnu Lidmilu usmrtiti.

Drahomíra.

Sv. Lidmila hned po svém pokřtění stkvěla se v Čechách jako vzor křesťanských ctností. Proto lid pro její zbožnost ctil ji jako světicí a pro její dobročinnost k chudým a trpícím miloval ji jako matku. Když Drahomíra ujala se vlády v zemi, nechtěla jí býti na překážku a odebrala se na svůj hrad Tetín, kde tím vroucněji sloužila Bohu. Než i tam pronásledovala ji zloba Drahomíry. Najala vrahy, Tuňu a Komoně, by ji usmrtili. Ti v noci

vníkli do její ložnice. Vidouc, že smrt je neodvratna, prosila vrahy za smrt stětím, by zemřela po způsobu prvních mučedníků; ti však žádost její odmítli. Dovolili jí jen krátce se pomodlit a pak ji jejím závojem zardousili (16. září 921). Sv. Václav dal tělo její pochovati v chrámě sv. Jiří. Lid český hned počal Lidmilu uctívati jako svatou mučednici a nazval ji patronkou českého národa. Svátek sv. Lidmily 16. září.

**Sv. Václav.
Snahy o
pokoj.**

Sv. Václav (923—929) nastoupil vládu v dobách rozbouřených. V Čechách někteří vévodové odpírali poslušnost knížeti pražskému a ničili tak i jednotu a moc země. V čele jich stál vévoda Radslav z mocného rodu Slavníkovců. Václav dobře pochopil, že země česká jen tehdy může zkvetati, když vévodové i lid budou sjednoceni kol svého knížete. Bylo tedy nutno Radslava přinutiti k poslušnosti. Leč kníže nechtěl sáhnouti k válce a prolévati krve svých poddaných; proto vyzval Radslava na souboj. Legenda vypravuje, že před souhojem uviděl Radslav nad knížetem zářící kříž a po jeho stranách dva anděly, jak hrozí vévodovi. Tímto zjevem dojat poddal se svatému knížeti a s ním poddali se i ostatní vévodové.

I za hranicemi byla země česká ohrožena, a to říší německou. Za krále Jindřicha I. povzneslo se Německo k neobyčejné moci. Jindřich, podmaniv severní Slovanů, vypravil se válečně do Čech, by i tyto podmanil. Tehdy hrozilo největší nebezpečí, že i národ český stihne osud severních Slovanů. Kníže poznal toto nebezpečí a odvrátil hrozící válku tím, že uvolil se platiti roční poplatek. Skutkem tím zachránil zemi před válkou a národ před zahynutím v německé přesile. Proto zaslouží si plným právem, by nazván byl „národním světce českým“. (Novotný, České dějiny.)

**Křesťanské
snahy.**

Sv. Václav celý svůj život zasvětil vznešené myšlence vštípení křesťanství v srdce svých poddaných. Přál si toho jako upřímný křesťan i jako prozíravý panovník. Jako upřímný křesťan žhavým nadšením přilnul ke Kristu a podobné nadšení chtěl vzbuditi i u svého lidu. Jako prozíravý panovník dobře poznával, že hlásání křesťanství v Čechách jest Němcům jen záminkou, by zde nabyli moci. Proto národ český musí upřímně přilnouti ke křesťanství a tak čeliti vlivu německému.

Zbožnost.

Aby lid přilnul ke Kristu, volal do země křesťanské kněze, stavěl chrámy a odstraňoval zbytky pohanství. Z chrámů jím postavených nejslavnějším byl chrám sv. Víta na hradě pražském, v němž uloženo rámě tohoto světce. Poddaným byl vzorem vroucí z b o ž n o s t i. Zvlášť krásná byla jeho úcta k nejsv. svátosti.

Denně býval přítomen mši sv., konal návštěvy nejsv. svátosti, a když pro starosti vladařské den nestačil, i v noci chrámy navštěvoval. Z úcty k této svátosti sám připravoval hostie a tlačil víno ke mši sv., při mši sv. často sám knězi přisluhoval.

Jeho péče o chudé a sirotky byla obdivuhodná. I v noci vyhledával se svým sluhou Podivínem příbytky chudoby, donášeje věci potřebné. Vypravuje legenda, že kníže na svých dobročinných cestách i v zimě chodíval bos. Když sluha nařikal na zimu, radil mu světec, by kráčel šlépějemi, jež jeho bosá noha ve sněhu učinila, a sluha cítil v nich milé teplo.

Dobročinnost.

Byl vzorem i panovníka spravedlivého. Sám předsedal soudům a pečoval o úplnou spravedlnost. Ujímal se utiskovaných a trestal nepravosti jak prostých tak vznešených.

Spravedlnost.

Leč křesťanská vláda Václavova nelíbila se mnohým českým velmožům. Z těch někteří byli dosud pohany, jiní byli sice pokřtěni, ale život jejich byl polopohanský. Ti naváděli bratra jeho Boleslava, by odstranil Václava a sám se zmocnil vlády. Ctižádostivý Boleslav dal se svěsti a stal se příčinou smrti Václavovy. Světec zemřel smrtí mučednickou 28. září 929.

(Smrt sv. Václava.) — Boleslav, aby bratra odstranil, pozval ho na slavnost posvěcení nového chrámu na svůj hrad do Staré Boleslavě. Václav po skončených pobožnostech chtěl se vrátiti do Prahy, Boleslav však zdržel ho do druhého dne a v noci s najatými vrahy (Hněvsou a jinými) domluvil se o jeho usmrcení. Když kníže brzy ráno šel do kostela na jitřní hodinky, potkal se s bratrem a děkoval mu za včerejší pohoštění. Boleslav zvolal: „Dnes tě vyčastuji ještě lépe“ a řekl mu: „To ti Bůh odpusť, bratře!“ Vtom přiběhli vrahové a obořili se na Václava. Kníže hledal záchranu ve chrámě, ale u dveří chrámových, smrtelně zraněn, se slovy: „V ruce Tvé, ó Pane, odevzdávám ducha svého,“ skončil. I celá družina jeho byla povražděna. — Tělo světce bylo pochováno nejdříve ve chrámě staroboleslavském. Po třech letech Boleslav, jenž brzy litoval svého hrozného skutku, kázal je přenést do chrámu sv. Víta v Praze.

Smrt Václava.

Poznámka: Palacký píše o světcích: Václav pobožný a spravedlivý, utrpěvší konečně za svou horlivost o náboženství, vyhlášen jest od veškerého lidu hned po své smrti za mučedníka svatého. Dříve nežli věk minul, roznesla se pověst o zázracích u jeho hrobu zběhlých až do dalekých zemí. Čechové sami ctíli památku jeho co nejsvětěji: ano úcty k němu v jejich vlasti přibývalo vždy po celá staletí; národ vzýval ho jako „dědice země české“, jakožto předního přímlyvce a orodovníka u Boha za všechny věrné Čechy; knížata i panovníci kladli obraz jeho na peníze, pečeti a korouhve své; množství chrámův i oltářů postaveno v čest jeho jména po všech

krajích; ano konečně vše, co národ náš chtěl ve cti míti jako své vlastní, to až podnes „svatováclavským“ nazývati obvykl. Takž samo jméno výtečného panovníka tohoto, jako před staletími, ještě i nyní nepřestává buditi v milionech srdcí českých city náboženské (Děj. n. č.).

Čl. 20. Zřízení biskupství v Čechách.

Čechové neměli dosud vlastního biskupství. Když po smrti Svatoplukově (894) odtrhly se Čechy od říše velkomoravské a daly se v ochranu říše německé, zastávali úřad biskupský v zemi biskupové němečtí (řezenští, podřízení arcibiskupu mohučskému); tito šířili v zemi liturgii latinskou. Tak vedle původního obřadu slovanského šířil se i obřad latinský.

Boleslav I. *Boleslav I.* (929—967) začal vyjednávat v Římě o zřízení biskupství v Čechách. Vyjednávání se zdařilo, ač Boleslav sám se toho nedočkal. *Biskupství zřízeno v Praze při kostele sv. Víta* r. 973 a podřízeno bylo arcibiskupství mohučskému. K pražské diecési náležely všechny země bývalé metropole sv. Metoděje. Poněvadž však biskupství bylo povoleno s podmínkou, že bude obřadu latinského, počala v zemi nabývat vrchu liturgie latinská.

Bl. Mlada. O zřízení biskupství vyjednávala v Římě dcera Boleslavova, zbožná kněžna *Mlada* (Milada). V Římě poznala život klášterní a vyžádala si od papeže, by i ve vlasti mohla jej zavést; tím život klášterní uveden též do Čech. Založila panenský klášter dle řehole sv. Benedikta při kostele sv. Jiří a byla první jeho představenou; klášterním jménem nazývala se Marie. Ctí se jako blahoslavená († 994). Svátek její 8. února.

Prvním biskupem pražským byl mnich *Dětmar*; rodem Sas, ale plynně ovládal jazyk slovanský. Byl to muž veliké učnosti a stkvělé výmluvnosti. Druhým biskupem byl Čech, sv. *Vojtěch*.

Sv. Vojtěch. *Sv. Vojtěch*, příslušník mocného rodu Slavníkova, byl stkvělého vzdělání a podivuhodné ušlechtilosti života. Proto s nadšením přijat byl od panovníka i od lidu za biskupa. Práce čekala jej na stolci biskupském ohromná; byloť v zemi ještě mnoho zbytků pohanství (mnohoženství, otroctví a j.) a život mnohých byl dosud polopohanský. Vojtěch znal velikou zodpovědnost svého úřadu a počal jej s apoštolskou horlivostí. K sobě byl neobyčejně přísný, soukromě žil jako řeholník, pod rouchem biskupským nosil roucho řeholní; k chudým a trpícím byl neobyčejně dobročinný, proti všem chybám a zlořádům neohrožený. Než toto neohrožené vystupování proti zlořádům vzbudilo mu mnoho mocných nepřátel v zemi. Ti všemožně jeho úřad ztěžovali a jeho šlechetné snahy mařili. Proto se svolením papežským opustil Čechy a odebral se do Říma, kde vstoupil do kláštera.

Brzy však panovník i lid litovali odchodu svatého biskupa. Na snažnou jejich žádost vrátil se Vojtěch do Čech a znova ujal se úřadu biskupského. Tehdy přivedl s sebou 12 mnichů z řádu sv. Benedikta, pro něž založen první mužský klášter v Čechách v Břevnově u Prahy. V té době nabyli v Čechách veliké moci Vršovci, kteří byli nepřáteli rodu Slavníkova, a též sv. Vojtěchu činili všeliké příkoří. Poznávaje, že všechna jeho šlechtná snaha bude v zemi marnou, odebral se po druhé do kláštera v Římě. Když pak arcibiskup mohučský působil na Vojtěcha, by znova ujal se své diecése, svolil, ale s podmínkou, že půjde k pohanům, nebudou-li ho Čechové poslouchati. Když blížil se k hranicím českým, dověděl se, že celý rod jeho byl Vršovci v zemi vyhuben. Proto odebral se do Polska, kde ho král s radostí přijal a poslal kázat evangelium pohanským Prusům. Když však Vojtěch vstoupil na pole Prusům posvátné, zabit byl sekýrou od pohanského kněze (997). Tělo jeho pochováno bylo ve Hnězdně v Polsku a pověst o zázracích u hrobu jeho roznesla slávu Vojtěchovu do celého světa. Později přeneseno tělo do chrámu sv. Víta v Praze; svátek 23. dubna. — Sv. Vojtěch toužil upřímně povznést nábožensky a mravně národ svůj; nebylo mu však porozuměno, a proto život jeho byl ustavičné zklamání.

Z pozdějších českých panovníků velikých zásluh o zvelebení křesťanského života v zemi získal si *Břetislav I.* (1034—1055). Kníže tento zabýval se myšlenkou založiti v Čechách arcibiskupství a vymaniti tak české kněžstvo z příslušenství k Mohuči. Papež přál myšlence Břetislavově, než německý císař překazil tento úmysl. Břetislav založil na Moravě slavný benediktinský klášter v R a j h r a d ě (1048), v Čechách zvelebil klášter s á z a v s k ý, jež založil jeho otec kníže Oldřich. Oba kláštery staly se střediskem vzdělanosti pro své země. Prvým opatem kláštera sázavského byl sv. P r o k o p.

Břetislav I.

Sv. Prokop byl českým zemanem; již tehdy vynikal zbožností a učeností. Později stal se knězem a zatoužil po životě poustevnickém. Proto odebral se na osamělé místo u řeky Sázavy (v Čes. Brodu), kde věnoval se cele modlitbě a ruční práci. Tam našel ho kníže Oldřich, když honil v lesích sázavských, a učinil svým zpovědníkem. Sláva sv. Prokopa brzy pronikla v zemi a pověst o zázracích jím vykonaných získala mu mnoho žáků. Světec předepsal jim řeholi sv. Benedikta s liturgií slovanskou, a kníže Oldřich postavil jim klášter. Prokop byl pravým duchovním otcem svých bratří. Za živa konal již divy a obdařen byl i darem prorockým; předpověděl bratřím, že po jeho smrti budou z kláštera vypuzeni, ale po šesti letech že se vrátí, což se vyplnilo. Zemřel (1053) a pochován v klášteře sázavském; hrob jeho stal se místem poutním. Ve válkách husitských byl klášter Husity spálen (1421); ostatky světcovy byly později ve troskách nalezeny a přeneseny do Prahy (do chrámu Věch Svatých). Svátek sv. Prokopa 4. července.

Sv. Prokop.

K l á š t e r s á z a v s k ý měl v českých dějinách velikou důležitost. Čeští knížata sami pečovali o něj. Slovanská liturgie,

Klášter sázavský.

jinde v Čechách již odumřelá, nalezla v něm ještě na půl století útulek, a kníže Břetislav zamýšlel v klášteře vychovávat duchovenstvo v obřadu slovanském pro slovanskou metropoli. Mnichové vynikali ve vědě i umění, na něž dosud zachovaly se památky [opat Božetěch,*) evangelium remešské], a též v ručních pracích byli učitelé svých krajanů. — Za S p y t i h n ě v a II. (1055 až 1061) byli slovanští mnichové vypuzeni a uvedeni mnichové řádu latinského. V r a t i s l a v II. (1061—1092) na přání českého lidu povolal slovanské mnichy nazpět. Kníže tento zamýšlel i v ostatních Čechách obnoviti slovanskou liturgii, než papež (Řehoř VII.) jeho žádost zamítl odvolávaje se, že již po půl druhé století opanovala v zemi liturgie latinská. Pozdější nesváry mezi slovanskými bratřími v klášteře způsobily, že byli vypuzeni, a to již trvale. Tím zanikla v Čechách liturgie slovanská.

Václav I. Za krále *Václava I.* (1230—1253) vtrhli do Evropy divocí Tataři. Valili se jako bouře, vše ničili a na poražených dopouštěli se nejhorších ukrutností. Na Moravě postavilo se jim však na odpor české vojsko a vůdce jeho Jaroslav ze Šternberka dobyl u Olomouce slavného vítězství; vůdce Tatarů (Peta) padl v boji rukou Jaroslavovou (1241). Část Moravanů bránila se na hoře Hostýně; i tato dobyla vítězství, jež všeobecně připisováno přímlovám blahoslavené Panny. Hostýn stal se pak Moravanům horou posvátnou.

Bl. Anežka. Č e š t í s v ě t c i X I I I. s t o l e t í. — *Bl. Anežka*, sestra Václava I. Byla představenou ženského kláštera v Praze (dle řehole sv. Františka), ježž sama založila. Vynikala vroucí zbožností, pokorou a lidumilností. Ač žila v ústraní klášterním, měla přec veliký a požehnaný vliv na záležitosti země české. Svému bratru králi Václavovi byla nejupřímnějším rádcem a zemi svými modlitbami byla andělem strážným; † 1282. Svátek její 2. března.

Bl. Hroznata. *Bl. Hroznata*, bohatý zeman český; rozdav jmění na zbožné účely, stal se chudým a zbožným reholním bratrem; † 1217. Svátek jeho 14. července.

Bl. Zdislava. *Bl. Zdislava*, vznešená paní česká; celý život její zasvěcen byl skutkům lásky k chudině; † 1251. Svátek její 1. ledna.

Čl. 21. Zřízení arcibiskupství v Čechách.

Karel IV. Nejslavnějším panovníkem českým byl císař *Karel IV.* (1346 až 1378). Slynul zbožností i moudrostí, lid svůj zahrnoval láskou

*) Opat B o ž e t ě c h byl výtečným malířem a sochařem. O jednom Božím hodě zasáhl do práv biskupových, že sám postavil korunu na hlavu krále Vratislava II. Za pokání uložil mu biskup, by ze dřeva zhotovil kříž s tělem Vykupitele v živovní velikosti a na vlastních ramenou donesl do Říma, což opat pokorně učinil.

vpravdě otcovskou, a proto lid český poctil ho čestným jménem „Otec vlasti“.

Snahou Karlovou bylo učiniti Čechy srdcem císařství; hleděl tudíž zemi povznésti nábožensky a přivésti ji k největšímu rozkvětu vzdělanosti a blahobytu.

Rozkvět církve české. — Dávným přáním národa bylo, by v Čechách zřízeno bylo arcibiskupství a země tak učí- něna nábožensky samostatnou. Karel splnil přání toto. Od papeže Klimenta VI., jenž jako opat byl ve Francii jeho vychovatelem a jako papež zůstal mu upřímným přítelem, dosáhl, aby *biskupství pražské povýšeno bylo na arcibiskupství 1344*. Důležitá tato pro národ událost oslavena položením základního kamene k nád- herné stavbě chrámu sv. Víta na hradě pražském. Na arcibiskupa přeneseno právo korunovati krále české a podřizena mu dvě biskupství: olomoucké a litomyšlské. Prvním arcibisku- pem stal se Arnošt z Pardubic.

Arnošt byl ozdobou církve české. Sám jsa vroucně zbožný, pečoval, by duchovenstvo i lid svůj nábožensky a mravně povznesl. Pro duchovenstvo konal četné synody, na nichž mnoho vykonáno pro vzdělání a zušlechtění kněžstva. Pro lid povolával do Čech slavné kazatele, jejichž kázání měla požehnaný výsledek. Horlivě odstraňoval zbytky pohanských zvyků; jeho zásluhou odstraněny t. zv. boží soudy (ordalie) v zemi. Dobročinnost jeho k chudým neznala mezí. Denně hostil chudé u svého stolu, v době moru (1358—59) a hladu (1362) rozdal vše, co měl, a sám přísluhoval sv. svátostmi umírajícím. Císaři byl upřímně oddán a byl mu rádcem ve všem, co tento podnikal pro rozkvět národa. Měl býti volen i papežem, což však z pokory odmítl. U lidu českého požíval pověsti svatosti; † 1364.

Arnošt.

Pro náboženské povznesení lidu uvedl Karel do Čech mnohé duchovní řády a založil kláštery. V klášteře emauském (na Slovanech) zavedl s dovolením papežským slovanskou liturgii. Byloť jeho přáním, by klášter navázal styky s odtrže- nými Slovaný a pracoval pro sjednocení Slovanů ve víře. Při klášteře byla slovanská knihovna, která však ve válkách husit- ských byla zničena. Pro sebe založil hrad Karlův Týn, kde rád dlíval a zvláště v pašijovém týdnu Bohu sloužil; pro kapli sv. kříže obdržel od papeže část kříže Kristova.

Rozkvět vzdělanosti. — Aby Čechové měli vlastní zdroj vzdělanosti, založil se svolením papeže 1348 v Praze v y- soké škole či universitu; byla to první universita ve střední Evropě. Na zřízení její hojně přispěl arcibiskup a české

duchovenstvo; proto pražský arcibiskup ustanoven byl kancléřem university. — Povolával do Čech učence a umělce z cizích zemí: stavitele (Matěj z Arrasu), malíře, sochaře a j. — Praha byla tehdy střediskem osvěty, kam hrnuly se zástupy mistrů i studujících.

R o z k v ě t b l a h o b y t u. — Aby blahobyt země povznesl, pečoval o rozkvět rolnictví, řemesel a obchodu. — Tehdy církev v Čechách vzkvétala, jazyk český vážen byl v celé střední Evropě a země byla sídlem blahobytu. Vláda Karlova plným právem nazývá se **z l a t ý m v ě k e m** země české.

Václav IV. Syn jeho *Václav IV.* (1378—1419) byl sice upřímný Čech, ale vlastností otcových nezdědil; byl velice prchlý a života rozmařilého. I k církvi neměl otcovy oddanosti, naopak rád zasahoval násilně do církevních záležitostí. Arcibiskup musel proti němu hájiti svobody a práv církve v Čechách. Za práva církve tehdy utrpěl mučednickou smrt sv. **J a n N e p o m u c k ý**.

Sv. Jan. *Jan* narodil se v městečku Nepomuku, ve starých zprávách též Pomuk zvaném; odtud sluje též Jan z Pomuku. Stav se knězem postupoval pro svou zbožnost a učenost v důstojnosti, až se stal generálním vikářem arcibiskupovým (Jana z Jenštýna). Královna Žofie zvolila si ho zpovědníkem. Král, žije s královnou v nesváru a rád podezřívaje, chtěl od jejího zpovědníka vyzvěděti její zpověď. Poněvadž byl přes všechny sliby odmítnut, zanevřel na Jana a hledal příležitost k pomstě; příležitost brzy se našla.

Král chtěl bez svolení církevního zříditi v Čechách nové biskupství (z kláštera kladrubského), aby mohl dosaditi na ně svého milce (Václava z Buřenic). Záměr jeho byl však se strany klášterních bratří zmařen. Přičítaje vinu toho arcibiskupovi, zanevřel na něho a čtyři jeho rádce dal krutě zmučiti. Po mučení tři propustil, Jana z Nepomuku dal však utopiti ve Vltavě 20. března 1393.

Tělo světčovo pochováno (16. května 1393) v chrámě sv. Víta. Hrob označen byl nápisem „Jan z Pomuku“, a k osobě v něm pochované nesla se stálá úcta lidu českého. R. 1719 byl hrob u přítomnosti arcibiskupa, nejvyšších zemských úřadův a lékařů pražské university otevřen a k velikému údivu nalezen jazyk sice seschlý, ale jinak neporušený. Na základě tohoto divu byl pak Jan i úředně prohlášen za svatého (1729); jest druhým hlavním patronem českým.

Poznámka. Rok smrti sv. Jana byl v jedné zprávě chybně zaznamenán na rok 1383, čímž vyskytly se roky dva: 1383 a 1393. Nepřesný dějepisec Hájek domníval se proto, že byli Janové dva; jeden umučen pro zpovědní tajemství, druhý pro hájení práv církve. Omyl tento vysvětlil dějepisec Dobner (1784). V bulle, jíž sv. Jan prohlášen mučedníkem pro

zповědání tajemství, uveden dle domněnky Hájkovy rok 1383. Z omylu toho chtěli pak nepřátelé církve popíratí život sv. Jana.*)

Čl. 22. Křesťanství u ostatních Slovanů.

Ze všech kmenů slovanských první přijali křesťanství *jižní Slované*: Slovinci, Chorvati, Srbové a Bulhaři. Usadivše se na pravém břehu Dunaje, stýkali se s národy křesťanskými a jejich vlivem přijali víru katolickou.

Jižní Slované.

O Slovinci největších zásluh získal si sv. Virgil, arcibiskup solnohradský, apoštol Slovinců († 784). Biskupství zřízena v Krku (nyní Celovec) v Sekavě (nyní Štyrský Hradec), v Levantu (nyní Maribor), později též v Lublani. — Chorvati měli metropoli ve Splitu, biskupství v Záhřebě. Obojí zůstali katolíky. Bohoslužbu konali jazykem slovanským, obřadem latinským; některé diecése trvale podržely tuto bohoslužbu.

Srbové a Bulhaři (národ cizí, jenž si Slované podmanil, ale přijal národnost slovanskou) konali bohoslužbu jazykem slovanským, obřadem řeckým. Poněvadž později stali se nábožensky odvislími od patriarchů cařihradských, byli jimi strženi do rozkolu; dnes jen část Bulharů vyznává víru katolickou.

Polákům hlásal křesťanství sv. Metoděj a jeho žáci; patřilyť západní kraje Polska k jeho metropoli; země však zůstávala stále ještě pohanskou. Křesťanství rozšířilo se v celé zemi, když kníže polský Měčislav (964—992) vzal si za manželku zbožnou českou kněžnu Doubravku a jejím působením přijal křest; šlechta pak i lid radostně následovali jeho příkladu. Brzy založeny i četné kláštery, jež šířily vzdělanost v zemi. Poláci vždy zůstali věrni církvi katolické.

Poláci.

První biskupství založeno v Poznani, metropole zřízena ve Hnězdně. Prvním metropolitou polským byl bratr sv. Vojtěcha Radim. Bohoslužba konána jazykem slovanským, obřadem řeckým. — Patronem země a prvním polským mučedníkem jest sv. Stanišlav, biskup krakovský; byl zabit u oltáře od knížete Boleslava II., že mu vytýkal jeho pohoršivý život (1079). — Kněžna polská, sv. Hedvika, jest patronkou Slezska; patřiloť kdysi Slezsko k Polsku († 1243).

Rusové poznali křesťanství v Cařihradě; již kněžna Olga přijala tam křest (Helena, † 957). K plnému vítězství v zemi

Rusové.

*) Že sv. Jan Nepomucký od pradávna v Čechách byl uctíván, svědčí: 1. Arcibiskup Jan z Jenštýna, jenž ho nazývá „ctihodným, milosti boží mučedníkem“ (list jeho do Říma, nalezený 1752). 2. Opat Ludolf ze Zaháně nazývá jej „milým Bohu i lidem, Čechům i Němcům“ (v Kronice dokončené 1398). 3. Letopisové čeští od r. 1378 až 1527. — Že trpěl pro zповědání tajemství, dosvědčuje: Rektor vídeňské university Ebendorfer, jenž 1433 byl v Čechách a tuto zprávu zaznamenal. — Pavel Židek, kanovník u sv. Víta, 1471.

dopomohl mu vnuk její V l a d i m í r I. (980—1015); vzav si za manželku řeckou princeznu, jejím vlivem přijal v Cařihradě i křest. Vladimír přivedl do Ruska křesťanské kněze a pomocí jich v krátkém čase vyplnil modloslužbu; lid v celých zástupech dával se pokřtíti v řekách. Též v Rusku četné kláštery šířily osvětu a vzdělání; nejpamátnejší jest „klášter jeskyňový“ u Kyjeva.

Metropole založena v Kyjevě; když Kyjev Tatary byl spálen, přeneseno sídlo metropolitů do Moskvy. Bohoslužba konána obřadem řecko-slovanským. Jako první sv. té uctívají Rusové O l g u (Helenu) a V l a d i m í r a. — Poněvadž církev ruská podřízena byla patriarchům cařihradským, byla těmito stržena též do rozkolu (v XIII. století).

Severní Slované.

O pokřtění *severních Slovanů* (S r b ů p o l a b s k ý c h [v nynějším Sasku], B o d r c ů [severozápadně] a L u t i c ů [severovýchodně, až k moři Baltickému]) snažili se panovníci němečtí. Evangelium setkávalo se tam však s odporem, poněvadž hlásáno bylo ponejvíce mečem, a lid cítil, že nejde tak o víru jako o podmanění. Proto když hlasatelé křesťanství ze země odešli, lid bořil kostely, lámal kříže a vracel se k pohanství. Kníže Bodrců G o t š a l k, spojiv všechny kmeny v jednu říši, staral se horlivě, by je přivedl ke křesťanství a tak odňal Němcům záminku hlásání víry; i sám vysvětloval lidu kázání německých kněží. Pro tuto šlechetnou snahu byl však od poddaných zavražděn (1066). Po dlouhých bojích byla většina severních Slovanů vyhubena, zbylá část poněmčena.

Jen sv. B e n n o, biskup míšenský, apoštolskou cestou hlásal křesťanství severním Srbům; z nich někteří až po naše časy zachovali si i svůj jazyk i víru katolickou (Lužičané). Ostatním nedostalo se opravdových věrozvěstů a to bylo příčinou jejich vyhynutí.

Slované dle náboženství.

Poznámka: Kdysi byli všichni Slované (mimo severní) spojeni ve víře katolické. Dnes rozděleni jsou na katolíky a rozkolné (pravoslavné). K a t o l í k y jsou: Čechové, většina Slováků, Poláci, Slovinci, Chorvati a menší část Bulharů. Pravoslavnými jsou: Rusové, Srbové a většina Bulharů. K p r o t e s t a n t s t v í hlásí se jen malá část Slovanů.

Čl. 23. Křesťanství u jiných národů.

Ve středověku křesťanství opanovalo celou Evropu. I ti národové, kteří dosud byli pohany, přijali víru Kristovu a vstoupili do jeho církve. Někteří z nich uvedeni do církve cestou apoštolskou: kázáním nadšených věrozvěstů. Tito zůstali církvi věrně oddáni. Mnohým národům však bylo křesťanství vnuceno násilím, bojem a mečem. Tím však porušena zásada Kristova, že

víra jeho má býti přijímána dobrovolně, a toto násilí nepřineslo požehnání. Národové ti brzy od církve odpadli.

S přijetím křesťanství stoupala i v z d ě l a n o s t národů. Že Evropa vzdělaností převýšila ostatní díly světa, děkuje jen brzkému svému pokřtění.

Čím byl Německu sv. Bonifác, tím byl *severním národům* svatý a nadšený mnich O s k a r († 865). Veliké obtíže stavěly se v cestu jeho práci apoštolské, než láska ke Kristu a oddanost k církvi vše přemáhala. Jeho zásluhou křesťanství zapustilo kořeny v Dánsku a Švédsku, odtud šířilo se do Norska, později i na Island a ostatní ostrovy Severního moře. Pohanství pokusilo se sice ještě několikrát na severu oživit, ale vzrůstu křesťanství nemohlo odolati. Panovníci severních národů horlivě usilovali, by své poddané přivedli ke křesťanství a vytvořili z nich tak vzdělané národy. Mnozí z těchto panovníků prohlášeni byli za svaté.

Severní
národové.

Pozdější panovníci uváděli severní národy do protestantství, a to pak tyto země opanovalo.

Sasové sousedili s říší franckou. Byli povahy bojovné a země Franků od nich mnoho trpěla. Císař K a r e l V e l., chtěje před nimi říši zabezpečiti, rozhodl se je pokořiti a vedl proti nim řadu krutých válek. Aby zmírnil jejich divokost, vnucoval jim křesťanství, ač jeho rádce Alkuin a frančtí biskupové proti takovému šíření křesťanství jednomyslně se ohrazovali. Dějiny brzy ukázaly, že násilí toto není požehnáno; když v Sasku vystoupil Luther, celý národ s ním odpadl od církve.

Sasové.

Největší odpor proti křesťanství kladli *Prusové*. První věrozvěstové, mezi nimi sv. Vojtěch, biskup pražský, byli od nich usmrceni. Poněvadž svou divokostí okolní národy ohrožovali, snažili se různí panovníci Prusy pokořiti a přivesti je ke křesťanství. V bojích těchto vynikl zvláště řád Německých rytířů. Víra katolická nezapustila však kořenů, brzy celý národ od ní odpadl.

Prusové.

Maďaři, obsadivše Uhry, podnikali stále útoky na říši velkomoravskou, až ji vyvrátili (bitvou u Bratislavy 906). Křesťanství poznali od Slovanů, usedlých na Slovensku a na Moravě. Sv. Vojtěch, biskup pražský, působil déle mezi nimi, pokřtil knížete Štěpána a mnoho tisíc Maďarů. S v. Š t ě p á n, král uherský (997—1038), stal se apoštolem svého národa. Založil v Ostřihomě arcibiskupství, 10 biskupství, mnoho klášterů a chrámů. S přijetím křesťanství vymizela bývalá divokost národa, a vzdělanost rozšířila se v zemi.

Maďaři.

Sv. Š t ě p á n jest zemským patronem uherským.

Litvané. Nejdéle udrželo se pohanství u *Litvanů*. Teprv když kníže litevský Jagejlo, aby dostal za manželku polskou královnu Hedviku, přijal křest, ujalo se křesťanství v zemi. Tím poslední pohanský národ v Evropě odřekl se model.

Asie. V *Asii* šířilo se křesťanství ve střední a východní *Asii*: u Mongolů, Tatarů a Číňanů. Šířili je tam mnichové sv. Dominika a sv. Františka, leč ujímalo se jen slabě.

Afrika. V *Africe* hynula církev pod vládou bojovného islamu. Nová činnost misijní neměla tehdy v *Africe* výsledku; stoupenci Mohamedovi ze všech jinověrců dodnes nejvíce odporují víře křesťanské.

Čl. 24. Odtržení (rozkol) východní církve.

V prvotní církvi vynikali dva národové: římský a řecký. Povaha těchto národů značně se lišila, což mělo vliv i na církevní život a liturgii; obřad řecký značně se lišil od obřadu latinského. Než křesťanská láska prvních křesťanů tyto rozdíly spojovala.

**Zárodky roz-
kolu.** Když však dvůr císařský přeložen byl z Říma do Cařihradu (330), počaly klíčiti z á r o d k y r o z t r Ź k y či *rozkoľu*. Někteří biskupové cařihradští, spoléhající na podporu dvora, osvojovali si vrchní moc nad východními biskupy; později dali si název „patriarchů všeobecných“. — Císařové ochotně ctižádostivé biskupy podporovali; neradi viděli jejich závislost na papeži římském, a papeži nemohli zapomenouti, že obnovil západní císařství, čímž se cítili poškozenými. Ctižádost cařihradských biskupů vedla konečně k odtržení církve východní od církve západní.

Focius. První roztržku provedl příbuzný císařův a jeho tajemník *Focius*. Když zbožný biskup Ignác vystoupil proti nepravostem u dvora, upadl v nemilost a byl poslán do vyhnanství. Na jeho místo dosazen Focius, muž sice učený, ale velice ctižádostivý; tehdy nebyl ještě ani knězem. Tento ochotně přijal úřad a úskočným listem žádal papeže za potvrzení; v listě psal, že Ignác pro stáří vzdal se úřadu biskupského. Než papež prohlédl lest a Focia nepotvrdil. Focius, opíraje se o přízeň dvora, pozdvihl se proti papeži. Přiznal si primát nad východními biskupy, a aby je proti církvi římské popudil, vytýkal jí různé malichernosti jako bludy. I učení církevní o Duchu sv., že vychází z Otce i Syna, vytýkal jako blud.

Vítězství Fociovo trvalo však krátce. Brzy i císař řecký sesadil ho z úřadu a dosadil opět Ignáce. Aby roztržka úplně byla urovnána, svolán církevní sněm do Cařihradu (8. obecný, 869), na němž primát papežův znova slavnostně východem byl uznán. Na sněmu přiznán pak biskupům cařihradským název patriarchů, prvních po papeži.

Po smrti Ignácově byl Focius znova císařem dosazen, ale pro nové podvody byl opět od papeže prohlášen za sesazena.

Spojení s církví bylo sice obnoveno, ale odcizení již zůstalo. Po půl druhém století obnovil rozkol stejně úskočný a ctižádostivý patriarcha Michal. Pravověrnou (orthodoxní) jmenoval jen církev řeckou, církev římskou naproti tomu nazýval položidovskou (že se postí v sobotu, že ve mši sv. užívá chleba nekvašeného, že v postě nepěje Alleluja) a polopohanskou. Poněvadž Michal dovedl za sebou strhnouti všechno duchovenstvo východní, byl tím rozkol v církvi dokonán 1054.

Michal.

Papež Lev IX. horlivě se staral o jednotu církve. Poslal Michalovi srdečný list, v němž vyvrátil všechna jeho obvinění proti církvi římské, „matce všech církví“, a přimlouval se za sjednocení. Podobně patriarcha antiošský, jenž požíval na východě veliké vážnosti (na stolci antiošském sídlel kdysi sv. Petr), zapřisahal Michala, by netrhal jednoty církve. I někteří řečtí císařové zasazovali se o sjednocení. Než všechny pokusy o sjednocení neměly značnějšího úspěchu. Řekové, zakládajíce si na své pravověrnosti, o ně již nestáli. — Církev řecká netěšila se však dlouho samostatnosti. Když Cařihradu dobyli Turci (1453), podrobili si i rozkolnou církev i jejího patriarchu.

Snahy o sjednocení.

Někteří z rozkolných vrátili se později k církvi katolické. Uznali opět papeže za nejvyšší hlavu církve, ale podrželi si dřívější liturgii a svou kázeň církevní; při bohoslužbě užívají řeči řecké neb staroslovanské. Ti nazývají se s j e d n o c e n í neb ř e c k o - k a t o l í c i (u nás v Podkarpatské Rusi).

Sjednocení.

Ostatní nazýváme r o z k o l n ý m i neb ř e c k o - k a t o l í k y n e s j e d n o c e n ý m i. Sami dávají si název „pravověrných“ (orthodoxních), u Slovanů „pravoslavných“. Od církve katolické liší se: 1. neuznávají primátu římského papeže, 2. o Duchu sv. věří, že vychází pouze z Otce, 3. mají různé obřady při službách božích (na př. sv. přijímání pod obojí) a svou kázeň církevní. Čítá se jich na 142 miliony.

Nesjednocení.

Dnes církev v ý c h o d n í skládá se z několika (asi 15) samostatných církví. Společné hlavy nemají, každá z nich má svého vlastního patriarchu. Nejvýznačnější jsou: církev ruská, srbská, bulharská, jerusalémská, cařihradská atd.

Čl. 25. Světský vliv na volbu papeže.

Volba papeže
v rukou cí-
saře.

Papeže volilo v prvých dobách církve duchovenstvo a lid města Říma; jestiž papež zároveň římským biskupem. Když říše římská stala se křesťanskou a nastalo užší spojení mezi státem a církví, osvojovali si císařové právo zvoleného papeže p o t v r z o v a t i. Postupem času připisovali si stále větší práva při volbě a počali i papeže d o s a z o v a t i. Tento vliv císaře na volbu měl často smutné následky jak pro papeže tak pro církev. Císaři nešlo vždy o prospěch církve, ale chtěl často míti v papeži osobu povolnou pro své světské cíle.

V rukou římské šlechty.

Ještě většího ponížení zakusila důstojnost papežská v X. a první polovici XI. stol. Na začátku X. století rozpadla se mocná říše francká na pět říší (911), a říše ty bojovaly vespolek o korunu císařskou. Těchto bojů a zmatků využítokovalo v Římě několik š l e c h t i c k ý c h r o d i n ř í m s k ý c h pro své cíle; strhly na se právo obsazovati stolec papežský a všechnu vládu v Římě. Která strana zmocnila se vlády, svrhla papeže druhé strany, někdy i vraždou ho odstranila a dosadila papeže své strany. Ten pak musel jednati dle vůle těch, kdož mu k jeho důstojnosti dopomohli. V době té vystřídala se celá řada papežů, z nichž někteří (asi tři) byli této důstojnosti úplně nehodni.

V těchto smutných dobách netrpěla jen vážnost papeže, ale trpěl celý křesťanský svět; klesala zbožnost věřících a horšily se mravy jak duchovenstva tak lidu. Církev podobala se lodičce bouří zmítané a již již se potápějící.

O době X. a XI. století není jasných, spolehlivých zpráv. Kdož popisovali tehdejší děje, přáli jen osobám své strany, osoby druhých stran pak všemožně snižovali.

Ku konci X. století koruna císařská přešla na p a n o v n í k y n ě m e c k é (za Oty I., 962). Ti zlomili moc římské šlechty a církvi vrátili svobodu ve volbě papeže. Sotva přestal světský vliv na volbu, nastal podivuhodný obrat. Svobodnou volbou dostala církev opět znamenité papeže, jejichž moc i vážnost ustavičně ve světě vzrůstala; ti pak horlivě pečovali, by obnovili dřívější zbožnost i čistotu mravů. Od polovice XI. do XIII. století čítá se nejslavnější doba církve i moci papežské. Z papežů té doby vynikají zvláště: Mikuláš II., Řehoř VII., Innocenc III.

Poznámka: Církev není „královstvím z tohoto světa“ (Jan 18.). Proto ani správa církve nemá podléhati vlivu světskému; světský vliv jen po-

škózuje činnost církve. — V rozhodné chvíli však vždy ukáže se ochrana boží nad církví.

(O p r a v a v o l b y p a p e ž e.) — Sotva papežové dostali svobodu, upravili volbu papeže. Mikuláš II., aby zamezil zasahování knížat do volby, ustanovil, že právo voliti papeže přísluší budoucně jen k a r d i n á l ů m (1059).

Volba v rukou duchovních.

K a r d i n á l o v é byli původně někteří biskupové v okolí Říma (kardinálové biskupové), faráři římských kostelů (kardinálové kněží) a římské jáhnové (kardinálové jáhnové). Dohromady tvořili poradní sbor papežův. Když jim byla svěřena volba papeže, byl počet jejich rozmnožen na 70, a kardinály jmenování vynikající biskupové všech zemí křesťanských.

Sněm lateránský (XI. církevní, 1179), aby zamezil r o z k o l při volbě, rozhodl, že jen ten je papežem, kdo obdrží $\frac{2}{3}$ hlasů všech přítomných kardinálů.

Aby při volbě zajištěna byla úplná s v o b o d a, ustanovil sněm lyonský (XIV. církevní, 1274), že volba má se konati v konklave, to jest v místě uzavřeném, za 10 dní po úmrtí papeže.

Když v nejnovější době vlády osvojovaly si právo vystoupiti proti volbě někoho papežem (t. zv. veto), zakázal to pod trestem vyloučení z církve papež Pius X. (1904). Tím odstraněn každý vliv světský na volbu papeže.

Čl. 26. Světský vliv na volbu biskupů.

Když papežové nabyli svobody, usilovali osvoboditi i *volbu biskupů* (a opatů) z vlivu světského. Po padesátiletém boji, plném útrap a protivenství, i tato šlechetná snaha ku prospěchu církve se zdařila. Boj ten nazývá se obyčejně *b o j e m o i n v e s t i t u r u*.

Biskupové v prvých dobách církve byli voleni od duchovenstva. I věřící byli k volbě připuštěni, by podali svědectví o životě volených. V některých zemích (zvlášť německých) v pozdějších dobách panovníci udělovali biskupům (a opatům) světské statky a odtud osvojovali si i právo biskupy voliti a v úřad jejich je *d o s a z o v a t i* či *i n v e s t o v a t i* (investitura). Dosazovali je podáním odznaků duchovních: biskupské berly a prstenu. Poněvadž úřadem biskupským odměňovali často své dvořany a milce, stávali se často biskupy osoby nehodné. — Došlo však ještě k většímu zlu. Panovníci začali duchovní úřady prodávati, čímž do církve vnikl hřích *s v a t o k u p e c t v í* či *s i m o n i e*. Biskupové simonií dosazení hleděli ze svého úřadu co nejvíce vytěžiti a proto i ostatní církevní úřady obsazovali často za peníze. Simonií velmi *p o k l e s l y m r a v y* jak vyšších tak nižších duchovních.

Volba biskupů.

Boj proti investituře panovníků začal Ř e h o ř VII. (1073 až 1085). Znameníť tento papež znal všechnu bídu, v níž tehdy

Řehoř VII. a jeho zá-kony.

církev pod světskou mocí úpěla, a toužil ji z ní vysvoboditi. Hned na začátku svého úřadu obnovil staré zákony církevní proti svatokupectví a zákony o čistotě mravů duchovních. Měly-li však zákony ony míti výsledek, bylo potřeba odstraniti kořen zla: investituře panovníků. Proto prohlásil, že světský kníže pod trestem vyloučení z církve nesmí obsazovati úřadů církevních, a nařídil svobodnou volbu biskupů. Veliká bouře, jak knížat světských tak mnohých duchovních, strhla se po prohlášení těchto zákonů proti papeži; ten však zůstal pevným.

Boj s Jindřichem IV.

Největší boj musel papež podstoupiti s králem německým J i n d ř i c h e m IV. Panovník tento vzepřel se zákonu proti investituře a kupčil s úřady církevními dále. Papež pohrozil mu proto vyloučením z církve, král však prohlásil papeže za sesazena a vyzýval k odboji proti němu. Po tomto činu vyloučil ho papež z církve. Účelem vyloučení nebylo Jindřicha zavrhnouti, ale přiměti ho, by podrobil se opravným snahám papežovým (reformám). I knížata němečtí počali se nyní odvracet od krále a hrozili volbou nového krále, neusmířili se Jindřich do roka s církví. Jindřich, obávaje se o důstojnost královskou, spěchal v zimě do Itálie a tam na hradě Kanosse činil dobrovolně veřejné pokání, až byl církevního trestu zproštěn. Než pokání jeho nebylo trvalé; sotva byl trestu zproštěn, kupčil s úřady církevními jako dříve. Proto vyloučil ho papež znovu. Jindřich táhl nyní s vojskem na papeže, by ho svrhl se stolce papežského a dosadil papeže jiného. Papež, ode všech opuštěn, musel z Říma utéci, v cizině však brzy zemřel. Umíral zmořen útrapami, ale s nadějí, že pro svobodu církve netrpěl nadarmo. Poslední jeho slova byla: Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl nepravosti; proto umírám ve vyhnanství.

Vítězství boje; svobodná volba biskupů.

Řehoř VII. sice podlehl, ale myšlenka jeho nepodlehla. Jeho nástupcové pokračovali v boji za svobodu církve, až dosáhli vítězství. S m l o u v o u, učiněnou mezi papežem a panovníkem ve Wormsu (konkordát vormský, 1122), zřekl se panovník jmenování biskupů a dosazování jich podáním berly a prstenu, a dovolil svobodnou volbu. Papež za to povolil panovníkovi, by volba nového biskupa dala se buď v jeho přítomnosti neb u přítomnosti jeho zástupců. Světské statky uděloval pak panovník jen podáním žezla.

Poznámka: Konkordát vormský je první úřední úmluvou mezi mocí církevní a světskou. Propůjčují se jím světským knížatům některá práva ve správě církve, by církev získala nějakých výhod ve státě.

Čl. 27. Křižácké výpravy.

Sv. Helena, matka Konstantina Vel., položila základ *k poutím do Sv. země*. Od její doby jednotlivci i celé zástupy ze všech zemí křesťanských vydávali se na dalekou cestu, by mohli v Jerusalemě kráčet cestou křížovou, po níž krácel Spasitel světa, a uctíti jeho hrob. Čím více rostl duch náboženský, tím více rostlo nadšení pro Sv. zemi. Papežové radovali se z tohoto nadšení a za pobožnost křížové cesty, vykonanou v Jerusalemě, udělovali poutníkům četné duchovní milosti.

Pouti do sv. země.

V VII. století (637) zmocnili se Palestiny Arabové (mohamedáni); ti žádali od poutníků sice poplatek, poutím však nepřekáželi. V XI. století (1073) přešla Sv. země do rukou Turků (mohamedánů), a tu nastaly hrozné poměry jak pro křesťany palestinské tak pro poutníky. Turci posvátná místa znesvěcovali, duchovní a ostatní křesťany krutě týrali a od poutníků vymáhali ohromné poplatky. Poutníkům, kteří nemohli poplatků zaplatiti, byl vstup do svatého města zakázán a oni s potupou od města odehnáni.

Podnět ke křižáckým výpravám.

Zprávy o řádění Turků na posvátných místech roznášely se po celé Evropě a plnily srdce věřících velkou bolestí. Papež Urban II. rozhodl ujmouti se Sv. země. Svolal sněm do Klermontu (ve Francii, 1095), kde nadšenými slovy líčil význam posvátných míst pro křesťany a vybízel k výpravám za osvobození jich. Řeč způsobila vroucí nadšení. Tisícové přítomných jako jedněmi ústy volajíce: Bůh tomu chce! hlásili se k válečné výpravě do Palestiny. Nadšení kazatelé (zvláště Petr z Amiensu, poutník jerusalemský) procházeli jiné země křesťanské a povzbuzovali k výpravě. Kdož rozhodli se táhnouti do Sv. země, připínali si kříž na pravé rameno; odtud nazývali se „křižáci“.

Hlavních *výprav křižáckých* bylo *s e d m*.

Seďm výprav.

P r v n í výprava podniknuta z Francie (1096—1099). Vůdcem byl vévoda lotrinský *B o h u m í r z B o u i l l o n u*, k němu přidalo se mnoho jiných rytířů; vojska čítalo se na půl milionu. Útrapy křižáků na cestě byly ohromné a zeslabily sílu vojska. Jen asi 20.000 přišlo jich do Palestiny a ti po hrdinném boji dobyli Jerusalema. Zřízeno *k r á l o v s t v í j e r u s a l e m s k é* (1099—1187) a králem zvolen Bohumír. Než pokorný kníže nepřijal názvu královského a nechtěl nositi koruny tam, kde Spasitel nesl korunu trnovou; nazýval se jen „ochránce Božího hrobu“. Teprv nástupcové jeho přijali název „králů jerusalemských“.

Jerusalem dobyt.

Podnětem k druhé výpravě byly nové útoky Turků na Jerusalema (1147—1149). Vůdci byli králové francouzský, německý a český (Vladislav II.). Však většina vojska zničena na cestě úskoky Řeků, hladem a morem, jen úplně vysílený zbytek přišel do Jerusalema na pomoc křesťanům.

Jerusalema
ztracen.

Podnětem k třetí výpravě bylo dobytí Jerusalema Turky (1189 až 1192). Účastnil se jí celý křesťanský západ. Než hlavní vůdce výpravy, císař Bedřich I. Rudobradý, zahynul na cestě, mezi ostatními vůdci vznikla nesvornost a zmařila výpravu. Docíleno jen svobodných poutí do Jerusalema.

Též další výpravy, i výpravy šlechtetného krále francouzského svatého Ludvíka IX. neměly většího výsledku. — Z náboženského nadšení uspořádána i výprava dětí, v domněnce, že nevinným dětem zázkem podaří se, co se nezdařilo králům a rytířům.

Příčiny ne-
úspěchu.

Křižácké výpravy neměly toho výsledku, jaký si křesťanský svět od nich sliboval. Po válkách na 200 let trvajících zůstala Svatá země nadále v rukou mohamedánských. Příčiny nezdaru byly: 1. Vůdcové neměli vždy toho cíle, jak papežové obmysleli, ale hledali často jen vlastního prospěchu. 2. Křižáci nebyli opravdovým vojskem; byly to zástupy lidu, jež pojilo v celek náboženské nadšení; mnoho též trpěli horkým jižním podnebím a nemocemi jižních krajů. 3. Potřebovali pomoci rozkolných Řeků; tito však raději viděli svatá místa v rukou Turků než katolíků a proti křižákům dopouštěli se všemožných úskoků.

Dobry vý-
sledek vý-
prav.

Než i přes tento nezdar jsou velkolepým zjevem v dějinách církevních a mohou se vykázati mnohým dobrým výsledkem, na př.: 1. Vzrostla neobyčejně vážnost papeže; na jeho slovo králové, rytíři i lid přinášeli největší oběti pro místa křesťanům posvátná. 2. Moc islamu byla zeslabena a aspoň na čas zastaveno jeho šíření v Evropě. 3. Vznikly duchovní rytířské řády, jež horlivě přičiňovaly se o rozšíření křesťanství.

Duchovní
řády rytířské.

Duchovní rytířské řády. Ve středověku vznikl stav rytířů a brzy vstoupil do služeb církve. Rytíři zavazovali se, že budou svého meče užívati k ochraně církve, že budou chrániti slabých a opuštěných a dávatí příklad křesťanského života. Patronem rytířů byl sv. Jiří, pasování na rytíře dělo se slavným úkonem náboženským, rytířství požívalo tehdy všeobecné úcty.

Za výprav křižáckých spojil se v Palestině stav rytířský se stavem řeholním v duchovní rytířské řády. Úkolem jejich bylo bojovati proti mohamedánům a pečovati jak o duchovní tak o tělesné potřeby poutníků. Proto členové řádu dělili se na rytíře, kněze a služebné bratry. Představený řádu slul velmistr. Hlavní řády byly: italský (Johanité), francouzský (Templáři) a Němečtí rytíři.

Dle těchto řádů založila bl. Anežka Přemyslovna v Čechách řád Křižovníků, jenž věnoval se obsluze nemocných.

Čl. 28. Pobyt papežů v Avignoně a následky toho.

V bojích za svobodu církve (boj za investituru a jiné) hledali papežové proti panovníkům německým podpory ve Francii. Sv. Ludvík, král francouzský (1226—1270), byl šlechtným ochráncem církve a jejich práv. Než nástupcové jeho nekráčeli již v jeho šlépějích; usilovali též papeže si podmaniti, a prvním krokem k tomu mělo býti pohnouti papeže, by přenesl sídlo papežské do Francie.

Papežové ob-
racejí se do
Francie.

Papež Bonifác VIII. statečně bránil se králi Filipovi IV. a jeho plánům. Zakusil proto od něho mnoho protivství; byl tupen, uvězněn a útrapami brzy zemřel. Nástupcové jeho byli již králi povolní, k velké škodě církve.

Kliment V. byl rodem Francouz. Byv zvolen papežem na přání královo ani nevstoupil do Říma, ale za sídlo své zvolil francouzské město *Avignon* a povolal tam i sbor kardinálů. Od té doby římscí biskupové nesídlili v Římě, nýbrž v Avignoně, což trvalo 70 let (1309—1378). Poněvadž papežové ve Francii byli jako v zajetí králů francouzských, nazývá se doba ta „babylonským zajetím papežů“; trvalo kdysi i babylonské zajetí 70 let. (Z papežů avignonských pro dějiny české je nejvýznačnější Kliment VI., přítel císaře Karla IV.; arcibiskupství a universita v Praze.) — Z pobytu avignonského vzešlo však církvi mnoho zla

Papežové
v Avignoně.

1. Papežové ztratili svobodu a přišli v područí králů francouzských; tím připravili se o důvěru jiných národů, zvláště těch, kteří Francii nepřáli.
2. Pozbyli církevního státu v Itálii a tím i příjmů; zaváděli proto různé poplatky za udělení církevních úradů.
3. Největším zlem byl však pozdější čtyřicetiletý rozkol ve správě církve. K rozkolu došlo takto:

Řehoř XI. na prosby mnohých šlechtných osob (císaře Karla IV. a jiných) a přes odpor krále francouzského vrátil se opět do Říma (1378). Před svou smrtí prosil kardinály, by nástupcem jeho nevolili Francouze, by snad opět nepodleh králi francouzskému a neodešel znova do Francie. Zvolen byl Ital, jenž přijal jméno Urban VI. Tento však svou přísností odřudil si kardinály francouzské. Ti návodem svého krále opustili papeže a vrátili se do Avignonu, kde pro Francii a země Francii přátelské

Návrat do
Říma.

Protipapež
v Avignoně.

zvolili protipapeže (Klimenta VII.). Tak nastal smutný rozkol v církvi. Evropa rozdělila se na dvě náboženské strany, jež stály proti sobě nepřátelsky.

Protipapež
v Bologni.

Tento smutný stav pohnul kardinály, že sešli se v Pise (1409). Tam prohlásili papeže i protipapeže za sesazené a zvolili nového protipapeže, jenž se usadil v Bologni; po brzké jeho smrti zvolili protipapeže Jana XXIII., který postrádal všech vlastností pro tento úřad. — Tehdy vedle p r a v é h o (římského) p a p e ž e byli současně dva protipapežové (v Avignoně a Bologni) a jednotlivé země přidržovaly se toho, od koho doufaly více dosáhnouti. Poněvadž oba protipapežové byli odkázáni jen na poplatky od svých stoupenců, vymáhání poplatků ještě více se rozšířilo.

Poznámka: Čechy v době rozkolu přidržovaly se stále papeže římského. Teprv ke konci rozkolu na rozkaz krále Václava IV. (1409) přidržely se protipapeže, zprvu avignonského, později bolognského. Tím zlořád různých církevních poplatků i v našich zemích se rozšířil a způsobil mnoho bouří.

Odstranění
rozkolu.

Náрек křesťanstva nad správou církve Kristovy stal se všeobecným. To pohnulo císaře Zikmunda a Jana XXIII., že svolali sněm do K o s t n i c e (1414). Na sněm dostavilo se veliké množství knížat, biskupů i duchovenstva a ohromné množství lidu. Jednání sněmu bylo dlouho bez výsledku. Teprv když římský papež Ř e h o ř XII. schválil sněm jako c í r k e v n í (16. obecný, 1415 až 1418), nastal obrat. Řehoř vzdal se dobrovolně své důstojnosti, oba protipapežové byli sesazeni; kardinálové zvolili pak papežem M a r t i n a V., jehož uznal celý katolický svět. S p r á v a c í r k v e byla opravena.

Opravy vad.

Zbývalo ještě opravit v a d y, jež do církve vnesla doba rozkolu. Sněm k o s t n i c k ý i dva další sněmy začaly sice s opravami (reformami), ale mnoho neprovedly.

To bylo záminkou některým duchovním a laikům, že sami počali s opravami. Litovati jest jen, že někteří při tom vystoupili i proti církvi samé.

Čl. 29. Hlavní sekty středověku.

Proti nepořádkům v církvi vystupovali různí r e f o r m a t o ř i (oprávcové). Většina z nich potírala jen nepořádky jak ve správě církve tak u věřících (v hlavě i údech). Někteří však dotýkali se i článků víry; tím upadli do různých bludů a stali se zakladateli různých náboženských stran či *sekt*. Sekt těch byla

celá řada; zvláště vynikají **Valdenští**, **Viklefité** a řada **Hlavní sekty.**
sekt v ý s t ř e d n í c h.

1. Zakladatelem **Valdenských** jest lyonský kupec **Valdes** (1170). Tento viděl zdroj všeho zla v církvi v bohatství duchovních. Proto rozdal majetek chudým a vystoupil (laik) jako kazatel pokání a apoštolské chudoby. Stoupenců našel mnoho. **Valdenští.** Vyznačovali se většinou vážným a kajícím životem; teprve později upadli do bludův a počali útočně vystupovati proti církvi. Tvrdili, že pravá církev jest jen v jejich středu; kdož poslouchají církve katolické, budou zavrženi.

Valdenští za jediný pramen víry uznávali Písmo sv. Zavrhovali bohoslužbu, víru v očistec a modlitbu za zemřelé. Zakazovali také přísahu, službu vojenskou a trest smrti.

Sekta měla stoupence v celé Evropě, i v Čechách a na Moravě. Později splýnula s jinými stranami náboženskými. Samostatně udržela se dosud v severní Itálii v počtu asi 25.000.

2. Zakladatelem **Viklefitů** jest anglický kněz **Viklef** († 1384). Byl to muž veliké učenosti, čistých mravů a horlivý oprávec tehdejších vad. Tím získal si všeobecné přízně jak dvora anglického, tak lidu a byl ustanoven profesorem na vysokých školách (v Oxfordu). Když však papežem sesazen byl s úřadu, který si neprávem přisvojil, stal se nepřítelem papeže i církve a brzy upadl i do četných bludů. **Viklefité.**

Hlavní jeho bludy jsou: a) Jediným pramenem víry je Písmo sv. b) Zavrhl obět mše sv. c) Svátost oltární podával pod dvojí způsobou, ale popíral skutečnou přítomnost J. Krista v ní. d) Část lidí určil Bůh ke spasení, jiné k zavržení. e) Papeže nazýval antikristem, kněz těžkým hříchem ztrácí moc kněžskou.

Poněvadž bludy Viklefovy obsaženy byly hlavně v jeho knihách a ty psány latinsky, nevnikly mnoho mezi lid. Když však knihy ty doneseny byly do Čech, přispěly mnoho k náboženským bouřím v zemi.

3. Výstřední sekty oddávaly se náboženskému blouznění, někdy i úplné bezuzdnosti. Lid hojně se k nim přidával, protože nábožensky byl zanedbán, a dal se snadno svéstí lichou zbožností. **Sekty výstřední.**

Z výstředních vynikali: **Kathari** (= kacíři), to jest **čistí**, poněvadž prý představují čistou církev. Učení jejich bylo vlastně starým pohanstvím, jež přibíralo křesťanská jména. Věřili ve 2 věčné bytosti, bytost dobrou a zlou, ve stěhování duší. Přest udíleli jen vzkládáním rukou; aby po křtu křestní nevinnosti nepozbyli, ukračovali život často sebevraždou. — **Flagelanti** (mrskači) tvrdili, že jen bičováním sebe možno dojítí spasení. — Jiní blouznivci vydávali se za syny boží atd.

**Církevní
Inkvizice.**

Aby církev zabránila stálému tvoření nových sekt, zřídila *církevní inkvisici* (1229). Byl to církevní soud, jenž měl bludaře vyhledávati (= inkvirere) a biskupovi je oznámiti. Biskup měl je p o u č e n í m přivésti zpět do církve. Zůstali-li však zatvrzelými, byli odevzdáni světské moci k potrestání.

Ve středověku světská moc (stát) provinění proti církvi pokládala za z l o č i n s t á t n í a trestala je tresty státními. Za největší provinění proti církvi bylo považováno zatvrzelé bludařství; vedlo pravidelně k založení nové sekty a trhalo tak jednotu církve. Proto stíháno bylo přísnými státními tresty: zabavením jmění, vyhnanstvím, císař Bedřich II. († 1250) ustanovil i trest smrti.*)

**Španělská
Inkvizice.**

Od církevní inkvizice nutno rozeznávati š p a n ě l s k o u i n k v i s i c i. Tuto zřídila vláda španělská a uložila jí vyšetřovati a trestati všechny zločiny, jak náboženské, tak státní. Tato dopustila se mnohých ukrutností, ač ne zas takových, jak se jí někdy zlomyslně připisují.

Čl. 30. M. Jan Hus.

Též v Čechách vystupovali mnozí horlivci pro opravu náboženského života. Z těch jedni zůstali církvi věrní (Tomáš ze Štítného, slavní kazatelé: Milič z Kroměříže, Matěj z Janova a j.), jiní vystoupili proti církvi. Hlavou těchto stal se *Jan Hus*.

Jan Hus,

Hus narodil se 1369 v Husinci. Když vystudoval, věnoval se úřadu učitelskému na universitě (mistr). V pozdějších letech dal se posvětit na kněze (1400); jako kněz stal se kazatelem v kapli betlemské (1402).

Činnost církevní,

Č i n n o s t c í r k e v n í. — Kaple betlemská, v níž kázalo se jen česky, stala se střediskem všech Čechů, a Hus, jako její kazatel, získával u Čechů stále větší obliby. Bylť knězem vzorným, Čechem upřímným, při tom neobyčejně činný a výmluvný. Kázání Husova tepala vady všech stavů, zvláště však stavu duchovního; tehdy skutečně mnozí stávali se duchovními jen proto, by dosáhli zaopatření, než životem dávali lidu pohoršení. Taky tehdejší arcibiskup Zbyněk horlil pro opravy u duchovních.

*) S církevní inkvisicí souvisí v nové době věc hvězdáře Galilei. — Staří hvězdáři hlásali, že země stojí, jsouc středem naší sluneční soustavy (soustava středozemní). Koperník, kněz a hvězdář, učil opak, že slunce je středem (soustava středosluneční). Za doby Galileovy oba názory utkaly se v boji. Církevní inkvizice, vykládajíc doslovně slova Písma sv.: slunce vychází, zapadá, myslela, že nové učení je proti Písmu sv. Poněvadž i někteří souvěcí hvězdáři učení tomu odporovali, Galilei pak odpůrců přesvědčiti nedovedl, poručila mu inkvizice, by názoru toho nehlásal. Galilei slíbil; poněvadž však i potom jej rozšiřoval, uložila mu, by se ho odpřisáhl. V ostatní vědecké činnosti ponechala mu úplnou volnost. Galilei byl věřícím křesťanem († 1642). — Ve věci této inkvizice pochybila; pochybila tím, že z Písma sv. chtěla vésti důkaz o věci, která nespadá do náboženství, nýbrž do vědy.

Proto přál Husovi a uložil mu, by mu oznámil, kde shledá nějaké vady. Tím dostalo se Husovi ještě více příležitosti vystupovati proti všemu, co se s kněžským životem nesrovnávalo.

Činnost národní. — Hlavní činnost Husova byla však na universitě. Císař Karel IV. učinil Prahu středem císařství, a tu přicházelo sem mnoho cizinců, zvláště Němců. Němci dosáhli brzy na universitě většiny a taky při obsazování jiných nejvyšších úřadů v zemi byli vždy ve výhodě. Hus, sotva začal veřejnou činnost, zasazoval se všude o práva Čechův a pracoval o národní uvědomění jak studujících, tak lidu. Proto pohnul krále Václava IV., že vydal památný dekret kutnohorský (1409), jímž Češi dostali na universitě tři hlasy, cizí národové hlas jeden. Němci však se touto změnou nespokojili a hromadně Prahu opustili. Po této změně stal se Hus hlavní osobou university a její studující po celé vlasti roznášeli slávu jeho jména. — Hus zjednodušil též český pravopis.

Činnost Husova počala však ponenáhlu zacházeti na scestí Poblouzení. (od 1408). Hus a jeho přátelé přidržovali se anglického učence Viklefa; nejprve jeho názorů filosofických, později i některých bludných názorů náboženských. Němečtí mistři žalovali to v Římě a papež nařídil, by arcibiskup proti bludům vystoupil. Arcibiskup upřímně snažil se očistiti Čechy z obžaloby, že jsou viklefské, Hus však, jemuž Viklef stal se „učitelem evangelickým“ (t. j. pravým vykladatelem evangelia), ztěžoval jeho snahu. Když pak i žaloval v Římě na arcibiskupa, že učí bludně o nejsv. Svátosti, vyhlásil arcibiskup na Husa klatbu.

Zmatky v Čechách vzrostly, když Václav IV. odtrhl se od papeže římského a kázal přidržeti se protipapeže (avignonského, později bolognského). Nepořádný život Jana XXIII. i jeho rozkazy (hlásání odpustků na válku) dávaly Husovi podnět ještě k ostřejšímu vystupování proti správě církve. Jan, dozvědév se, jak Hus přidržuje se Viklefa a vystupuje proti jeho rozkazům, vyhlásil též na Husa klatbu a zakázal v Praze konání služeb božích. Nyní sám král nutil Husa, by Prahu opustil; domníval se, že tak hnutí v zemi zanikne. Hus odebral se na venek, kde kázal lidu venkovskému a psal své latinské a české knihy (latinská kniha „De Ecclesia“ obsahuje nejvíce bludů Viklefových; česká „Postilla“ je nejcennější kniha Husova).

V tě době sešel se *sněm kostnický*. Císař Zikmund i král Václav, jimž záleželo na dobré pověsti Čech, naléhali na Husa, by šel na sněm osobně hájit svého učení. Hus musel uposlechnouti a s několika českými pány vydal se na cestu do Kostnice.

V čele sněmu kostnického stáli osvícení mužové, kteří proti tehdejší vadám vystupovali stejně jako Hus. Bylo tedy jisto,

národní.

Poblouzení.

Hus na sněmu.

že bude se jednati jen o otázku, učí-li Hus pravověrně čili ne. Sněm dal Husovi zprvu úplnou svobodu; teprve při vyšetřování byl jako obviněný dle právního zvyku uvězněn (t. zv. vyšetřovací vazba). K vyšetření učení Husova zvolena byla zvláštní komise, a ta po svědomité úvaze odsoudila 39 článků jako bludných. Články ty obsaženy byly jednak v jeho knihách, jednak četní svědci dosvědčili, že je hlásal ve svých kázáních.

Poněvadž Hus odvolal se od komise k celému sněmu, bylo mu vyhověno. Hus domníval se, že s ním sněm zavede o každém z jeho článků učenou rozpravu, což nazýval poučením. Sněm na jeho požadavek nepřistoupil, ale žádal, by články, jež komise jako bludné odsoudila, odvolal. Později žádal, by odvolal aspoň bludné články v jeho knihách obsažené; články svědky dosvědčené již pominul. Sněm veden byl vroucím přáním, by Hus opět vrátil se do církve, tento však své učení nazval „pravdou“, od níž nechtěl odstoupiti.

Palacký
o jednání
sněmu.

„Sbor (sněm) i tentokráte ničeho neomeškal, cokoliv na něj slušelo, by vrchu přísnosti vyhnouti se mohl. Usilováno znova dobrotou a přísností. navěsti Husa, aby se vrátil opět ku poslušenství... Konečně zdálo se, jako by oni a ne Hus ke prosbám se utíkali.

Neměl-li sněm jemu přisvědčiti a dáti se od něho posléze i mistrovati, musil konečně přikročiti k jeho odsouzení, jak toho žádali zákonové církve“ — píše Palacký o jednání sněmu.

Po těžkém duševním boji rozhodl se Hus, že neodvolá. Proto byl dle církevního zákona s kněžství sesazen. Církevní trest měl tehdy za následek, že vydán byl i světské moci k potrestání a touto mocí odsouzen byl k smrti upálením. To stalo se 6. července 1415.

Učení
Husovo.

Učení Husovo liší se od učení církve hlavně v těchto člancích:

1. Jediným pramenem víry je Písmo sv.
2. Bůh určil některé ke spasení, jiné k zavržení.
3. Církev skládá se jen z určených ke spasení.
4. Církev nemá viditelné hlavy. Hlavou je jediné Ježíš Kristus, moc papežská pochází od císařů.
5. Těžkým hříchem ztrácí se moc církevní (kněžská) i světská (královská).

Čl. 31. Války husitské.

Náboženské
poměry v
zemi.

Zpráva o smrti Husově způsobila v Čechách veliké pobouření. Páni z Čech a Moravy (počtem 452) ujali se záležitosti Husovy a poslali do Kostnice vášnivou stížnost proti jeho odsouzení.

Utvořivše j e d n o t u usneseli se založiti v Čechách „církev národní“, v jejíž čele bude pražská universita. V Čechách vznikly nyní dvě náboženské strany: *husitská a katolická*. K husitské patřila většina pánův a zemanů; katolické straně zůstaly věrný přední rody české. Lid obecný přidržoval se dle tehdejšího obyčeje náboženství svých pánů.

Odznakem Husitů stal se kalich či přijímání pod obojí způsobou. Zaváděl jej v zemi přítel Husův mistr J a k o u b e k z e S t ř í b r a a prohlásil je za nevyhnutelné ke spasení. Kalich rychle se ujal, a Husité zavazovali se, že ho budou vytrvale proti ko n u k o l i v hájiti. Příležitost k hájení kalicha naskytla se jim brzy. R. 1419 uspořádali v Praze hlučné procesí s kalichem, a tu s okna novoměstské radnice bylo do průvodu hozeno kamenem. Pobouření Husité vnikli do radnice a shodili purkmistra i s konšely oknem na ulici, kde je lid ubil. Když se o této události dověděl král Václav IV., přísahal, že „bludaře z kořen vyplení“; z hněvu však raněn byv mrtvicí zemřel.

Bouře husitské a smrt Václava IV.

Poznámka: Husité nepochybili v tom, že žádali za přijímání pod obojí, ale že je prohlašovali za „nevyhnutelné ke spasení“. Církev katolická věří, že i pod jednou způsobou je Ježíš Kristus přítomen; proto laikům podává z různých důvodů toliko pod jednou.

Smrtí Václavovou poměry v Čechách ještě se zhoršily. Neštěstím bylo, že nástupcem jeho měl býti bratr Z i k m u n d. Husité, připisující mu, že byl příčinou smrti Husovy, nechtěli ho uznati svým králem, a v zemi vzniklo bezvládí. Za bezvládí postavení katolíků v zemi horšilo se den ode dne; kněží byli vypuzováni, chrámy byly zabírány a počet katolíků stále se menšil.

Odpor proti Zikmundovi

Zikmund, by si vynutil uznání za krále, začal proti Husitům válku a vyžádal si od papeže, by válku jeho nazval křížovou. Papež, chtěje Husity přivést nazpět do církve, povolil. Tím však Husité byli ještě více proti církvi popuzeni a chystali se k obraně. V čelo jich postavil se J a n z T r o c n o v a, zvaný Žižka, a střediskem stala se jim hora Tábor.

Války, které potom nastaly, vedeny byly s velikou krutostí na obou stranách. Husité, ač počtem daleko slabší vojsk Zikmundových, protože měli zkušené vůdce a byli plni zápalu pro věc, za niž bojovali, vyšli ze všech bojů vítězi. Brzy počali podnikati výpravy i do německých zemí a stali se tam pravým postrachem. Než i přes tato vítězství Čechy tehdy hluboko poklesly.

Války husitské.

Nadvláda německá byla v zemi sice zlomena, ale sjednocení mezi Čechy nenastalo, ba nesvornost ještě vzrostla. Patnáctiletými válkami lid zdivočel a země klesla do hrozné bídy.

Strany
husitské.

Husité uznávali za jediný pramen víry Písmo sv., ale různě si je vykládali. Proto počaly se brzy tvořiti mezi nimi *strany* či *sekty*. Hlavní strany byly: *Kališníci* či *Pražané* (Podobojí); ti spokojovali se s přijímáním pod obojí způsobou. *Táborité* byli stranou výstřední; zavrhlí mši sv. a mnoho článků katolických. *Sirotci* vznikli ze strany tábořské po smrti Žižkově. *Orbité*, blízcí Sirotkům. Na venek všechny strany pohromadě držel kalich. — Vznikly však i strany blouznivé; tak *Adamité* odřekli se všeho náboženství, někteří chodili nazí a podobně.

Spojení kališ-
níků s kato-
líky.

Úpadek země a zdivočení lidu přimělo kališníky, že zatoužili po spojení s církví. Také sněm (basilejský, 1431—1437) poznal, že Husity nelze násilím přivésti nazpět do církve, a nastoupil cestu mírnější. Poslal do Čech své posly (legáty), a ti povolili dospělým kališníkům, kteří o to výslovně požádají, přijímání pod obojí. Vedle toho učiněna ještě smlouva o kázání slova božího, o trestání veřejných hříchů a o majetku duchovních. Smlouva tato jmenuje se **k o m p a k t á t a**.

Bitva
u Lipan.

S kompaktáty nebyli spokojeni ani Táborité ani Sirotci, neboť zašli od církve již příliš daleko. Vystoupili proti straně katolicko-kališnické, a tu došlo k boji u **Lipán** (1434). Boj skončil úplnou porážkou Táboritův a Sirotků. Čech zvítězil nad Čechem a tím zhoubné války husitské skončeny. — Zikmund pak uznán králem českým.

Války husitské měly dobrý výsledek po stránce národní: stát český stal se státem národním, jazyk český uplatnil se znovu jak u úřadů domácích, tak za hranicemi. Myšlenky Táboritů o rovnoprávnosti stavů se neuskutečnily. Naopak, šlechta, když nabyla četných statků církevních, počala utužovati robotu a později (1478) zrušila i osobní svobodu svých poddaných.

Čl. 32. Po válkách husitských.

Náboženské
strany v zemi.

Po válkách husitských zůstaly v Čechách dvě náboženské strany: *katolíci* a *kališníci*; kališníci tvořili většinu (asi $\frac{2}{3}$ obyvatelstva). Stolec arcibiskupský zůstal neobsazen. Stranu katolickou řídila konsistoř katolická či hořejší; sídlela na Hradčanech. Stranu kališnickou spravovala konsistoř podobojí či dolejší; sídlela při chrámě týnském, později v Emausích.

Kompaktáta nepřinesla však zemi trvalého míru. Kališníci, jimž v čele stál výmluvný Rokycana, snažili se svůj obřad za-

věsti všeobecně v zemi a obřad katolický odstraniti. Proto kalich vnucovali všem, i malým dětem, a též v jiných věcech odchylovali se od katolíků. Katolíci zase neradi viděli, že pod pláštěm kompaktát tvoří se v zemi nová církev, církev národní; proto také proti nim vystupovali.

Mimo to kompaktáta byla smluvena jen mezi sněmem a českými posly. Papež jich nepotvrdil; naopak stále usiloval o sjednocení Čechů ve víře a o odstranění kompaktát, jež dle jeho úsudku sjednocení v cestě stála.

Za krále Jiřího Poděbradského (1458—1471) vznikl o ně prudký spor. Jiří před svou korunovací slíbil papeži, že bude pracovati o obnovení náboženské jednoty v zemi. Papež domnívaje se, že přišel čas k sjednocení Čechů, kompaktáta zrušil. Jiří však z ohledu na kališnickou většinu v zemi věrně stál při nich. Papež vystoupil proti králi, že slibu nesplnil, i s tresty církevními; tím bouře v zemi opět se obnovily.

Spor o kompaktáta.

Spor konečně urovnán za Vladislava II. (1471—1516). Na sněmu v Kutné Hoře (1485) uznány obě náboženské strany za rovnoprávné a usneseno, by svorně vedle sebe žily. Strana kališnická počala však již ztráceti na vnitřní síle. Mnozí její členové stali se katolíky, jiní přijali později protestantství.

Mezi Čechy od církve odtrženými utvořila se později *Jednota českých bratří*. Zakladatelem Jednoty jest český zeman Řehoř, synovec Rokycanův. Řehoř kázáním svého strýce a spisy Petra Chelčického přiveden byl na myšlenku založiti novou církev, jež by jediné Písmo sv. uznávala za pramen víry a jejíž údové přidržovaly by se staré kázně církevní. První obec bratrskou založil v Kunvaldě u Žamberka.

Jednota českých bratří.

Členové Jednoty nazývali se vespolek bratřími a sestrami. Za jediný pramen víry měli Písmo sv., v němž horlivě čítávali. Svátosti připouštěli všechny, než v učení o některých odchýlili se od učení katolického. Křest udělený mimo Jednotu považovali za neplatný. K pokání věřící horlivě přidržovali, hříchů však nevyznávali. Svátost oltářní podávali pod obojí, nevěřili však ve skutečnou přítomnost Ježíše Krista. Zavrhovali obět mše sv., víru v očištec, modlitbu za zemřelé, úctu svatých a j.

Náboženský život v Jednotě.

Hlavní váhu kladli na skromný, čistý život a dobré skutky. Zakazovali nádheru oděvu a hlučné zábavy, předpisovali posty a prikazovali ochotně podrobiti se pronásledování. Zprvu zamítali i učenost, ježto prý lehko vede k pyšce; později však ji připustili, a mnozí učenci vyšli z jejich řad.

Duchovní správu měli dle vzoru církve katolické. Měli biskupy, kněze a jáhny; prvního biskupa posvětil jim biskup valdenský. Též obřady jejich podobaly se katolickým. Jinak však chovali se k církvi nepřátelsky.

S b o r y b r a t r s k é značně se rozšířily; v Čechách hlavně v kraji hradeckém a boleslavském, na Moravě kol Přerova, Prostějova a Ivančic. Poněvadž bratří zavrhovali přísahu a službu vojenskou, což se nesrovnávalo s řádem veřejným, a udržovali styky s nepřáteli říše, byli často od českých králů pronásledováni. Proto mnohdy musili opustiti vlast (exulanti).

Když přišlo do Čech protestantství, bratří vyjednávali s protestanty a r. 1575 přidali se k nim.

Z Českých bratří vynikly jako spisovatelé: J a n B l a h o s l a v († 1571), bratrský biskup, přeložil Nový Zákon; překlad jeho pojat byl do bible kralické. J a n A m o s K o m e n s k ý († 1670), poslední bratrský biskup, vynikl jako reformátor školství.

Čl. 63. Duchovní řády středověké.

Pro opravu (reformu) a zvelebení náboženského života středověku mnoho vykonaly nové duchovní řády. Z těch vynikl zvláště řád sv. Františka (františkánský) a sv. Dominika (dominikánský).

Zakladatelem řádu *františkánského* jest sv. F r a n t i š e k. Byl syn bohatého kupce v Assisi v Itálii a slul původně Jan. Otec vychovával syna pro stav kupecký a dal ho vzdělati zvláště v jazyku francouzském. Syn činil v něm takové pokroky, že brzy všeobecně nazýván byl František (= malý Francouz). František v mládí vedl život veselý, ale srdce jeho bylo vždy plno soucitu k chudým. Po těžké nemoci odřekl se světa a věnoval se úplně skutkům lásky k bližnímu. Otec, jeho štědrostí popuzen, přiměl ho, by se zřekl práva na dědictví. František vrátil otcí i šat a v šatě žebráckém opustil dům otcovský. V lese za městem byla kaple Panny Marie; tu nazval svým dědictvím (Porciunkula) a postavil si při ní malou chaloupku za obydlí. Po nějakém čase vystoupil, by slovem i vlastním příkladem kázal rozmařilé době pokání. V prosté haleně, opásané provazem, bosýma nohama procházel svojí vlastí. Od svých krajanů považován byl zprvu za blázna. Brzy však poznali, že jen horoucí láska k Bohu pudí Františka k tomuto životu, a ve velikých zástupech spěchali k němu.

Kázání světcovo působilo neobyčejně na prosté i vznešené. Víra v lidu oživila, křesťanský život znovu rozkvetl, ano i věda a umění jeho vlivem se obrodily. Hlubokou pokorou poutal k sobě

světec nejen lidstvo, ale i nerozumní tvorové lnuli k němu zvláštní láskou. Zvířata poslouchala naslovo jeho rozkazů; i zdálo se, jako by jím vracel se blažený rajský stav lidstva. Jako zvláštní milosti dostalo se mu vtištění 5 ran Kristových. Pro horoucí lásku ke Kristu nazýván jest Serafinský. Zemřel jako jáhen (1226).

K Františkovi přidalo se mnoho nadšených druhů. Sepsal pro ně řeholi, která nese jméno po světcu (Františkáni); on však z pokory nazval své žáky „menšími bratry“. Předepsal jim úplnou chudobu a naprostou poslušnost církve. (Oдноž řádu františkánského, která původní přísnost řehole zmírnila, sluje řád minoritský.) Řehole pro muže nazývá se *p r v n í m ř á d e m* Františkovým.

Příkladu světceva následovala v Assisi dcera jednoho hraběte, Klára, a založila řád Klarisek. František i pro ty předepsal pravidla života klášterního; jest to jeho *d r u h ý ř á d*. — Do Čech zavedla oba řády blah. Anežka Přemyslovna, ke Klariskám sama vstoupila.

František povzbudil i ty, kteří ve světě žili, by zachovávali jakýsi druh řehole. Sepsal pro ně *t ř e t í ř á d*, předepsav denní slyšení mše sv., častější sv. přijímání, zdržovati se nádhery a zábav, konati skutky lásky k bližnímu. Třetí řád velice se rozšířil a čítal na miliony lidí ze všech stavů (Terciáři).

Poznámka: Sv. František jest původcem vánočních jesliček. — Františkáni již za života svého zakladatele stali se strážci Sv. země. Zaváděli tam pobožnost křížové cesty, kterou pak i v Evropě rozšířili.

Zakladatelem *řádu dominikánského* jest sv. Dominik ze Španěl. Poznáv zhoubné učení Katarův (Albigenských) a vida, jak se sekta stále rozšiřuje, rozhodl se kázáním uváděti svedené zpět do církve. Jako kazatel zakusil od Katarů mnoho protivenství, ve všech však sílila ho láska k Bohu a vroucí úcta k Panně Marii; k její počtě zavedl modlitbu sv. růžence. Kázáním mnoho Katarů získal opět církvi a pravému křesťanskému životu; † 1221.

Řád sv. Dominika.

Pro své žáky sestavil Dominik řeholí dle vzoru sv. Františka. Členové řádu měli taktéž žíti v úplné chudobě a kázáním uváděti bludaře zpět do církve; proto řád sluje též „kazatelský“. Z řádu tohoto vyšlo mnoho slavných učenců; nejslavnějším jest největší učenec středověku, sv. Tomáš Akvinský.

Též Dominik založil druhý řád pro ženy a třetí řád pro osoby světské. — Poněvadž světec sestavil modlitbu sv. růžence, dostal jeho řád právo zřizovati bratrstva růžencová.

Řád sv. Františka a sv. Dominika měly z řádů středověkých úspěch největší. Úspěch plynul hlavně z úplné chudoby, kterou zakladatelé předepsali. Chtěliť, aby bratří, od statků světa zcela odtrženi, věnovali se

zplna jen práci apoštolské. Proto nejen členové řádu, ale i klášter nesměli míti jmění; měli žítí jen z toho, co na darech od věřících obdrželi. Proto řády ty slují též *ž e b r a v é*. — Chudobou čelily též účinně těm bludařům, kteří jen v chudobě viděli křesťanskou dokonalost (Valdenští).

Jiné řády.

Vedle řádů žebravých vznikly ještě *jiné řády*. Jméno braly obyčejně od místa, kde byl založen první klášter; na př.: *K a r t u s i á n i* (Kartusia ve Francii, 1086), *C i s t e r c i á c i* (Cistercium ve Francii, 1098), *P r e m o n s t r á t i* (Prémontré ve Francii, 1120), *K a r m e l i t á n i* (Karmel v Palestině, 1156).

Význam řádů pro středověk.

Také středověké řády vynikaly *p o ž e h n a n o u č i n n o s t í*. Život klášterní zušlechťoval život lidu (velké zásluhy měly zvláště třetí řády), řehole přiváděly rozkvět náboženského i vědeckého života a v misiích nesly víru křesťanskou do zemí pohanských.

Čl. 34. Bohoslužba ve středověku.

Mše sv.

Mše sv., jako hlavní úkon bohoslužby, konána ve středověku denně. Kněží sloužili často i tři mše sv. denně; od XI. stol. dovoleno to pouze na Hod boží vánoční, v nejnovější době (1915) i v den Dušiček. Od prvních dob křesťanských slavili věřící neděle a zasvěcené svátky zbožným slyšením mše sv. Ve středověku tento zvyk učiněn příkázáním (II. církv. příkázání).

Sv. svátosti.

O *sv. svátostech* v obojí církvi, katolické (latinské) i východní (řecké) bylo vždy přesvědčení, že jich Ježíš Kristus ustanovil *s e d m*. Teprv bludy XIV. století (Viklef a jiní) zaváděly jiný počet svátostí a také jinak o nich učily.

(Svátost pokání.)

Při *svátosti pokání* ukládaly se dosud přísné *k a j í c í s k u t k y*; veřejné pokání se však již neukládalo (t. j. veřejné vyznání hříchů a veřejné konání kajících skutků za ně). — Kající skutky byly zmirňovány udílením *o d p u s t k ů*. Církev učila, že ti, kdož dosáhnou odpustků od církve (t. j. prominutí církevních trestů za hřichy), dosahují i od Boha odpuštění časných trestů za hřichy. — Odpustky udíleny zvláště těm, kdož se zúčastnili křížových výprav, vykonali v Jerusalemě pobožnost křížové cesty a podobně. Tehdy zaveden i tak zvaný *j u b i l e j n í r o k* (1300). Odpustky v něm udělovány těm, kdož navštívili chrámy sv. apoštolů v Římě; později i návštěvou domácích chrámů bylo jich možno dosáhnouti. Jubilejní rok slaven původně po 100 letech, později zkrácen na 25 let. Posledně slaven r. 1900.

K získání odpustků předpisovali papežové přijetí sv. svátostí a vykonání nějakého dobrého skutku (modlitby, postu, almužny na církevní účely). S odpustky, při nichž předpisovali almužnu, stávaly se často nepořádky, neboť někteří duchovní i pro sebe za ně peníze vymáhali. Šlechtitní mužové ostrými slovy kárali tyto nepořádky, odpustky však doporučovali.

Ve středověku vyskytl se zvláštní druh pokání. V dobách válek, hladu a nemocí zástupy lidu putovaly od místa k místu, prozpěvující kající písně a bičující se. Pokud tyto pobožnosti daly se v řádných mezích, církev je trpěla. Když však počaly se vyskytovat výstřednosti (názor, že bičování je nutně potřeba ke spasení; že je lepší než přijímání sv. svátostí), vystupovala proti nim jak církev, tak stát.

O s v á t o s t i o l t á ř n í věřil celý křesťanský svět, že je v ní pravé tělo a pravá krev Ježíše Krista pod způsobami chleba a vína. Učenci křesťanští psali nadšené a hluboké spisy o tomto tajemství; nejkrásněji psal sv. Tomáš. Jeho hymny o velebné svátosti tak uchvátily jednoho z jeho přátel (sv. Bonaventuru), že svoje hymny o ní hodil do ohně, řka: Kde jsou hymny Tomášovy, není potřeba jiných. — Teprv ve XIV. století blud Viklefův počal popíratí přítomnost Kristovu ve svátosti; bludu jeho přidržely se i jiné sekty.

(Svátost oltářní.)

Svátost oltářní podávána věřícím při mši sv. pod obojí; od XII. stol. počalo se i při mši sv. podávat jen pod způsobou chleba. Účelem toho bylo chrániti svátost pod způsobou vína před možným zneuctěním (rozlitím a pod.). Sněm kostnický (a basilejský) tento způsob přijímání učinil předpisem, prohlásiv za blud, že k spasení jest n u t n o přijímati pod obojí.

Ač úcta k svátosti oltářní vzrůstala, přijímání její stávalo se řidším. Proto ustanovil sněm (lateránský, 1215), že každý věřící musí ji přijímati alespoň jednou za rok, a to v čas velikonoční. Tentýž sněm předepsal také alespoň jednou za rok se zpovídati (IV. círk. příkázání).

Církevní rok rozmnožen o některé zasvěcené svátky: svátek Božího Těla (XIII. stol.), Nejsv. Trojice (XIV. stol) a Narození Panny Marie. Také svátky sv. apoštolů byly zasvěcenými. — Aby připomínáno bylo naše spojení s dušemi v očištění, zavedena slavnost dušiček (X. stol.). — Úcta Panny Marie i jiných svatých stále se rozvíjela; šířily ji hlavně duchovní řády. Úcta Matky boží vypěstila ve středověku (v rytířství) neobyčejnou úctu k ženě a měla veliký vliv na zušlechtění mravů.

Církevní rok.

P r o h l á š e n í z a s v a t é h o děje se po dlouhém a přísném vyšetřování; prohlášení činí sám papež (od X. stol.). Musí býti úředně dokázáno, že osoba vynikala neobyčejnými či hrdinnými ctnostmi (láskou k Bohu, láskou k bližnímu, věrným plněním povinností stavu), a že Bůh ji oslavil i zázrakem. Kdož byli prohlášeni za „blahoslavené“, jsou uctíváni jen v zemi, kde žili. Kdož prohlášeni za „svaté“, jsou uctíváni od celé církve.

Úcta ke svatým dala vznik různým *l e g e n d á m*, t. j. vymyšleným pověstem o jejich neobyčejných skutcích a zázracích. Legendy vznikly ze živé obrazotvornosti lidu a ze snahy světce tím více oslaviti. Proto, pokud v nich nebylo nic pověrečného, byly církví trpěny.

Tresty církevní.

Tresty církevní. Církev dostala i *t r e s t n í m o c* a užívala jí, by věřící naváděla k plnění příkázání božích a církevních. Tresty její byly duchovní.

Starým trestem bylo vyloučení z církve (sv. Pavel v Korintě). Ve středověku vyloučení mělo za následek i ztrátu práv občanských, důstojnosti vladařské a pod. Novým trestem byl zákaz sloužití mši sv. a udělovati sv. svátosti (vyjma křtu a posledního pomazání) tam, kde nestačilo pouhé vyloučení. — Duchovním za trest zakazováno konati bohoslužbu, neb byli s úřadu sesazeni.

Čl. 35. Vzdělanost středověká.

Péče o vzdělání.

Papežové starali se, by u křesťanských národů i vzdělání se šířilo, a všemožně je podporovali. Hlavní pomocníky v tom měli v duchovních rádech. Kláštery byly ve středověku hlavními sídly vzdělanosti a z klášterů vycházeli největší učenci. — I vzdělání bylo církvi prostředkem, by vedlo k Bohu a zušlechťovalo mravy věřících a bylo cele proniknuto duchem křesťanským.

Školy.

Snahou papežů rychle šířilo se *školství*. Při farách zakládány školy *o b e c n é* či *f a r n í*. Vyšší vzdělání podávaly školy, jež byly zakládány při sídlech biskupských (školy *k a t e d r á l n í*) a při klášterech (školy *k l á š t e r n í*). Na těchto učilo se takovým předmětům jako nyní na gymnasiích; mimo to i bohosloví, právům a lékařství.

S rozkvětem moci papežské (od Řehoře VII., XI. stol.) rozkvétalo i vzdělání a vedlo k založení *u n i v e r s i t* či škol vysokých. Do konce XV. století bylo v Evropě na 70 universit. Pražská universita založena Karlem IV. se svolením papeže Klimenta VI. r. 1348.

University vznikly ze škol biskupských a klášterních, jimž vynikající učitelé získali světovou pověst. Ve čtyřech odděleních či fakultách vyučovalo se čtyřem vědám: bohosloví, filosofii (svobodným uměním), právům a lékařství. — Středověké university byly ústavy církevní. Zřizovali je papežové, později dávali aspoň svolení ke zřízení jich; byly zakládány ze jmění církevního (pražská ze jmění císařského a církevního) a za učitele měly obyčejně osoby duchovní. Proto papežové měli vrchní dozor nad universitami a přejíce jim, udělovali universitám rozsáhlé výsady.

K nejslavnějším učitelům středověku patří: sv. Anselm, sv. Tomáš Akvinský, sv. Bonaventura, sv. Albert Vel. a jiní.

Ke zvelebení vzdělanosti velice přispělo vynalezení u m ě n í k n i h t i s k a ř s k é h o (kol 1440). Nejdříve tištěny bible; česká tištěna r. 1488. Tím bible velice se rozšířila a stala se oblíbenou četbou lidu.

I *umění* středověku stálo ve službách křesťanského náboženství a dosáhlo vysokého stupně. Bylo to zvláště stavitelství a s ním spojené malířství a sochařství. V těchto oborech vytvořena taková díla, že i naše doba je obdivuje.

(Umění.)

Ve *stavitelství* vznikl sloh románský. Vlastí jeho je Itálie. Hlavním znakem je oblouk ve klenbě, oknech a portálu. Oblouk připomíná klenbu nebeskou a slohem vyjádřen je nebeský klid. Sloh dosáhl rozkvětu v XII. stol. — Ve Francii vznikl sloh *gotický*. Sloh má klenbu, okna i portál v oblouku lomeném ; vše pne se v něm mocně do výše a naznačuje tak vroucí touhu lidstva po Bohu. Doba rozkvětu je ve XIV. stol.

(Stavitelství.)

Ve slohu románském je chrám sv. Jiří v Praze, v Řeznovicích u Brna a j. Ve slohu románsko-přechodním chrám v Třebíči a j. V gotickém chrám sv. Víta v Praze, sv. Barbory v Kutné Hoře, sv. Václava v Olomouci, sv. Jakuba v Brně a j.

Malířství a *sochařství* zasvěceno bylo hlavně ozdobě chrámů. Malovány výjevy z bible, se zvláště pak oblibou malována Matka boží s děťátkem (Madonna). Malíři, jsouce proniknutí hlubokou věrou středověku, vkládali svou zbožnost i do svých maleb. Proto obrazy i sochy jejich dýchají vroucí zbožností.

(Malířství a sochařství.)

Z malířů italských vynikají: Giotto (1337). Da Fiesole (1455); říká se o něm, že světce maloval tak krásně, jako by je v jejich blaženosti viděl; každou malbu začínal vroucí modlitbou. Nejslavnějším byl Rafael (1520); nejznámějším jeho dílem je Madonna sixtinská. — I jiní národové měli své umělce. — Semeništěm umění malířského a sochařského v Čechách byl klášter sázavský; tam dán základ k české škole malířské (Božetěch).

Těž hudba sloužila k zvelebení bohoslužby. Mnoho získala zavedením varhan (IX. stol.) a vynalezením not (XI. stol.).

(Hudba.)

Básnictví zabývalo se ponejvíce věcmi náboženskými. Však i světské básnictví vytvořilo díla ceny nepomíjející.

(Básnictví.)

Ze středověku pocházejí velebné hymny, které podnes zaznívají při naší bohoslužbě: Lauda Sion, Veni sancte Spiritus, Stabat Mater. Ze světských básníků vynikají: Dante, Tasso, Calderon a j.

Živějšími styky s východem probuzena láska k studiu starých památek klasických. Studium to považováno za nový pramen ¹ zušlechtění lidstva; odtud mu dáno jméno *humanismu*.

(Humanismus.)

Také papežové a jiní duchovní podporovali humanismus, doufajíce, že prospěje věci náboženské. Než pozdější humanisté počali napodobovati i život pohanský. Na místo víry v Boha hlásali víru v bohy a bohyně, oddávali se pohanské smyslnosti a církve stíhali jen posměchem. Tento humanismus zviklal u mnohých věřících, zvláště u šlechty víru a přispěl tak značně k náboženským bouřím XVI. století.

Čl. 36. Život křesťanů ve středověku.

I. Náboženský stav.

I. Jest nehynoucí zásluhou církve, že celá Evropa přijala ve středověku víru Kristovu. *Náboženský stav* křesťanských národů byl vynikající. Živá víra a vroucí zbožnost pronikaly veřejný i soukromý život.

Dokladem živé víry středověku jest v první řadě nepřehledný zástup světců ze všech stavů, duchovních i světských. Světcové, jako kníže Václav, Ludvík, František, Dominik, Bernard a jiní jsou zářivými zjevy středověku a budou vždy budit úctu. — Dokladem jest celá řada duchovních řádů, jež tehdy vznikly a vykonaly veliké služby jak víře, tak vzdělanosti. — Dokladem jest i veliká obětavost věřících. Věřící dovedli obětovati nejen majetek ale i život, když jednalo se o věc náboženskou. Z obětavosti této vznikly velkolepé chrámy, jež dnešní doba obdivuje; chrámy byly stavěny většinou jen z dobrovolných darů. Založeno množství nemocnic, chudobincův a sirotčinců; duchovní i světské stavy závodily v péči o chudé a trpící. Podniknuty velkolepé výpravy křížové; věřící podstupovali největší útrapy, by Sv. země opět přišla do rukou křesťanů. — Církev byla matkou všech křesťanských národů a těšila se všeobecné úctě.

Mravní stav.

Se stavem náboženským nekrácel však vždy stejně i *mravní stav*. U národů nově obrácených udržovaly se ještě dlouho pohanské zvyky a mravy. Ty byly v lidu hluboce zakořeněny a bylo potřeba staleté výchovy, by byly zušlechtěny a duchem Kristovým proniknuty. I o to církev horlivě pečovala.

(Pověry.)

Ke zbytkům pohanství patřily: boží soudy a pověry o čarodějství. — Boží soudy zakládaly se na domněnce, že Bůh musí spravedlnost svou ukázati hned, třeba i zázrakem. Konány ohněm, vodou, soubojem a jiným způsobem. Církev je odstraňovala a nahrazovala přísahou; papež Innocenc III. († 1216) zavrhl je posléz jako pokoušení Boha. — Pověra o čarodějství zakládala se na domněnce, že možno se spojit se zlým duchem a pomocí jeho konati skutky nadlidské. Pověra tato velice se roz-

šířila (zvláště v XVI. stol.) a zavinila smrt mnohých nevinných osob. Nejznámější obět této pověry je ve Francii „Panna Orleánská“. Bohužel, že v době úpadku víry této pověry i mnozí duchovní se přidržovali.

M r a v y l i d u ještě dlouho zůstávaly hrubými a tvrdými. Hrubost jevila se zvláště při k r e v n í p o m s t ě a p ě s t n í m p r á v u. — Krevní pomsta ukládala příbuzným, by pomstili smrt nevinně usmrčeného. Tato msta vedla často k velkým nespravedlnostem a ukrutnostem. — Pěstní právo přiznávalo všechno právo silnějšímu. Vedlo k veliké nejistotě života i majetku a k četným válkám. — Církev odstraňovala tyto zvyky a stíhala je tresty církevními. Zaváděla pravidelné soudy, by nevinní mohli se u nich dovolati spravedlnosti. Proti častým válkám zaváděla t. zv. boží mír, jímž všechno válčení v určitých dobách bylo zakázáno.

(Hrubé mravy.)

Lid obecný, zvláště lid venkovský, žil tehdy v p o d d a n s t v í (Poddanství.) šlechty. Šlechta ukládala lidu různá břemena a omezovala jeho svobodu. — Na statcích církevních bývalo též poddanství, ale mírné. Proto bylo středověké přísloví: pod berlou (= pod správou církevní) dobře žíti.

II. V polovici středověku dostoupila církev vrcholu slávy (v XIII. stol.). Osoby duchovní nabyly ve světě vynikajícího postavení a bohatství, to však porušilo jejich mravy. Ke konci zesvětštila, a tím klesala i její vážnost ve světě.

II. Úpadek ve správě církve.

Na s t o l c i P e t r o v ě byly osoby slabé, i různých chyb. Proto vážnost papeže klesala, zvláště pak byla poškozena rozkošem avignonským. B i s k u p ů m byly propůjčovány velké statky, a proto k úřadu biskupskému hrnuli se různí šlechtici. Ti hleděli se vyrovnati světským pánům, obklopili se dvorem a často i vojsko si vydržovali. K n ě ž í, kteří až do XIII. stol. byli hlavními nositeli vyššího vzdělání, nyní sami neměli valného vzdělání. Kněží bylo svěceno mnoho, většina z nich žila v nedostatku a v závislosti na světských pánech. I v k l á š t ě ř í c h, které nabyly značného jmění, klesala dřívější zbožnost a nastával mravní úpadek.

Úpadek osob duchovních měl smutný vliv i na věřící. Víra ochabovala a rozmáhaly se zase pověry. Mravy hrubly a lid přestupoval zákony boží i církevní.

Stále více jevila se potřeba reformy, by v církvi zavládl opět duch Kristův. Šlechtní mužové usilovali o opravy, s těmi však, bohužel, správcové církve stále odkládali. I přišla bouře, která otrásla celým křesťanským světem a ta pak k opravám přinutila.

Odklad s reformami.

Provedením oprav počíná n o v á d o b a církevních dějin.

TŘETÍ DOBA. (Od 1517.)

III. Křesťanský nový věk.

Čl. 37. Luther. — Zvingli, Kalvín.

Snaha po reformě v církvi zavedla některé duchovní na scestí. Počali učení křesťanské upravovati ve svém duchu, založili nové církve a způsobili velikou roztržku v křesťanském světě. Prvním z nich byl *Martin Luther*.

**Martin
Luther.**

Luther narodil se v Sasku (Eisleben, 1483). Původně studoval práva. Než nebezpečnost života, v němž se jednou octl za hrozné bouře, působilo na něj tak, že odřekl se světa a vstoupil do kláštera. Zprvu byl mnichem horlivým a těšil se velké důvěře svých představených. Brzy ustanoven byl profesorem bohosloví na nové universitě ve Vitemberce. Než jeho dřívější chyby (zvláště pýcha a smyslnost) neopustily ho ani ve zdech klášterních. Plnily ho stále obavou nad jeho spasením a přiváděly mnohdy až k zoufalství. Tu počal se upokojevati novou naukou. Přirozenost lidská je dědičným hříchem úplně zkažena. Člověk ztratil schopnost, by rozumem něco o Bohu poznal, ztratil i svobodnou vůli, by mohl voliti mezi dobrem a zlem. Cokoliv člověk činí, vše je před Bohem hříchem. Spasení možno dojíti jedině věrou (— důvěrou) v nekonečné zásluhy Ježíše Krista. I největší hříšník věrou nachází se na cestě spásy, neboť věřícím Bůh jejich hříchů za vinu nepřičítá. — Tuto nauku o „samospasitelné víře“ považoval za hlavní pravdu křesťanskou a pro ni již v klášteře měl spory s jinými duchovními (s Tetzlem, 1515).

**Odboj
proti církvi.**

Veřejný boj proti církvi a jejímu učení začal 1517. Papež (Lev X.) stavěl v Římě nynější velkolepý chrám sv. Petra, knížete apoštolů, a dal hlásati odpustky pro ty, kdož nějakým darem přispějí na stavbu. Odpustky hlásali různí kazatelé; v Německu mnich Tetzl. Hlásali je správně dle učení církve, třeba někdy způsobem trochu výstředním. Luther použil této příležitosti, by upozornil na své učení, že jedině víra spasí. Napsal 95 vět proti odpustkům a vyzval učence k veřejné rozpravě o člancích víry (1517). Vystoupení Lutherovo způsobilo v celém Německu veliký rozruch a získalo mu v první chvíli mnoho přátel. Byli to zvláště církvi odcizení humanisté a jimi svedená německá šlechta, která jeho odboj proti církvi s radostí vítala. Než i mnozí šlechtí muži přidávali se k Lutherovi. Necháпали ještě, kam

tento míří, ale hledali v jeho kroku počátek toužebně čekaných církevních oprav. Tímto úspěchem posílněn počal Luther hlásati i jiné důsledky ze své nauky: zavrhl mši sv., svátosti a proti církvi vystupoval stále vášnivěji.

P a p e ž snažil se docílit v Německu náboženského míru. Svolil k veřejným rozpravám o člancích víry (Luther—Eck), než rozpravy ty klidu nepřinesly. Když třileté shovívání nemělo u Luthera výsledku, vyloučil ho z církve a učení jeho zavrhl (1520). Též c í s a ř (Karel V.) hleděl zabrániti náboženské roztržce v zemi a obeslal Luthera na říšský sněm (Worms, 1521). Poněvadž však Luther ukázal se nepovolným, dal ho do říšské klatby. Podle ní učení jeho zakázáno, knihy spáleny a poddaní měli vydati Luthera v ruce císaře. — Po tomto dvojím odsouzení řada Lutherových přátel odvrátila se od něho. Poznali, že nejdná se mu o reformaci, nýbrž o odboj proti církvi.

Snahy papeže
a císaře o
smír.

Luthera ujal se kurfirst saský a dal ho tajně dopravit na svůj hrad Vartburk. Tam Luther svou roztržku s církví dokončil. Se-stavil nové náboženství (zvané po něm l u t e r s k é), napsal mnohé náboženské spisy a přeložil Písmo sv. (Nový zákon) do němčiny. Překlad přizpůsobil svému učení: epištolu sv. Jakuba, kde hlásá se potřeba dobrých skutků k spasení, vynechal; přidal, že „samotná“ víra ospravedlňuje, a jiné změny.*)

Roztržka
dokonána.

Luther stále se přesvědčoval, že jest Bohem povoláným reformátorem, než k opravdové reformaci nepřispěl. Učení jeho o „samospasitelné“ víře vedlo k takovému úpadku mravů, že sám se nad tím hrozil. Často trápily ho výčitky nad jeho dílem, takže vyslovoval i přání, aby nikdy nebyl začal. Jedinou nadějí skládal v bližící se konec světa († 1546).

Byl Luther
reformáto-
rem?

Nauka Lutherova nezamlouvala se všem jeho stoupencům a přáli si v ní oprav. Opravy provedl ve východním Švýcarsku *Oldřich Zvingli* a dovršil je v západním Švýcarsku *Jan Kalvín*. Tak z luterství vyvinulo se druhé vyznání, r e f o r m o v a n é (= opravené, že opravuje učení Lutherovo) neb h e l v e t s k é (= švýcarské).

Zvingli.
Kalvín.

Z v i n g l i byl knězem v Curychu. Jsa oddán povrchnímu humanismu, byl i povrchním knězem; neměl ani hlubší víry ani bezúhonných mravů. Příklad Lutherův působil naň, že též odpadl od církve a počal reformovati; byl však výbojnější než Luther. Podporován městskou radou

*) Bible, jak ji upravili reformátoři, liší se od bible církve katolické: 1. má mnohé změny ve znění, 2. nemá poznámek, jimiž církev obtížnější místa věřícím vysvětluje.

zakázal pod přísnými tresty v městě i okolí víru katolickou a zaváděl víru i bohoslužbu reformovanou. Učení jeho splýnulo pak s učením Kalvínovým († 1531).

Kalvín pocházel z Francie. Připravoval se na kněžství, než svěcení se mu nedostalo. Usadiv se trvale v Ženevě, dostal od městské rady neomezenou moc prováděti opravy náboženské. Byl muž velikého nadání, povahy však zasmušilé a kruté; tutěž náladu zavedl i do svého učení. Učení jeho bylo hlubší než Zvingliovo a také mravnost svých stoupenců značně povznesl; jen že prostředků užíval k tomu násilných. Zvláště přísně vystupoval proti těm, kdož pochybovali o jeho nauce. Mnohé z nich dal vězniti i usmrtiti.

Čl. 38. Učení reformátorů vymáhá si svobodu.

I. V Němecu-
ku.

I. Luthera a jeho učení vzala v Německu v ochranu šlechta. Tato ukazovala velikou horlivost pro zavedení luterství, nikoliv však z lásky k „čistému evangeliu“, nýbrž že z toho kynul zisk. Který šlechtic přijal luterství, vypudil ze svých statků katolické duchovní a majetek jejich, jenž býval značný, si přisvojil. Horlivost šlechty pro nové učení odměnil Luther tím, že šlechtě přiznal právo předepsati náboženství i poddaným. — Lid na statcích luterské šlechty přijímal je dosti ochotně; jednak — vinou tehdejších duchovních — byl nábožensky zanedbán, jednak se mu nové učení zdálo pohodlnějším.

U lidu selského luterství přispělo k válce selské. Luther kázal o „evangelické svobodě“; rozuměl tím svobodu, by každý mohl si vykládati Písmo sv. Lid selský však, který šlechtou velice byl utiskován, rozuměl tím osvobození ode všeho poddanství a vzbouřil se proti vrchnostem. Zástupy sedláků (částečně též městské chudiny) vnikaly do hradů a klášterů, proměňující je v ssutiny a dopouštějíce se velikých krutostí. Než šlechta zvítězila nad nimi a vzpouru krutě potlačila. Přes 100.000 sedláků přišlo o život, a válka skončila ještě tužším porobením německého selského lidu (1525).

Luterské šlechtě velice prospělo, že císař Karel V. (1519 až 1556) byl zapleten v dlouhou válku. Šlechta, kde mohla, vyháněla katolické kněze, dosazovala luterské kazatele a zabírala katolické chrámy i majetek. Jednání luterů probudilo konečně i katolické stavy z jejich netečnosti. Na sněmě ve Špýru (1529) ujali se poněkud rázněji své víry a žádali: Úprava náboženských poměrů má se ponechati církevnímu sněmu; do té doby nová víra nemá býti více rozšiřována; kde však se již rozšířila, tam stará víra má býti aspoň trpěna. Luteři opřeli se či protestovali proti této žádosti a odtud nazýváni též protestanté.

Sněm ve
Špýru.

Císař činil pokusy o smír, protestanté protestovali však proti všemu, co by mohlo vésti k sjednocení ve víře. Na sněmu v Augsburku (1530) podali již nové vyznání (k o n f e s s i a u g s b u r s k o u) a na obranu jeho spojili se ve spolek (spolek šmalkaldský). Císař poznáv, že jednoty ve víře již nedocílí, uzavřel s protestanty mír v Augsburku 1555. Mírem náboženská roztržka v Německu dokonána. Protestanté dostali náboženskou svobodu, šlechtě úředně přiznáno právo předepisovati náboženství svým poddaným dle zásady: či země, toho i náboženství, a ponechány jí statky církvi odňaté.

Sněm
v Augsburku.

Než pokoj ani tímto mírem nenastal. Stížnosti katolických i protestantských stavů opakovaly se na každém říšském sněmu a připravovaly tak k třicetileté válce (1618 až 1648). Válka, kterou celá Evropa velice trpěla, skončena mírem v estfalským 1648. Jím znova potvrzena svoboda vyznání augsburského a rozšířena i na vyznání helvetské. Statky církevní (biskupství a opatství), jež do r. 1624 byly církvi odňaty, byly prohlášeny za světská knížetství a ponechány v rukou protestantské šlechty. Ta v nich rozšířila své náboženství.

Mír vestfal-
ský.

Tím v severních krajích Německa byla víra katolická téměř úplně vyhubena. Jižní kraje zůstaly velikou většinou katolickými. (V Německu asi $\frac{2}{5}$ obyvatelů jsou katolíky, $\frac{3}{5}$ protestanty.)

Poznámka: Kraje, které víru katolickou přijaly násilím, v době t. zv. reformace od ní odpadly (Sasko — Karel Vel., Prusko — Němečtí rytíři, a kraje poněmčených severních Slovanů). Kraje, jež cestou apoštolskou získal církvi sv. Bonifác, zůstaly církvi věrný (Bavory a země Rakouska).

II. Ve Švýcarsku některé kraje (kantony) zavedly vyznání reformované a víru katolickou snažily se v zemi potlačit. Než úsilí to povzbudilo katolíky na obranu víry. Vznikly náboženské boje, jež skončily tím, že obojí víře, katolické i reformované přiznána svoboda náboženská.

II. Ve Švý-
carsku.

Obrození života katolického v zemi nastalo zvlášť po sněmu trident-
ském. Velikých zásluh o ně získal si nadšený a svatý biskup K a r e l
B o r o m e j s k ý († 1584). — Z obyvatelů jsou dnes asi $\frac{2}{5}$ katolíky,
 $\frac{3}{5}$ protestanty.

Čl. 39. Učení reformatů.

Reformatoři vytvořili z křesťanství novou náboženskou soustavu.

I. *Učení augsburské.* — Hlavní článek, jímž se učení Luthe-
rovců liší od katolického, jest učení o o s p r a v e d l n ě n í,

Učení augs-
burské.

čili učení, jakým způsobem dochází člověk spasení. Z tohoto článku plynou pak ostatní odchylky od víry katolické.

Víra katolická učí, že k spasení nevyhnutelně jest třeba *milosti boží*. Milost uděluje se hlavně ve sv. svátostech, ztrácí se však těžkým hříchem. Proto jest třeba varovati se zlého a činiti dobré. Víra bez skutků jest mrtva. (Jak. 2.) — Luther proti tomu učil, že spasení dochází se pouze *věrou* či *důvěrou* v *zásluhy Kristovy*. Samotná víra prý ospravedlňuje. Spasení ztrácí se pouze nevěrou; mimo nevěry není hříchu. Jiné skutky lidské nepřispívají ani k spasení ani k zavržení.

Jediným pramenem víry bylo Lutherovi Písmo sv.; ústní podání zavrhl. Při čtení Písma sv. Bůh prý každého člověka sám uvnitř poučuje; proto zavrhoval učitelský úřad církve. — Knězem je jedině Ježíš Kristus, jenž se za nás na kříži obětoval; obět nekrvavou (mši sv.) Luther zavrhoval a zavrhl i kněžský úřad. — Církev skládá se jen z těch, kdož skutečně věří; proto jest neviditelná a nemůže míti viditelné nejvyšší hlavy (papeže).

Poněvadž víra sama ospravedlňuje, není prý potřeba sv. svátostí. Luther ponechal jen dvě: křest a svátost oltářní; nikoli však proto, že by udělovaly milost, ale že oživují víru v Kristovy zásluhy. O svátosti oltářní učil, že je v ní stále chléb a víno; jen v okamžiku přijímání je v ní též tělo a krev Páně. Přijímání této svátosti nazval „večeří Páně“. — Zavrhl úctu a vzývání Panny Marie a svatých, víru v očistec a modlitbu za zemřelé, evangelické rady a na nich spočívající život klášterní; manželství prohlásil za smlouvu světskou a j.

Učení helvetské.

II. *Učení helvetské* či *reformované*. — Od učení Luthe-
rova liší se hlavně: učením o předurčení a učením o svátosti oltářní.

Kalvín učil, že *ospravedlnění* jest odvislo jedině od vůle boží. Bůh prý určil od věčnosti část lidí ke spasení, by na nich zjevil své milosrdenství, část k věčnému zavržení, by na nich ukázal svou spravedlnost. Proto člověk k svému ospravedlnění nemůže ničím přispěti, ani věrou, ani životem dle víry.

Ve *svátosti oltářní* — dle Kalvína — zůstává chléb a víno. Kdo však jest předurčen k spasení, ten přijímá s chlebem jakousi božskou sílu, která vychází z oslaveného těla Kristova v nebesích. (Dle Zvingliho jest chléb ve svátosti jen památkou na trpící tělo Kristovo. Zvingli vykládal proměňovací slova Kristova: Tento chléb připomíná tělo mé.)

U reformovaných jest velká různost ve víře; nejvíce stoupenců přidruhuje se katechismu heidelberského.

Bohoslužba.

III. *Bohoslužba*. — Protestanté zavrhli hlavní úkon bohoslužby katolické, mši sv. Jejich bohoslužba záleží v modlitbě, zpěvu žalmů a jiných náboženských písní, v kázání a večeři Páně

(pouhý chléb a víno). Před večeří Páně předchází obecné vyznání hříšnosti. Bohoslužba jest jednoduchá, zvláště u reformovaných, kteří zavrhli všechny obřady církevní; oltář zastupuje pouhý stůl, chrámy jsou bez varhan, bez obrazů, zvláště pak schází svatostánek. Ze svátků podrželi jen hlavní svátky Páně. Za zrušené svátky katolické zavedli nové, protestantské; z těch největší je slavnost reformace (31. října).

IV. *Duchovní správa.* — Církev protestantská skládá se ze sborů (obcí). V čele sboru stojí presbyterium (starší věřící), které sboru volí duchovního. Duchovní nepřijímají svěcení, proto nejsou kněžími a nemají kněžské moci (obětovati, odpouštěti hříchy atd.). Duchovní jedné země podřízeni jsou vrchnímu dozorcí (superintendentu). Nejvyšší moc ve věcech církevních přísluší někde panovníkovi, někde evangelické církevní radě.

Duchovní
správa.

Stoupenci obou vyznání měli dlouho prudké spory o články, v nichž se lišili: o předurčení a svátost oltářní. Četné pokusy, spojití obě vyznání v jedno, zůstávaly bez výsledku. Teprv 1817 v Prusku přijala obě vyznání aspoň stejnou bohoslužbu; tak vytvořena „unie (jednota) evangelická“, a protestanté přijali název „evangelíci“. Z Pruska rozšířila se unie i do jiných zemí; též do našeho státu.

„Evange-
líci.“

Čl. 40. Protestantství v Anglii. — Proč se protestantství šířilo.

1. *Anglii* uvedli její panovníci zprvu do rozkolu, později dali jí i nové učení.

Rozkol.

Do rozkolu uvedl ji král Jindřich VIII. († 1547). S počátku, když začalo do země vnikati luterství, jevil velikou horlivost o zachování staré víry. Za tuto horlivost poctil ho papež čestným názvem „obhájce víry“. Než brzy nastal u krále osudný obrat. Král žádal papeže, by zrušil jeho manželství a dovolil mu vstoupiti ve sňatek s jednou z dvorních dam. Papež nemohl platného manželství zrušiti a žádost odmítl. Jindřich stal se mu proto úhlavním nepřítelem a nastoupil cestu panovníků protestantských. Prohlásil se za hlavu církve anglické a vydal zákon: všichni, kdož zastávají nějaký veřejný úřad (ať duchovní či světský), musejí stvrdití přísahou, že se odřikají papeže a uznávají krále za hlavu anglické církve (přísaha supremátní). Kdo zůstal církvi věren, propadl nejtěžším trestům, žaláři i smrti. Z velké rady mužů, kteří raději volili smrt, než aby odpadli od církve katolické, vyniká zvláště králův kancléř, Tomáš Morus.

Jindřich odtrhl sice zemi od církve, víry katolické však změnit nedovolil. Proto se stejnou krutostí vystupoval i proti těm, kdož do země zaváděli luterství.

Nové učení.

Pronásledování katolíků trvalo i po smrti Jindřichově. Jeho dcera **A l ž b ě t a** († 1603) dala sestaviti pro Anglii novou **s t á t n í v í r u** dle učení Kalvínova (o 39 člancích), a zavedla tak i nové učení do země. Kdo státní víře odporoval, byl prohlášen zrádcem vlasti, a proti takovým stanoveny nejpřísnější tresty. Sloužití mši sv. neb jí býti přítomnu bylo trestáno smrtí. Za udání kněze byla stanovena státní odměna. Než kněží věřících neopustili; nedbajíce nebezpečí zůstali v zemi, tajně sloužíce mši sv. a udělujíce sv. svátosti. Pronásledování trvalo, třeba později bylo zmírněno, do konce XVIII. stol.

Církev episkopální.

Královna i v nové anglické víře podržela svěcení biskupů a kněží a některé obřady katolické (katolické svátky, posty, náboženské průvody). Pro svěcení biskupské sluje církev anglická **e p i s k o p á l n í** či biskupská; sluje též **a n g l i k á n s k á**. Než biskupové a kněží angličtí nemají kněžské moci, poněvadž již od počátku církevní roztržky uděluje se jim svěcení způsobem neplatným.

Stav církve katolické.

Od konce XVIII. století víra katolická v Anglii opět utěšeně se šíří. Slavní duchovní a učenci (na př. kard. Nevman, kard. Manning a j.) a tisíce protestantů vrací se ročně do církve. Katolíci požívají tam nyní úcty a úplné svobody. Také víra a bohoslužba anglikánská stále více přizpůsobuje se katolické, zvláště vzrůstá úcta k svátosti oltářní.

Se stejnou přísností zakazováno náboženství katolické ve **S k o t s k u**; proti katolíkům ustanoven trest vyhnanství neb smrti. — Též ve Skotsku mění se dnes poměry ve prospěch církve.

Rozšíření protestantství.

2. **P r o ě s e p r o t e s t a n t s t v í** šířilo. — Protestantství rozdělilo se na **t ř i h l a v n í v ě t v e** luterskou, helvetskou a anglikánskou. Menších stran či sekt je veliká řada; některé z nich propadají úplné nevěře. Protestantstvím odcizily se v první době některé státy evropské církvi téměř úplně (Anglie, Holandsko a země severní), jiné z větší části (Německo, Švýcarsko), jiné jen částečně (Československo, Rakousko, Uhry, Francie). V jižních zemích se protestantství neujalo (v Jihoslavii, Španělsku, Portugalsku, Itálii). Také východní církve je odmítla.

Příčiny toho.

K rozšíření protestantství nejvíce přispěli **p a n o v n í c i** a **š l e c h t a**. Ti měli tehdy v rukou velikou moc politickou, nová víra přiznala jim moc i ve věcech náboženských. Panovníci svým poddaným víru jednoduše předepsali a poddaným nezbyvalo než uposlechnouti neb zemi opustiti. — Někde také katoličtí panovníci následovali tohoto příkladu.

Ještě jiné příčiny podporovaly jeho vzrůst: Mnozí šlechtetní mužové toužili po opravách, jichž bylo tehdy nutně potřeba; když opravy dlouho nepřicházely, odcizovali se církvi. — Prostý lid byl nábožensky zanedbán a proto snadno dal se zlákatí novou věrou, když mu víra katolická byla posměchem v kázáních a v různých spisech snižována — atd.

Poznámka: Protestantství nezničilo církev, jak obmýšlelo; donutilo však, že správa církve přikročila k potřebným reformám.

Čl. 41. Protestantství v jiných zemích.

1. *Říše rakousko-uherská* vznikla 1526. Nové učení rozšiřovali v ní záhy četní kazatelé jak z Němce, tak ze Švýcar. Než císař Ferdinand I. (1526—1564) z rodu habsburského horlivě bránil novotám; jednak z důvodů náboženských, poněvadž byl církvi oddán, jednak z důvodů politických, protože znal bouře, jež nové učení způsobilo v Německu. Proto za něho mnoho se nerozšířilo.

Rakousko-
Uhersko.

Po smrti Ferdinandově protestantská šlechta rozněcovala náboženské bouře a dobyla náboženské svobody. Protestantství rozšířilo se sice, ale říše zůstala velikou většinou v náboženství katolickém. Vlády rakouské však svým zasahováním do správy církve ve prospěch německý dusily rozkvět církve i náboženského života, zvláště u národů slovanských.

Poznámka: Říše rakousko-uherská rozpadla se 1918 (ve světové válce 1914—18). Z jejího území jsou dnes státy: Československo (od 28. října 1918), Jihoslovie, Rakousko a Uhry. Části jejího území připadly Polsku, Ukrajině, Rumunsku a Itálii.

2. Do *Francie* přicházelo nové učení ze Švýcar (kalvínské); stoupenci jeho nazývali se tam „hugenoti“. Poměry pro ně byly příznivé; život náboženský v zemi byl v úpadku a vláda v rukou slabých. Za mladého, teprv 11 roků starého krále Karla IX. (1560—1574) vládla jeho matka Kateřina Medicejská žena bez víry i svědomí. Tato nerada viděla vliv šlechty katolické na krále (Guisové); obávajíc se, by ji z vlády neodstranili, podporovala horlivě šlechtu protestantskou (Bourboni). Tehdy hugenoti dostali svobodu náboženskou, mimo město Paříž (1562). Tím však třenice náboženské se nezmenšily, naopak ještě vzrostly. Hugenoti usilovali o vyhlazení víry katolické, a když katolíci začali se horlivěji své víry ujímati, došlo ke krvavým, téměř 70 let trvajícím válkám.

Francie.

Brzy i Kateřina bála se moci hugenotů a jejich vlivu na krále. Najala tedy vraha, by hlavního jejich vůdce (Colignyho) usmrtil.

(Noc Bartolomějská.)

Čin tento se nezdařil, a Kateřina, obávajíc se pomsty hugenotů, přemluvila svého syna, by dal nejpřednější hugenoty v Paříži (Bourbony) usmrtiti; nešlechtné přání královnino provedeno bylo v noci ze 23. na 24. srpen 1572 (Bartolomějská noc či krvavá svatba). Z Paříže rozšířilo se pronásledování také na venek; lid mstil se za všechna příkoří, která mu bylo dříve od hugenotů snášeti. Počet usmrcených čítá se od 4—5 tisíců. — V bouřích těch usmrceni i někteří biskupové a katolíci, kteří odsuzující krvavý čin, ujímali se hugenotů.

Náboženská svoboda vrácena hugenotům ediktem nanteským (1598). Poněvadž později z důvodů politických opět byla zrušena (za Ludvíka XIV.), obnovil ji Ludvík XVI.

Irsko.

3. Nejkrásnější vzor věrnosti a oddanosti k církvi dalo *Irsko*. Anglická královna **A l ž b ě t a** zavedla sice v Irsku úřední církve anglikánskou, ale anglikánští duchovní zůstali tam bez věřících. Irové byli různými pronásledováními připraveni o všechnen majetek; přece však s největší obětavostí stavěli si nové chrámy a školy, když museli staré vydati anglikánům. Ještě více trpěli od správce **K r o m w e l l a** (— 1660). Tento poručil, by anglické vojsko s Iry naložilo jako Josue s pohanskými Kanaanity. Tehdy tisíce mužů povražděno, ženy i děti prodány do otroctví (na 20 tisíc), ostatní zbaveni všech práv. Než všechno násilí bylo marným; Irové zůstali věrni víře svých otců.

Teprve od XIX. stol. nabývají Irové ponenáhlu svých dřívějších práv. V bojích za náboženskou a národní svobodu byl jim vůdcem zbožný právník Daniel O'Connell. Šlechtná povaha tohoto muže jeví se v jeho závěti, v níž „duši svou odporoučí Bohu, tělo vlasti, srdce Římu“, t. j. církvi katolické († 1847).

Církev východní.

4. Protestanté činili pokusy i *církev východní* získati pro své učení. Patriarchové zamítli však učení o ospravedlnění samotnou věrou, obhajovali mše sv. a sv. svátosti a napomínali protestanty, by od svých novot ustali. Tím pokusy protestantů hned v počátku tam zmařeny.

Čl. 42. Protestantství v Čechách.

Protestantství vnikalo záhy i do zemí koruny české, Čech, Moravy a Slezska. Roztržka v zemi, trvající od dob husitských, připravila mu půdu. O rozšíření jeho přičiňovala se zvláště šlechta; kališníci přijímali volnější luterství, českým bratřím zamlouvalo se více přísnější kalvínské. — Též německá města volala do země horlivě kazatele nové víry.

1. R. 1526 *připojily se země české k říši habsburské*; prvním panovníkem byl císař **Ferdinand I.** (1526—1564). Tento jako katolík pečoval horlivě o nové obrození života katolického v zemi. Aby lid důkladněji ve víře byl poučen, povolal do Čech řád Jesuitů (1556) a katolíkům dosadil opět arcibiskupa, jehož neměli již po 140 roků (1561). Arcibiskupem stal se vynikající Moravan, Antonín Brus. Tento obnovil řádnou duchovní správu v zemi a učinil tak prvý krok ke katolické reformaci v zemích českých.

Vedle katolíků podporoval císař též kališníky. I úřední povolení kalicha jim vymohl, by je odvrátil od protestantství. Než snaha jeho zůstala zde marnou. Čeští nekatolíci obojího vyznání klonili se stále více k novému učení, až za **Maxmiliána II.** (1564—1576) úplně je přijali. R. 1575 sestavili „českou konfessi“, která v některých člancích přidržovala se učení Luthe-rova (jediná víra stačí ke spasení), v některých učení Kalvínova (o večeři Páně). Tím přešli z husitství do protestantství, a císař jim českou konfessi schválil.

Za **Rudolfa II.** (1576—1611 v Čechách, —1608 na Moravě) počal zjevný boj o moc mezi císařem a protestantskou šlechtou. Šlechta usilovala o rozmnožení své moci na úkor moci královské a o svobodu náboženskou a dosáhla obojího. Císař byl nucen vydati císařský list či „majestát“, jímž protestanti dostali všeobecnou svobodu náboženskou a nabyli práva stavěti si svoje chrámy nejen na svých statcích, ale i na statcích královských.

Ve Slezsku dostali protestanti od Rudolfa tatáž práva. Na Moravě, kde vládl tehdy Matyáš, dostali svobodu již o rok dříve (1608).

Za **Matyáše** (1611 v Čechách, 1609 na Moravě —1619) boj mezi panovníkem a šlechtou dostoupil vrcholu. Protestanti, rozšiřující si práva majestátu, postavili své chrámy i na statcích církevních: na statcích klášterních v Broumově a na statcích arcibiskupských v Hrobech. Na stížnost katolíků kázal císař prvý chrám zavřítí, druhý zbořítí. To stalo se počátkem veliké bouře. Protestanti, prohlašující to za porušení náboženské svobody, svolali sněm do Prahy a odebrali se na hrad pražský, kde císařské úředníky — místodržitele Martinice a Slavatu — svrhli s okna (1618). Skutkem tím zavrhli vládu císařskou a ujali se sami vlády, dosadivše 30 direktorů; arcibiskupa a Jesuity vyhnali ze země. Brzy i Moravu, přes odpor jejího správce (Karla Žerotína), strhli k odporu.

Ferdinand II. 2. *Bitva bělohorská.* — Císaře **Ferdinanda II.** (1619 až 1637) protestanti za krále neuznali, ač ho dříve uznali nástupcem a ač jim sliboval svobodu náboženskou dle majestátu. Nechtěli již panovníků z rodu habsburského, že byli katolíci, a zvolili si králem Bedřicha z Falce, vyznání helvetského. Katolíci, že protestantské vlády neuznávali, byli pronásledováni, a na Moravě kněz bl. Jan Sarkander byl umučen. *)

(*Bitva bělohorská.*) Ferdinand ujali se někteří panovníci, by mu k vládě v Čechách dopomohli. Za to česká šlechta nedočkala se nikde vydatnější pomoci, na kterou ve svém boji spoléhala, a též ve vojsku jejím nebylo velkého nadšení. Výsledek boje bylo možno předvídati. Císařská vojska vtrhla do Čech a tam na **Bílé hoře** dne 8. listopadu svedena bitva. Vojsko české šlechty bylo poraženo, a Bedřich, „zimní král“ zvaný, spasil se útekem z Čech.

Ve vojsku českém vynikli Moravané; šest tisíc jich padlo na bojišti bělohorském.

(*Trest císařův.*) Po porážce vítěz českým protestantům neodpustil, ale naložil s nimi jako s poraženými krutě. Úmyslem jeho bylo zlomiti moc šlechty, které v zemi nabyta, a zameziti protestantství. Dle jeho rozumu bylo to nezbytno, měl-li nastati pokoj v zemi. Hlavní vůdce boje odsoudil k smrti a 21. června 1621 dal popravit 27 českých pánů na Staroměstském náměstí v Praze; ostatní potrestal buď úplným neb částečným zabavením statků. Aby zamezil protestantství v zemi, dal provésti „reformaci katolickou“. Hned po bitvě vypověděl ze země všechny protestantské kazatele a 1627 vydal zákon, by protestanti buď se vrátili do církve neb se vystěhovali ze země.

(*Reformace.*) Tuto reformaci, již prováděl císař i pomocí vojska, nutno úplně odsouditi. Byla na škodu jak církvi, tak národu a též císaři neprospěla: 1. Do církve vraceli se mnozí bez vnitřního přesvědčení, jen z přinucení, a ti rozšiřovali odpor proti ní. 2. Rodiny, jež zůstaly věrný víře, opustily zemi a jako exulanti odešly do ciziny (na 30.000 rodin); statky jejich dostávali pak cizinci. 3. Panovníci habsburští jednali od té doby s Čechy jako s národem poraženým, čímž vznikla trvalá roztržka mezi nimi a národem.

*) Bl. Jan Sarkander, rodem Polák, vychován byl na Moravě. Jako kněz bezúhonným životem a horlivostí získal si lásky věřících, a český pán Lobkovic učinil ho svým zpovědníkem. Za rozbouřených poměrů v zemi vykonal pout do své vlasti, do slavného poutního místa Čenstochova. Protestantská vláda česká uvrhla však na něho obvinění, že tam šel jako posel Lobkovicův povolati Poláky do země proti protestantům, a vsadila ho do žaláře. V žaláři krutými mukami byl mučen, by přiznal, proč šel do Polska, a zároveň by vyrazil plány Lobkovicovy, o nichž jako jeho zpovědník prý musí věděti. Jan hájil se neohroženě proti obvinění a stejně neohroženě hájil i zpovědního tajemství. Mukám podlehl 17. března 1620.

Lepší výsledek měly missie, jež prováděli v zemi biskupové (arcibiskup Harrach, biskup Dietrichstein) s Jesuity. Tito, zavrhuje násilí, poučovali lid, a tento vracel se zase do církve. —

Poznámka: Denis, francouzský dějepisec, usuzuje o porážce bělohorské: „Přes to přese všechno možno ještě tázati se, zda porážka na Bílé hoře nebyla k dobrému. Šlechta dala příliš zjevné a četné důkazy své lehkomyšlnosti, nevědomosti a bez hrůzy nelze pomýšleti na možné vítězství její.“ Popisuje dále vládu šlechty polské („šlechta surová, útratná a úplatná; země otevřená cizím pletichám, pokrok vlivu německého; nepřátelský vpád a výboj“) a dodává: „A páni čeští by byli nebývali ani osvícenější ani šťastnější.“

Čl. 43. Sněm tridentský.

Hned na počátku novot náboženských voláno bylo *po církevním sněmu*, aby urovnal náboženskou roztržku. Také protestanté častěji odvolávali se ke sněmu. Proto papež svolal sněm do rakouského města *Tridentu* (1545—1563), jehož zúčastnili se nejen všichni biskupové, ale i vynikající mužové celého světa.

Sněm měl dvojí úlohu: 1. Články víry, ve kterých se protestanté odchýlili, měly býti jasně prohlášeny a tím stanoven rozdíl mezi starou (katolickou) a novou (protestantskou) věrou. 2. Měly býti vydány předpisy pro opravu života jak duchovních, tak věřících. — Sněm splnil obojí úlohu a provedl tak pravou reformu, jaké doba vyžadovala.

1. — *Jednání o člancích víry.* — Poněvadž protestanté libovolně nakládali s *Písmem sv.*, zavrhuje některé jeho knihy, prohlásil sněm, které knihy obsahují zjevení boží. Zároveň však prohlásil, že i křesťanská *tradice* (pravdy v Písmě sv. nenapsané, ale vždy v církvi hlásané) jest pramenem víry.

Protestanté odchýlili se od učení církve o *ospravedlnění*. Proto prohlásil sněm: Ospravedlnění záleží v tom, že Bůh kajícímu hříchy odpouští a duši uděluje milost posvěcující; milost pak činí člověka dítkem božím. — Hlavním prostředkem milosti jsou sv. *svátosti*. Sněm prohlásil, že jich Ježíš Kristus ustanovil sedm, a zvláště jasně vyslovil učení o nejsv. *svátosti oltářní* (pravé tělo a pravá krev Ježíše Krista, ukryty pod způsobou chleba a vína) a *oběti mše sv.* (pravá oběť Ježíše Krista, nekrvavá). Dále prohlásil učení o *očistci*, o *úctě a vzývání svatých a j.*

2. — *Jednání o opravách.* — Sněm vydal celou řadu předpisů opravných: o *biskupech* (na biskupy mají býti svěceni mužové vzorných mravů a náležitého vzdělání), o *kněžích* (kněží mají podléhati náležitému dozoru biskupů, mají horlivým kázáním slova božího lid poučovati a vlastním životem dobrý příklad dávat), o *osobách řeholních* (řeholníci mají horlivě zachovávat sliby řeholní, zvláště slib chudoby). —

Volání po sněmu.

Úloha sněmu.

Články víry.

Předpisy reformní.

Vydány předpisy o uzavírání stavu manželského; pod trestem vyloučení zakázán souboj a j.

Provádění předpisů.

Papež (Pius IV.) potvrdil všechna usnesení sněmu. Na základě jich sestavil „Tridentské vyznání víry“, jež v krátkosti obsahuje celou víru katolickou. Vyznání toto skládají ti, kdož přijímají nějaký úřad v církvi neb z protestantství vracejí se do církve. Zřídil též zvláštní komisi, jež by pečovala o provedení sněmovních usnesení; v komisi nejhorlivěji působil sv. Karel Boro-mejský, arcibiskup milánský. Horliví biskupové prováděli pak zásady sněmu ve svých diecesích.

Účinek sněmu.

Sněm přinesl skutečně nový náboženský život do církve. Duchovní naplnění byli novým západem pro svůj úřad, lid byl důkladněji poučován o pravdách náboženských, sv. svátosti byly horlivěji přijímány, celý život byl zušlechtěn. Církev zastkvěla se v kráse starých dob.

Poznámka: Protestanté byli na sněm pozváni, než nedostavili se. Odporovali (protestovali) všemu, co by mohlo vésti k sjednocení ve víře. Ukázali tím, že jim nejde o reformaci náboženskou, ale že chtějí státi mimo církev.

Čl. 44. Nové duchovní řády. Jesuité.

Jesuité.

1. Ve snaze o církevní opravy podporovaly papeže účinně nové duchovní řády. Z těch zvláště vynikl řád *Jesuitův*.

Zakladatelem řádu jest sv. Ignác z Loyoly ve Španělsku. Byl původně důstojníkem. V boji byv raněn a dlouho na lože upoután, čítal životy svatých. Četba učinila na něho veliký dojem. Poznal nový život a ve svatých viděl pravé hrdiny, kteří pro Boha a spásu bližního byli hotovi každé oběti. Tehdy zatoužil státi se jim podobným. Opustil život vojenský a v samotě modlitbou a rozjímáním připravoval se na nové povolání. Aby nabyl vyššího vzdělání a mohl vykonati ještě větší věci ve službě boží, odešel na vysoké školy do Paříže. Tam pro svoji myšlenku získal několik nadšených druhů a sestavil pro ně řeholi, zvanou „Tovaryšstvo Ježíšovo“ (= Jesuité, 1540). — V čelo řádu postavil doživotně voleného generála, řád celý zřídil na způsob života vojenského. Vedle tří obvyklých slibů řeholních uložil ještě čtvrtý: neobmezenou poslušnost papeže ve službách církve.

Činnost řádu.

Heslem řádu jest, konati „vše k větší slávě boží“. Aby toho bylo dosaženo, jsou členové zavázáni v první řadě pracovati o vlastní dokonalost. Výborným prostředkem k tomu jsou každoroční duchovní cvičení (exercicie), jež zakladatel řádu předepsal a pro něž i znamenitou knihu sestavil. Proto má řád

celou řádu světců; z nejznámějších jest sv. A l o i s, patron školní mládeže.*)

Řád pečuje dále o r o z k v ě t k ř e s ť a n s k é h o ž i v o t a u v ě ř í c í c h. Jesuité vynikají jako dobří kazatelé, laskaví zpovědníci. Pořádají missie a exercicie pro věřící, zakládají náboženské spolky; z těchto jsou nejznámější Mariánské družiny. S velkým úspěchem pracují ve vyučování mládeže na školách obecných i vyšších. Zvláštní důraz klade řád na hluboké vědecké vzdělání, a mnoho učenců oslavilo řád (na př. hvězdář Secchi, přírodovědec Wasman a j.). Jako missonáři mezi pohany získali si zásluh velikých; mnozí z nich tam položili jako mučedníci život pro víru (na 800).

Řád rychle se rozšířil a těšil se veliké vážnosti jak u papeže, tak u věřících. Katoličtí panovníci volali je ke svým dvorům a volili si je za vychovatele i rádce. Tento dalekosáhlý vliv stal se jim však osudným. Nepřátelé církve viděli v řádu hlavní oporu církve a umínili si proto řád zničit. Šířili o nich všemožné pomluvy a přičítali jim nejhorší zločiny. Nejznámější pomluvou bylo, že prý učili nemravné zásadě, že účel posvěcuje prostředky; nikdo však jim toho dosud nedokázal.

Nepřátelství
proti řádu.

Po dlouhém osočování dosáhli nepřátelé, že papež řád zrušil (1773). Prohlásil však, že to učinil z přinucení, jen aby docílil u nepřátel pokoje. Než Rusko (rozkolné) a Prusko (protestantské) řád i tehdy podržely pro vyučování ve školách. — Brzy však se poznalo, že zrušení řádu prospělo jen nepřátelům církve; církve tím utrpěla škodu velikou. Proto na žádost katolíků papež řád znova obnovil (1814).

Do Čech přišli Jesuité za Ferdinanda I. (1556). Věnovali se zde duchovní správě a vyučování mládeže na vyšších školách. V dobách katolické reformace horlivě konali missie mezi lidem. Násilného přivádění k víře katolické neschvalovali, ale hleděli

Jesuité
v Čechách.

---

*) Sv. Alois, ze šlechtické rodiny Gonzagů v Itálii, již od nejútlejšího mládí vynikal vroucí zbožností a nevinností srdce. Otec zamýšlel vychovati syna k stavu vojenskému a proto častěji brával ho do vojenského tábora. Tam malý hoch opakoval kdysi po vojácích některá neslušná slova, kterým ovšem tehdy ještě nerozuměl. Když poznal jejich smysl, litoval toho srdečně, zřekl se úplně života vojenského a tím více se věnoval službě boží. V 18. roce zatoužil vstoupiti do Tovaryšstva Ježíšova; teprve po dlouhém čase a po mnohých prosbách dosáhl k tomu svolení otce. V řádě činil ve ctnostech ještě větší pokroky. Vynikal pokorou, horlivostí v učení, zvláště pak dojímal jeho něžná úcta k nejsvětější svátosti. Připravoval se ke kněžství, svěcení však se nedočkal. V Římě vypukl mor, a Alois s ostatními členy řádu neúnavně věnovali se nemocným. Nemoc však zachvátila i jeho a on s radostnými slovy: „Půjdem do nebe“, zemřel v 23. roce věku (1591; svátek 21. června).

jinověrce získati kázáním a poučováním. Jejich zásluhou byla víra katolická v zemi opět upevněna.

Vytykává se jim ničení knih v dobách katolické reformace. — Jesuité ničili ty knihy, jež pro náboženství katolické uznávali za škodlivé (spisy jinověrecké a nevěrecké). Za to sami psali knihy v duchu katolickém a ty mezi lidem rozšiřovali. Než i cennějších knih jinověreckých šetřili, dávajíce je do klášterních knihoven.

Z českých Jesuitů-spisovatelů vynikají: Matěj a Václav Steyer, Bohuslav Balbín a j. Z učenců: Stanislav Vydra, Stepling a j. Jiří Plachý vynikl jako obhájce Prahy, Martin Středa jako obhájce Brna proti Švédům.

Jiné rády.

2. Vedle řádu jesuitského působily ještě jiné *nové rády*. Některé věnovaly se *duchovní správe* prostého lidu (Kapucíni, třetí větve řádu sv. Františka; zal. 1528), jiné *vyučování mládeže* (Školní bratři, 1680; Bratři zbožných škol či Piaristé, 1697), jiné *missiím u věřících i v zemích pohanských* (Lazaristé, 1632; Redemptoristé, 1732), zvláště pak *podpoře nemocných* (Milosrdní bratři, 1572; Milosrdné sestry, 1668). Milosrdní bratři a milosrdné sestry jsou dobrodinci trpícího lidstva a ozdobou života řeholního.

Čl. 45. Rozšíření křesťanství.

Po sněmu tridentském církev opět rostla, a to *missiemi v zemích pohanských*. O missie největší zásluhy mají duchovní rády.

Asie.

1. V *Asii* působil nejslavnější missionář, sv. František Xaverský. Byl z druhů sv. Ignáce. Na žádost krále portugalského odebral se do *Indie*, která tehdy náležela k Portugalsku, a počal tam činnost missijní. Obtíže stavěly se v cestu preveliké. Evropané v zemi usazení pokleslým životem Indy spíše od křesťanství odpuzovali a různost četných národů v zemi ztěžovala práci. Než František byl hotov ke každé oběti, by získal duše lidské. Nejprve zušlechtil mravy Evropanů a pak s apoštolskou horlivostí věnoval se pohanům. Boží pomoc zřejmě podporovala jeho práci; řeči jeho rozuměli lidé různých jazyků a mnohé zázraky, i vzkříšení z mrtvých staly se na jeho přímluvu. Práce jeho nesla nejpožehnanější ovoce.

Z Indie odebral se do *Japonska* a také tam kázáním a zázraky mnoho pohanů získal Kristu. Chtěl i v *Číně* hlásati křesťanství, ale na cestě do Číny zemřel. Po jeho smrti jiní členové řádu přicházeli do Japonska i do Číny, svou učeností získali si tam úcty a mnoho učených i prostých uvedli do církve.

Sv. František pochován jest v Goa v Přední Indii († 1552). Získal Kristu na milion lidí; plným právem nazýván je „apoštol Indie“. Vynikající jinověrec řekl o něm, že by ho jinověrci ctili jako sv. Pavla, kdyby patřil do jejich řad.

Křesťanství přestalo později v Indii pronásledování, než nezaniklo tam již. Dnes čítá se v Indii 2 ½ milionu věřících. — V Japonsku nastalo kruté pronásledování křesťanů brzy po smrti sv. Františka. Trvalo přes půl století, na 1000 duchovních a přes 200.000 věřících podstoupilo smrt mučednickou. Mučedníci japonští dali takový příklad stálosti ve víře jako kdysi křesťané za pronásledování římského; odpadů bylo pramálo. Víra katolická byla tam téměř úplně vyhubena; jen několik obcí (25), ač neměly žádných duchovních, víru podrželo. Nyní (od 1858) přicházejí noví missonáři do Japonska a církev zapouští opět kořeny; dnes čítá se tam asi 72.000 katolíků. — Stejný osud mělo křesťanství v Číně. Kruté pronásledování je vyhubilo, než dnes tam znova působí horliví missonáři. Ujímají se zvláště malých dítek, jež dosud v Číně bývají pohazovány. Křesťanští Číňané vynikají vroucí zbožností; čítá se jich na 1 ½ milionu. — Též v jiných zemích Asie šíří se křesťanství. V Asii jest dnes na 13 mil. katolických křesťanů.

2. Do *Ameriky* přišlo křesťanství hned po jejím objevení Španěly 1492. Než Španělové domorodé Indiány zotročovali a svou krutostí odvraceli od křesťanství. Indiánů ujímali se missonáři, zastávající se jich jak u krále španělského, tak u papeže. Z ochránců Indiánů nejvíce vynikl dominikán Las Casas. Když později dováženi do Ameriky černoši jako otroci, ujímal se jich nadšeně jesuita bl. Petr Klaver. — O missie v Jižní Americe největší zásluhy mají Jesuité. Zakládali Indiánům obce, kostely a školy, učili je orbě a řemeslům a získali je tak zplna křesťanství.

Amerika.

V *Severní Americe*, dnešní Kanadě a Spojených státech seвероamerických, opanovala víra anglikánská, která tam má mnoho sekt. Stav církve katolické je tam však utěšený. Církev požívá úplné svobody a víra činí veliké pokroky. — *Mexiko* jest sice země úplně katolická, než vlády jeho vystupují často proti církvi nepřátelsky. — *Jižní Amerika* má dnes poměry náboženské nepříznivější. Obyvatelé jižních států jsou převahou katolíky, vlády jsou však většinou církvi odcizeny. — Katolíků čítá se dnes v Americe na 72 miliony.

3. Největší péče věnuje se katolickým missiím dnes v *Africe*. Kněží z různých řádů, nedbajíce nezdravého podnebí a ukrutnosti domorodců, vnikají až do středu Afriky a šíří všude víru Kristovu. Missonáři horlivě potírají otrokářství a snaží se o vzdělání černochů. — Dnes má Afrika na 3 ½ mil. katolíků.

Afrika.

4. V *Australii* začala missijní činnost teprv v nejnovější době. Dnes čítá se na 1 mil. katolíků.

Australie.

Podpora
missií:

5. — *Podpora katolických missií.* — Církev Kristova má býti katolickou, všesvětovou. Proto stále musí se snažiti, by všechny národy získala Kristu a jeho víře. Úkol církve jest i dnes ohromný, neboť polovice lidstva žije dosud v pohanství. (Ze 1700 milionů lidí přidržuje se dnes pohanství na 800 mil., mohamedánství na 206 mil., židů na 13 mil. — Křesťanů jest na 650 mil.; z těch 300 mil. jsou katolickými křesťany, 200 mil. protestanty, 150 mil. rozkolnými.)

od
duchovních,

Církev katolická plní rozkaz Kristův: „Jdouce, učte všechny národy.“ Zakládá i v nové době četné *missijní řády*, jež se výhradně věnují missiím. Dnes na 50 různých řádů působí mezi pohany; v nich jest na 6000 kněží, na 12.000 řeholních bratří, jednak z Evropy, jednak z domorodců. Missijních sester, jež věnují se opuštěným dětem a nemocným, čítá se na 18.000. Ročně 1 ½ milionu pohanů připravuje se a přijímá křest.

od laiků.

Než i věřící (laici) mají porozumění pro missie. Zakládají *missijní spolky*, jež modlitbou a dary pomáhají missionářům v jejich práci. U nás nejznámější jest „Družina bl. Petra Klavera“ a zvláště něžný „Spolek dětství Ježíšova“, v němž křesťanské děti pracují na záchranu dětí pohanských. Spolek tento odvedl r. 1911 4 mil. korun na missie. — Věřící vydávají i různé *missijní časopisy*, jež oživují zájem o missie. U nás nejznámější jest: „Věstník šíření víry“; „Echo z Afriky“ a „Malý černoch“ pracují pro missie v Africe.

Čl. 46. Rozkolné církve východních Slovanů.

Vznik církví
východních.

V XI. století odtrhla se církev *řecká čili východní* od církve katolické. Z této odtržené církve vytvořila se později celá řada samostatných církví (asi 15). Nejvýznačnější z nich jsou *církev východních Slovanů*: ruská, rusínská, srbská, černohorská a bulharská.

Rusové.

I. *Rusové* (Velkorusové) přijímali své metropolity z Cařihradu; tito sídlili nejdříve v Kijevě, později v Moskvě. Poněvadž uznávali cařihradského patriarchu za nejvyšší hlavu, odváděli poneáhlu lid od církve katolické a uváděli zemi do rozkolu; v XIII. století celá země stala se rozkolnou.

V XVI. stol. (1589) prohlásila se církev ruská za samostatnou, na řecké církvi nezávislou, a metropolita její stal se patriarchou. Papež snažil se tehdy církev ruskou sjednotiti opět s církví katolickou, než carové ruští zmařili jeho záměry. Jejich záměrem bylo nejvyšší církevní moc stáhnouti do svých rukou, což se jim i podařilo. Car Petr Vel. (1689—1725) odstranil úřad patriarchy (1721)

a v čelo ruské církve postavil „sv. synod“. Synod byl sbor několika biskupů (12), jež jmenoval car, a v čele jich, jako zástupce carův, stál „správce sv. synodu“; správce tento byl laik, beze všeho svěcení. Tím nejvyšší správa církve dostala se do rukou carův a byla v nich až do světové války. Po převratu v Rusku (1917) stojí v čele církve opět patriarcha.

II. *Rusíni* (Malorusové či Ukrajinci) stali se rozkolnými zároveň s Rusy; jejich metropolité sídlili v Kijevě. Ve stol. XIV. byla Ukrajina připojena ke království polskému, a od té doby působením katolických Poláků nastal v zemi opět návrat k církvi katolické. Posléze i sám metropolita přeřušil spojení s patriarchou cařihradským, uznal primát římského papeže a provedl unii v zemi (1596); obřad řecko-slovanský byl podržen. Část národa, která zůstala rozkolnou, působila sice častěji bouře proti unii, v nichž sv. Josafat, hlavní šířitel unie, byl umučen a řada sjednocených kněží usmrcena, než unie přečkala všechny bouře.

Rusíni.

Když však království polské bylo rozděleno (1772, 93, 95), přišla zkáza pro unii v krajích, jež připojeny byly k Rusku. Ruští carové slíbili sice sjednoceným náboženskou svobodu, ale slibu ani v nejmenším nesplnili; používali naopak všemožné lsti i pronásledování, by unii potlačili. Nejhorší doby byly za Mikuláše I. (1826—56); tehdy sjednocení biskupové a kněží vyháněni na Sibiř, věřící pak tělesnými tresty a žalářem byli nuceni k rozkolu. Tímto násilím byla unie zničena. V nejnovější době (1905) prohlášena na Rusi aspoň částečná svoboda náboženská, a tu dřívější sjednocení počali hromadně vraceti se k církvi. Plnou svobodu národní i náboženskou přinesla Rusínům světová válka. — V zemích, jež při dělení Polska připadly Rakousku, unie zůstala.

III. *Srbská církev* odloučila se od cařihradského patriarchy již ve XIV. stol. a zvolila si vlastního patriarchu. V tomže století ztratili však Srbové národní a náboženskou samostatnost a země stala se tureckou provincií (1389). V nově zřízeném Srbsku (1810) zřízen opět samostatný patriarchát (1879). — Podobně i *Černá Hora* odloučila se od cařihradského patriarchy (1878).

Srbsko,
Černá Hora.

Ze Srbska (Černé Hory), Chorvatska a zemí Slovinců vznikla po světové válce říše jihoslávská.

IV. *Bulharsko* dlouho uznávalo cařihradského patriarchu. Po-
něvadž však Bulhaři snášeli od Řeků mnoho útisků, spojila se jedna část opět s církvi katolickou, druhá část — nesjednocená — prohlásila se za nábožensky samostatnou (1872).

Bulharsko.

Slované rozkolní či pravoslavní vynikají zbožností a oddaností ke svým církvím. Též církev katolická požívá u nich v našich dobách svobody. Pokračují však i snahy o spojení všech Slovanů v jednotě církve, které bylo by snadno možné, poněvadž rozdíly ve víře jsou jen malé. O spojení pracuje Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje; v něm vynikající mužové

Snahy o unii.

slovanských národů pracují ve šlépějích těchto apoštolů, by u Slovanů opět byl „jeden ovčinec a jeden pastýř“.

Též v Římě pracuje se v našich dobách horlivě o sblížení církve katolické (západní) s církvemi východu.

Čl. 47. Snahy učiniti z církve katol. církve státní.

Snahy o církve státní.

Protestantství přiznalo protestantským panovníkům různá práva náboženská. Po podobných právech zatoužili brzy i někteří panovníci katoličtí. Počali ve svých zemích vykonávati vrchní dozor nad církví, podrobovali si duchovní v jejich úřadě a dávali tak církvi ráz *církve státní* či *n á r o d n í*. Byla to opět smutná doba v dějinách církve; církve ztratila svoji svobodu a dřívější vliv na náboženský a mravní život věřících. — Též nový blud, zvaný *j a n s e n i s m u s*, značně přispěl k rozšíření zásad církvi a papeži nepřátelských.

J a n s e n i u s, katolický učenec († 1638), a jeho stoupenci popírali mírnějším způsobem, než kdysi činil Kalvín, svobodnou vůli lidskou a spasení očekávali jedině od působení božího. Jansenisté byli velikými odpůrci moci papežské. Od církve se sice neodtrhli, ale tvořice v ní zvláštní stranu, rozšiřovali jen odpor proti ní. Přepiatou zbožností a přepiatou přísností v mravouce šířili jen náboženskou lhostejnost v lidu. Předpisující k hodnému přijetí svátosti oltářní největší dokonalost, způsobili, že mnozí i v hodině smrti nechtěli ji přijímati.

Ve Francii.

Ve *Francii* dával církvi ráz církve státní panovačný král *L u d v í k XIV.* († 1517). Omezoval moc papeže v zemi, podroboval si duchovenstvo a chtěl zasahovati i do učitelského úřadu církve. Jeho vlivem hlásáno ve Francii, že papež, i když vystupuje jako učitel víry a mravů, jest odvislý od souhlasu církevního sněmu. — Proticírkevní tento směr ujal se i v jiných říších.

V Německu.

V *Německu* byla církve ještě více uváděna v područí státu. Směr zde zašel tak daleko, že počal popíratí neomylnost papežského úřadu v učení víry a mravů, která věřícími dosud vždy byla uznávána. — Papežové oba tyto směry po zásluze zavrhlí a později (na sněmu vatikánském, 1870) dle ustavičné víry církve slavnostně prohlásili: Papeži, když jako nejvyšší učitel pro celou církve činí ve víře a mravech rozhodnutí, zvláštní ochranou Ducha sv. přísluší dar neomylnosti.

V Rakousku.

Snahy o sestátnění církve vnikly i do bývalého *Rakouska* a nabyly tam nové podoby. Prováděl je císař *J o s e f II.* († 1790, *jo-sefinismus*). Císař tento neměl sice nepřátelského smýšlení k církvi, než filosofické názory jeho doby (t. zv. osvícenství) svedly ho

k četným činům, jež církev značně poškodily, ale ani státu neprospěly.

Josef II. hned na počátku své vlády počal dle svých názorů upravovati církevní poměry v zemi. M o c p a p e ž e v Rakousku co nejvíce omezil poručiv, že všechny listiny papežské do Rakouska posílané musejí býti dříve předloženy panovníku ke schválení; listiny, jež názorům panovníkovým nevyhovovaly, byly zničeny. B i s k u p y dosazoval sám, vybíraje jen takové osoby, o nichž věděl, že záměrům jeho budou povolnými; tito biskupové mlčeli pak k přehmatům císařovým, ano je i schvalovali. K n ě z e kázal vychovávatí nikoli v biskupských, nýbrž ve státních seminářích, kde vychováváni byli v duchu osvícenském. Kněze považoval za státní úředníky; museli v chrámě ohlašovati státní předpisy i zákony a podávati doklady, že tak učinili.

Církv. předpisy Josefa II.

Zvláštní pozornost věnoval k l á š t e r ů m. Všechny, až na ty, jež se věnovaly nemocným a výchově mládeže, zrušil (celkem 721). Ze jmění jejich zřídil „náboženskou matici“; ta měla zřizovati nové fary, jichž bylo po zrušení klášterů potřeba, a hraditi výlohy na bohoslužby. Zrušil též všechna c í r k e v n í b r a t r s t v a a z jejich jmění zřídil „školský fond“.

Ani b o h o s l u ž b y neušetřil. Předepsal, které modlitby mají se konati, o čem se má kázati atd. Mnohé pobožnosti, na př. pouti a průvody zakázal. Památku posvěcení chrámů poručil slaviti v celé říši v tutéž neděli (císařské posvícení). Též o pohřbívání zemřelých vydal předpisy, jež však pro odpor lidu brzy musil odvolati.

Snahy papeže (Pia VI.) i jeho cesta do Vídně, by císaře od těchto výstředností odvrátil, zůstala marnou. Po smrti císaře byly sice jeho novoty z velké části zrušeny, ale následky jejich potrvaly: víra ochabla a náboženská vlažnost ovládala na dlouhou dobu jak duchovenstvo, tak věřící.

Jinak Josef II. pro svou lidovou povahu byl oblíben. Aby zajistil svobodu svědomí, vydal „tolerantní patent“ pro evangelíky a církev východní. Pro lid zmírnil robotu a zrušil osobní poddanství či nevolnictví.

Čl. 48. Boj nevěry proti křesťanské víře.

Boj, jež reformatoři začali proti církvi, změnil se brzy v boj proti křesťanské víře vůbec. Zvláště XVIII. stol. bylo dobou, kdy s úžasnou lehkomyšlností probírány byly otázky náboženské. Tehdy vznikala celá řada soustav, jež místo náboženství z j e v e n é h o (nadpřirozeného) hlásaly buď jen náboženství r o z u m o v é (přirozené) neb úplnou n e v ě r u. Nauky tyto získávaly veliké řady stoupců jednak tím, že dávaly si krásná jména „osvícenství“, zvláště však tím, že hlásaly úplnou svobodu od zákonů božích a církevních (liberalismus; liber = svobodný).

Deismus.

V A n g l i i vzniklo učení, zvané *deismus*. Uznávalo Boha (Bůh = Deus); učilo, že Bůh bude jednou lidi souditi, a proto

mu třeba sloužiti zbožností a mravným životem. Popíralo však, že se Bůh někdy lidem zjevil a nějaké náboženství dal. Písmo sv. prohlašovalo za pověru. Zvláštní boj vedlo proti víře v prozřetelnost boží; svět prý se spravuje pouhými zákony přirozenými, beze všeho působení božího.

Materialismus.

Ve F r a n c i i zavládlo úplné p o p í r á n í B o h a (a t h e i s m u s = bezbožství). Není prý Boha, ani nesmrtelné duše; jest jen hmota (materia) = *materialismus*. Není soudu, ani odměny neb trestu po smrti; člověk je sám sobě soudcem. Toto učení rozpoutalo vášně lidské a zplodilo úžasný úpadek mravnosti. — Francouzští hlasatelé nevěry vydávali Naučný slovník (encyklopedii), v němž vědu rozšiřovali mezi lid, ovšem ve směru protináboženském. V čele jich stáli: Voltaire (Voltér), jenž rouhal a posmíval se křesťanství, Diderot a j.; Rousseau (Russó), třeba víry neměl, psal aspoň slušným způsobem o věcech náboženských.

Poznámka: V době té, nevěrou vyprahlé, lidé neodvážili se veřejně vážně vysloviti jméno boží. Třeba však ústa o Bohu mlčela, srdce po něm toužilo. Když po delší době učenec (Bernardin de S. Pierre) ve veřejné přednášce po prvé vážně vyslovil jméno Bůh, nastalo mezi profesory i posluchači takové pohnutí, že propukli v slyzy (Chateaubriand, Attala).

Racionalismus.

V N ě m e c k u vznikl *racionalismus*; nejdříve mezi protestanty, později svedl i mnohé katolíky. Učení nezavrhovalo sice křesťanství úplně, ale stíralo s něho všechn nadpřirozený ráz. Jen to prý je v křesťanství pravdivým, co chápe rozum lidský (rozum = ratio); co je nad rozum, to třeba zavrhnouti. Proto učení to zavrhovalo všechna tajemství víry a zázraky, o nichž vypravuje Písmo sv. Zvlášť vášnivě popíralo největší zázrak Páně, jeho z mrtvých vstání. — Racionalismus rozšířil se i do jiných zemí. Hlavním hlasatelem jeho stal se později Renan.

Poznámka: Zázrak o nasycení 5000 lidí pěti chleby a dvěma rybami vykládal racionalismus takto: Kristus věda, že za ním přijde na poušť tisíce lidí, poručil apoštolům den před tím nakoupiti chleba, napéci ryb a uschovati vše v trávě. Když se zástupové sešli, poručil apoštolům obé z trávy bráti a lidu předkládati . . . Podobným způsobem vykládal i jiné zázraky Písma sv.

Nevěra nové doby.

V nejnovější době dává si nevěra nová jména: M o n i s m u s (monos = jediný); prý jest jediná podstata všech věcí ve světě, totiž věčná síla; hlavním hlasatelem byl Haeckel. — V o l n á m y š l e n k a zříká se kterékoliv církve a svým stoupencům přikazuje odpad od církve.

Z nauk těchto vyrostly i spolek s v o b o d n ý c h z e d n á ř ů a s o c. d e m o k r a c i e.

Z e d n á ř i vznikli v Anglii. Jméno „zednáři“ přijali proto, že chtějí společnost lidskou vystavěti na jiném základě, než jak učinila církev, totiž na základě úplně beznáboženském. Lidstvo má se spojití v jednu rodinu (čili církev) bez rozdílu národnosti a náboženství, náboženství má se potlačiti, lidi má pojiti jen vzájemná lidumilnost. Zednáři pro své cíle pracují tajně, vliv však jejich ve veřejném životě jest veliký. Zvlášť nepřátelsky vystupují proti papeži; potupy v naší době na papeže jsou obyčejně jejich dílem.

Zednářství.

Vlastí s o c i á l n í d e m o k r a c i e je Německo. — Neobmezené hromadění majetku (kapitálu) na jedné straně a odtud rostoucí chudoba slabých na straně druhé přivedly na myšlenku: zřídití „socialistický stát“, v němž všecken soukromý (neb aspoň soukromý výrobní) majetek připadne státu a stane se tak společným (socialisace); stát bude pak stejnoměrně rozdělovati práci i užitek práce. — Hlasatelem této myšlenky byl Marx (kol 1850); provéstí ji usiluje sociální demokracie. — Za náboženství přijala sociální demokracie zásady starého materialismu; boj proti víře a církvi vede všemi prostředky.

Sociální demokracie.

Proti tomu papežové (Lev XIII.) hlásali zásady, urovnávající tyto protivy dle zásad křesťanského náboženství. — Jen odcizení těmto zásadám postavilo jednotlivé třídy (stavy) proti sobě a vede k tak zv. třídnímu boji.

Čl. 49. Francouzská revoluce.

Boj severní Ameriky za s v o b o d u (1775—1783) našel ohlasu i ve státech Evropy, zvláště ve F r a n c i i. Podnět k tomu daly smutné poměry v této zemi.

Politický a náboženský úpadek.

Ve Francii již po léta podkopávána byla vážnost m o c i k r á l o v s k é. Králové zneužívali vlády k rozmnožení své moci, u dvora bujel život plný hýřivosti, kdežto lid strádal v poddanství a bídě. I n á b o ž e n s k ý ú p a d e k byl v zemi veliký. Proticírkevní práce francouzských filosofů zplodila v lidu hrubou nevěru a hluboký úpadek mravnosti. Krásná hesla, jež filosofové v lidu šířili (volnost, rovnost, bratrství), jež však nebyla posvěcena duchem Kristovým, nezušlechťovala lidu, ale strhovala k pýše a ukrutnosti. — Úpadek politický a náboženský dal podnět ke krvavé r e v o l u c i.

L u d v í k XVI. (1774—1792), panovník šlechtitný, ale slabý, chtěje odpomoci bídě lidu, svolal říšské stavy: stav duchovenský, šlechtický a občanský. Však třetí stav — občanský — brzy opanoval a strhl všechnu moc do svých rukou. Prohlásiv se za *národní shromáždění*, na králi úplně nezávislé, vypracoval z e m i n o v o u ú s t a v u. Jí král zbaven veškeré moci, ale i církvi francouzské zasazený těžké rány. Vliv papeže byl v zemi zrušen a pro duchovní sestaven „občanský řád“. Dle něho duchovní ne-

Nár. shromáždění.

měli přísahati věrnosti církvi, ale lidu, jemuž také jediné ze svých kněžských úkonů byli zodpovědni. Než veliká většina raději ztratila úřad, než by tuto přísahu složila a církvi se odcizila. (Kněží přísežní a nepřisežní.) Chrámy odevzdány byly kněžím přísežným, ale zůstávaly prázdný, ježto stoupenci těchto kněží do chrámů nechodili. Věřící přidržovali se jen kněží nepřisežných a v lesích i v samotách bývali přítomni jejich mši sv. a přijímali od nich sv. svátosti. — Majetek církevní zabrán byl pro stát, kláštery byly zrušeny.

**Zákonodárné
shromáždění.**

Zákonodárné shromáždění dalo nové ústavě **n o v é z á k o n y**. Jimi manželství prohlášeno za věc světskou a dovolena rozluka; v Paříži samotné rozloučeno za dva roky na 6000 manželství. Rodina královská byla uvězněna, kněží nepřisežní prohlášeni za zrádce vlasti a vypovězeno jim krvavé pronásledování.

**Národní
konvent.**

V *národním konventu* revoluce dostoupila vrcholu. Prohlášena **r e p u b l i k a** a vlády v ní zmocnily se osoby nejvýstřednější a nejzúživější (Robespierre a j.). Mezi prvními, kdož zemřeli na popravišti, byl král. Umíral statečně, s modlitbou, by smrt jeho přinesla štěstí zemi. Po jeho smrti nastala v zemi **h r ů z o v l á d a**. O kom bylo jen podezření, že s revolucí nesouhlasí, byl souzen jako nepřítel vlasti. Udavačství bujelo, vězení byla přeplněna, denně bylo poprav bez počtu. 44 tisíc guillotín (padacích seker) očišťovalo zemi. Hrůzy dosáhly konečně té výše, že smrt byla považována za vysvobození z nich.

Konvent ustanovil Francii **o d k ř e s ť a n i t i**. Zaveden kalendář, v němž nebylo ničeho církevního. Svátky církevní byly zrušeny a zavedeny svátky republikánské; týden rozdělen na 10 dní; křesťanský letopočet byl zrušen. Křesťanská bohoslužba byla zakázána, i kněží nepřisežní byli zbaveni úřadu. Posléze zakázána i víra v Boha a zavedena „bohoslužba rozumu“. Různé ženštiny posazeny na oltáře a jako bohyně uctívány. Než vláda nevěry neudržela se ani rok; nastala jí taková zkáza mravů, že sám Robespierre opět musel prohlásiti víru v Boha, soudce lidských skutků, a v nesmrtelnost duše.

**Obrat
politický.**

Hrůzovláda přestala, když poslední tyran zemřel na popravišti. Církvi však zasazeny byly rány přetěžké. Život náboženský, již dříve velice pokleslý, zničen byl v zemi téměř úplně, a nepřátelé jásali, že církev ve Francii již navždy zničena.

**Obrat ná-
boženský.**

Revoluce skončena, když vlády zmocnil se **N a p o l e o n** (1799). Tento poznával, že národ bez náboženství a mravnosti obstáti nemůže,

a proto pracoval o obnovu církve ve Francii. Ale jeho výbojná povaha usilovala církev si podrobiti. Proto čím větší moci nabýval, tím pánovitěji choval se k papeži, jenž jeho snaze statečně odporoval, a dal ho i uvězniti. Než brzy potom sláva jeho začala blednouti, pozbyl vlády a zemřel ve vyhnanství. Od dob Napoleonových církev opět rozkvetla v národě francouzském, přinášejíc mír a pokoj do rozbouřených poměrů země.

Poznámka: Pokus francouzských filosofů, nahraditi křesťanství nějakým náboženstvím přirozeným a na něm založiti lidskou společnost, úplně ztroskotal; zároveň jest poučením, kam by lidstvo špelo bez víry v Boha.

Čl. 50. Vzdělanost poslední doby.

Do XVIII. stol. měla církev rozhodující vliv na v z d ě l a n o s t ; její učenci a duchovní řády byli hlavními šířiteli vzdělanosti. Proto vzdělanost proniknuta byla duchem náboženským a stála ve službách víry Kristovy. „Křesťanský světový názor“ ovládal tehdy celou společnost. — Od XVIII. počali různí učenci hlásati nový „názor světový“ a dávali vzdělanosti nový směr. Středem nového názoru byl č l o v ě k a j e h o ž i v o t p ř i r o z e n ý. Víře v Boha a v život nadpřirozený připisovali jen význam podřízený, často vypovídali jí i zjevný boj. Připisujíce jen novému názoru jméno „vědy“, posměchem stíhali vše, co se hlásilo ke Kristu a jeho církvi. Stoupenci jeho (t. zv. osvícenci) snažili se zničiti všecken vliv církve na vzdělanost národů.

Nový názor světový.

I. Proti tomuto proudu rozvinula církev tím horlivější č i n o s t v ě d e c k o u. Její učenci vysvětlovali pravdy náboženské způsobem vědeckým, dokazovali soulad mezi vírou a pravou vědou; proti liché vědě, která hlásá spor mezi vědou a vírou, vystupovali neohroženě (křesťanská filosofie). Proti útokům nevěry psali spisy obranné, líčící krásu a vznešenost víry křesťanské (apologie). Z vykopávek ve Sv. zemi a studiem jich dokazují pravdivost dějů biblických (archeologie). Tak boj proti křesťanské vzdělanosti vyvolal její o b r o z e n í, a mnozí učenci, jichž lichá věda nedovedla upokojiti, vraceli se opět k oblažující víře Kristově. Též ve vědách světských (v přírodovědě, ve hvězdářství a j.) vynikli různí křesťanští učenci, dokazujíce z nich jsoucnost boží, boží moc a moudrost a pod. (Secchi, Braun, Wasman a j.).

Věda.

Poněvadž protikřesťanské zásady šířily se hlavně t i s k e m a tisk stal se důležitým prostředkem vzdělanosti, hleděla církev též tiskem čeliti svým nepřátelům. Různí spisovatelé jak duchovní, tak světští psali pro lid, a různá „Dědictví“ rozšiřovala jejich spisy do nejširších vrstev. Tato Dědictví vykonala tehdy mnoho i pro náboženské uvědomení i pro zušlechtění

Tisk.

lidu. (V Čechách založeno 1835 Dědictví sv. Jana, na Moravě 1850 sv. Cyrila a Metoděje, na Slovensku sv. Vojtěcha.)

Školy.

Veliký rozkvět přinesla nová doba školství. Dříve ponechávány školy hlavně církvi (odtud jméno: škola, dcera církve), v nové době počaly se o ně starati i státy. Tím školství velice rozšířeno; k školám obecným přistoupila řada škol odborných, ke školám středním vedle gymnasií přibyly školy reálné, k universitám přibyly vysoké školy technické. Školy staly se každému přístupnými, vzdělanost stala se majetkem všeobecným.

Nové proudy omezovaly vliv církve na školství. Některé státy vyloučily výchovu náboženskou z obecných škol, zavádějíce na místě vyučování náboženského pouze světskou mravouku (laickou morálku). V takových státech vybízela církev věřící k zakládání zvláštních škol náboženských, a věřící obětavě přispívali k tomuto dílu; tak ve Francii, ve Švýcarsku, Anglii, Americe a jinde.

Vědomí
národní.

Vzdělaností povzneslo se i vědomí národní. Povstali mnozí buditelé, kteří spisováním neb aspoň rozšiřováním knih probouzeli lid k vědomí národnímu a k užívání jazyka národního. Jako jinde, tak i v našem národě byla mezi těmito buditeli celá řada kněží, na př. Puchmayer († 1820), Dobrovský († 1829), Kamarýt († 1833), Zahradník († 1836), Vinařický († 1860), Šušil († 1864), Doucha († 1884), Třebízský († 1884) a j.

„V nižádném stavu a povolání nemělo národní hnutí české tolik stoupců a příznivců jako v duchovenstvu. Čeští kněží byli netoliko nejpilnější spisovatelé, nýbrž i nejčtetnější odběratelé knih a nejúčinnivější apoštolové lásky k vlasti a národu.“ (Jakub Malý: Naše znovuzrození.)

Umění.

II. Úpadek víry v XVIII. stol. zavínil i úpadek křesťanského umění. Z obrazů a soch náboženských, z hudby a zpěvu chrámového vymizel náboženský duch a vroucnost, umění církevní zesvětštilo. V chrámech byly obrazy bezcenné, někdy i pohoršení budící, hudba hodila se více pro zábavu než pro bohoslužbu.

Než nový rozkvět náboženského života měl utěšený vliv i na obrození církevního umění. Dnes hledí se, by jen umělecká díla zdobila chrámy, a staré umělecké památky jsou v nich pečlivě opatrovány. — Též hudba i zpěv chrámový nesou se opravdovým duchem církevním.

I dnes zůstává církev věrna své zásadě: Vzděláním vésti lidstvo k Bohu!

Čl. 51. Náboženský a mravní život v poslední době.

I. Ježíš Kristus hlásal **n á b o ž e n s k o u r o v n o s t** všech lidí: Jeden jest váš Otec, vy pak vespolek bratří. — XVIII. století pozvedlo pak boj i za **r o v n o s t o b ě a n s k o u**; za omezení moci panovníků, za zrušení výsad šlechty a za rovná lidská práva všech lidí. Hnutí toto sluje demokratické (= vláda lidu) a docílilo velkých úspěchů. Jím počíná nejnovější doba dějin.

Politický tento převrat, jež často prováděli mužové křesťanské víře odcizení, měl v prvých dobách neblahý vliv na náboženský a mravní stav lidu. Nevěra neb aspoň náboženskál hostejnost vůdců šířily se do širokých vrstev a hrozily odkřesťaněním celé společnosti. Na náboženském úpadku mělo nemalou vinu i tehdejší duchovenstvo. Jsouc odchováváno zásadami liché osvěty (deismu, racionalismu) a liché svobody (liberalismu), bylo nábožensky vlašné a zesvětštlé. Též rušení klášterů, kde život náboženský víc než kde jinde se pěstoval, napomáhalo úpadku.

Náboženský
úpadek
XVIII. stol.

Než jako dosud vždy v dějinách, tak i nyní ukázala se ochrana boží. V dobách úpadku postaveni byli v čelo církve vynikající **p a p e ž o v é**, kteří s apoštolskou horlivostí vystoupili proti liché osvětě a pečovali o rozkvět církve a křesťanského života. Ti povznesli důstojnost stolce papežského k dřívější vážnosti a požívali úcty jak katolíků, tak spravedlivých jinověrců. Hlas jejich býval rozhodujícím nejen ve věcech náboženských, ale i v různých státních záležitostech.

Působení
papežů.

Papežové nejnovější doby jsou: **L e v XIII.** (1878—1903), uznávaný všeobecně největším papežem. Zvláštních zásluh získal si jednak rozšířením církve v zemích pohanských, jednak jejím upevněním v zemích církvi odcizených (Anglie, Rusko, Amerika). V otázce sociální položil základy pro hnutí křesťansko-sociální; sluje též „papež dělníků“. Slovanům byl velikým přítelem a předvídal jejich velký význam pro budoucnost Evropy. — Jako **L e v XIII.** pracoval o rozšíření církve na venek, tak pro prohloubení náboženského života v církvi pracoval **P i u s X.** (1903—1914). Vůdčí jeho myšlenkou bylo: Obnoviti vše v Kristu. — **B e n e d i k t XV.** v době světové války ukázal se „knížetem míru“, k němuž katolíci i jinověrci s důvěrou se obraceli.

Snaha papežů nesla se zvláště k tomu, by **b i s k u p o v é** a **k n ě ž í** stali se věřícím opět tím, čím je Kristus míti chtěl, soli světa, a snaha ta nesla požehnané ovoce. Duchovní hlubším náboženským vzděláním nabyli opět církevního smýšlení a s novou

Působení bis-
kupů a kněží.

horlivostí věnovali se duchovním potřebám věřících. I jako světci mnozí duchovní vynikli; na Moravě sv. Kliment.*)

Náboženské
obrození.

Působením jich počalo i u věřících obrození života náboženského.

Missie obrozují život celých farností. Eucharistické sjezdy oživují úctu k nejsv. svátosti; tato projevuje se horlivým sv. přijímáním, zvláště od vydání dekretu o denním sv. přijímání (1905). Pouti do sv. země a do Říma oživují úctu k památným těmto místům. Náboženské spolky pracují o prohloubení života náboženského, jiné spolky, stojící na základech křesťanských, pracují ve snahách sociálních a ve skutcích křesťanské lásky. Tisk, stojící ve službách víry, šíří zásady náboženské a podstupuje boj s tiskem nevěry. Též štědré podporování misí mezi pohaný jest projevem vroucnějšího života náboženského.

Konvertité.

Tak zůstává církev vždy věrna svému náboženskému a mravnímu poslání a pro svoji činnost získává si nové úcty. Důkazem této úcty jsou četní konvertité, mužové a ženy, kteří zrodili se v jiné víře, ale studiem a modlitbou uznavše církev katolickou za církev Kristovu, do ní se vrátili. Konvertitů těchto je veliká řada, ze všech stavů a národů, a svým životem stávají se často ozdobou církve. Mnozí z nich důvody, proč se vrátili do církve, i obtíže, jež se jejich kroku v cestu stavěly, popsali v knihách.

K známějším konvertitům poslední doby patří: Angličan Manning (obr. 1851), jeden „z nejlepších synů“ Anglie; německý učenec Arndt (1870); přeložil Písmo sv.; Krogh-Tonning (1900), nejslavnější učenec norský; vydal knihu: Vzpomínky konvertity; Jörgensen (1896), dánský básník; universitní profesor Ruville (1909); vydal knihu: Zpět k církvi svaté; Rus Solovjev († 1900) vidí záchranu Ruska ve spojení s církví katolickou, a jiní.

Snahy ne-
věry.

II. Než i nevěra vystupuje dnes výbojně, snažíc se ovládnouti dnešní společnost. Užívá různých hesel, má rozšířený tisk a řadu různých spolků a mnohé připravuje o víru. Ti pak, kdož v duši víru ztratili, stávají se i na venek odpadlíky; odpadlíci bývají často velikými nepřáteli církve.

*) Sv. Kliment, z řádů Redemptoristů, působil nejdříve ve Varšavě, pak ve Vídni. Vídeň byla tehdy úplně prosáklá nevěrou, náboženský život byl v největším úpadku. Evangelium musí býti dnešním křesťanům znovu hlášáno, říkával světec a s apoštolskou horlivostí věnoval se úřadu kazatelskému. Kázání jeho měla překvapující výsledek; nevěrci vraceli se k víře, dlouholetí hříšníci činili pokání, nemocní hledali smíření s Bohem. Se stejnou horlivostí pečoval o chudobné, po domech prosil pro ně almužnu. Kdysi bohatý, ale lakomý pán udeřil ho při jeho prosbě do tváře. Světec odpověděl klidně: „Děkuji, to bylo pro mne; teď bych prosil ještě něco pro chudobné.“ Boháč se zastyděl a štědrě ho obdaroval. Kliment zemřel 1820.

V některých zemích povstává proti církvi boj, jež nepřátelé **Kulturní boj.** nazvali „bojem kulturním“. Kulturní boj připravuje církve o svobodu, vypuzuje duchovní řády, ruší posvátnost manželství, odkřesťañuje školu, zabírá církevní majetek (v Německu, ve Francii a jinde). Utrpení, jemuž církve v tomto boji jest vydána, vyvolává však často tím vroucnější život jak u duchovních, tak u věřících.

Tak víra a nevěra vedou i dnes veliký boj. Podle slibu Páně skončí však i tento boj vítězstvím církve, a lidstvo pozná, „co mu opravdu ku pokoji!“ (Luk. 19.)

Čl. 52. Doslov.

Téměř 1900 let uplynulo od chvíle, kdy řekl Spasitel Petrovi: „Ty jsi skála, a na té skále vzdělám církev svou.“ (Mat. 16.)

Uplynula staletí, v nich povstaly mocné říše a církve stála u jejich kolébky; říše ty opět zanikly a církve všechny přezila. Stojí jako skála, vítězně odolávajíc změnám a všem bouřím.

Prožila bouří mnoho. Nepřátelé, stojící mimo církev, znovu a znovu usilovali o její zničení a častokráte chlubili se již svým vítězstvím nad ní. Než každé vítězství nad církví bylo zdánlivé. Vždy ukázalo se, že „není královstvím z tohoto světa“, a poněvadž jí lidské ruce nezaložily, proto jí nedovedou ani zničit.

Prožila i doby hlubokého vnitřního úpadku. To zvláště tehdy, když ti, kterým byla svěřena správa církve, vyhledávali v ní jen vlastního prospěchu: cti a moci ve světě. Pochybily osoby, ale církve zůstala vždy věrná úkolu, k němuž ji zakladatel ustanovil.

Šířila čest a chválu boží, vzdělávala lidstvo, zušlechťovala mravy, vedla k věčné spáse. Dějiny lidstva vděčně vyznávají její zásluhy. Dějepisec Palacký praví o církvi v Čechách: „Církev katolická způsobila u nás v Čechách nepoměrně více dobrého než kdokoliv jiný, zasahujíc do lidského života k povznesení blaha, dobra a krásna.“

Jest jen třeba znáti její dějiny. „Církev potřebuje jen, by se o ní řekla pravda, a ta jest její největší obranou.“ (Pastor, církevní dějepisec.) Pravdu však jest třeba hledati u těch, kdož ji znali a milovali, nikoliv u jejích úhlavních nepřátel. „Kdybys ji poznal, zamiloval by sis ji!“ (Gibbons, Víra našich otců.)

Miluj tedy církev Kristovu! Ohotně přijímej pravdy, jimž tě jménem Kristovým vyučuje, zachovávej přikázání, jež ti ukládá. Nechybiš, když se jí zcela odevzdáš, by tě vedla k věčnému spasení.

Nedej se svésti bojem, který někdy proti ní se zdvihá. Boj a pronásledování odporučil jí její Zakladatel, by tak jemu byla podobná: „Jako mne pronásledovali, i vás pronásledovati budou.“

Z dějin církevních uč se pravdě, kterou napsal učitel církve, sv. Jeronym: „Církev může býti otřásána, ale nemůže býti vyvrácena; může býti pronásledována, ale nemůže býti přemožena.“ A věř slovům Spasitelovým: **B r á n y p e k e l n é n e p ř e m o h o u j í!** (Mat. 16.)

OBSAH.

		Strana			Strana
	Úvod.				
Čl. 1.	O církevních dějinách . . .	3	Čl. 25.	Světský vliv na volbu papeže	54
2.	Příprava na Vykupitele u pohanů	4	26.	Světský vliv na volbu biskupů	55
3.	Příprava na Vykupitele u židů	5	27.	Křižácké výpravy	57
	Křesťanský starověk.		28.	Pobyt papežů v Avigno následky toho	59
Čl. 4.	Ježíš Kristus, Syn boží, Vykupitel	8	29.	Hlavní sekty středověku	60
5.	Ježíš Kristus, zakladatel církve	9	30.	M. Jan Hus	62
6.	Sv. Petr a ostatní apoštolové	11	31.	Války husitské.	64
7.	Křesťanství u židů. Zkáza Jerusalema	13	32.	Po válkách husitských	66
8.	Křesťanství u pohanů (v říši římské)	15	33.	Duchovní řády středověké	68
9.	Pronásledování křesťanů	17	34.	Bohoslužba ve středověku	70
10.	Císař Konstantin dává církvi svobodu.	20	35.	Vzdělanost středověká	72
11.	Bludy. — Církevní sněmy	22	36.	Život křesťanů ve středověku	74
12.	Církevní spisovatelé	24		Křesťanský nový věk.	
13.	Rozšíření křesťanství	26	Čl. 37.	Luther. — Zvingli, Kalvín	76
14.	Boje islamu	27	38.	Učení reformátorů vymáhá si svobodu	78
15.	Bohoslužba. Místa bohoslužebná	29	39.	Učení reformátorů	79
16.	Život křesťanů. Kláštery	33	40.	Protestantství v Anglii. — Proč se protestantství šířilo	81
	Křesťanský středověk.		41.	Protestantství v jiných zemích	83
Čl. 17.	Západní císařství obnoveno. Papežský stát	36	42.	Protestantství v Čechách	84
18.	Křesťanství u Moravanů	38	43.	Sněm tridentský	87
19.	Křesťanství v Čechách	41	44.	Nové duchovní řády. Jesuité	88
20.	Zřízení biskupství v Čechách	44	45.	Rozšíření křesťanství	90
21.	Zřízení arcibiskupství v Čechách	46	46.	Rozkolné církve východních Slovanů	92
22.	Křesťanství u ostatních Slovanů	49	47.	Snahy učiniti z církve katol. církve státní	94
23.	Křesťanství u jiných národů	50	48.	Boj nevěry proti křesťanské víře	95
24.	Odtržení (rozkol) východní církve	52	49.	Francouzská revoluce	97
			50.	Vzdělanost poslední doby	99
			51.	Náboženský a mravní život v poslední době	101
			52.	Doslov	103